

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA-RESTORASYON PROGRAMI

KÜLTÜREL GELENEĞİN KORUNMASI
BAĞLAMINDA EMİRGÂN MAHALLESİNİN
İNCELENMESİ VE BOYACIKÖY SİLÜET ÇALIŞMASI

YÜKSEK LİSANS

AHSEN KÖSDAĞ

İSTANBUL, 2021

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA-RESTORASYON PROGRAMI

KÜLTÜREL GELENEĞİN KORUNMASI
BAĞLAMINDA EMİRGÂN MAHALLESİNİN
İNCELENMESİ VE BOYACIKÖY SİLÜET
ÇALIŞMASI

YÜKSEK LİSANS

AHSEN KÖSDAĞ

190211017

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Lana KUDUMOVİC

İSTANBUL, 2021

14/ 07/2021

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mimarlık Anabilim Dalı'nda 1902110017 numaralı Ahsen KÖSDAĞ'ın hazırladığı "Kültürel Geleneğin Korunması Bağlamında Emirgan Mahallesinin İncelenmesi ve Boyacıköy Silüet Çalışması " konulu Yüksek lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 14/07/2021 Çarşamba günü saat 18:00 'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı .../.../20... tarihinde, saat ...:.. da yapılacaktır.

Tez Adı Değişikliği Yapılması Halinde: Tez adının
.....
şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Tarih	İmza
(Danışman) Dr. Öğr. Üyesi Lana KUDUMOVIC	14/07/2021	KABUL
Dr. Öğr. Üyesi Alidost ERTUĞRUL	14/07/2021	KABUL
Dr. Öğr. Üyesi Ömer DABANLI	14/07/2021	KABUL
(İkinci Danışman) */.../20...
*/.../20...

*2. Danışman varsa doldurulacak

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağılı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

AHSEN KÖSDAĞ

İmza

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez çalışması boyunca bilgi birikimini, tecrübesini esirgemeyen ve büyük katkılarda bulunan saygıdeğer hocam Dr. Lana Kudumovic'e sabrı, desteği ve kattığı kazanımlardan dolayı çok teşekkür ederim.

Hayatımın her safhasında en büyük destekçim ailem, daima sevgileriyle yanımda olan çok kıymetli anne ve babam Mualla-Mehmet Köşdağ'a, her yeni serüvenimde sorgusuzca benimle yürüyen değerli ablam K. Merve Köşdağ, torunları olmaktan her daim onur ve şans duyduğum anneannem ve dedem Hatice-İsmail Pekkönül'e büyük bir sabırla bu yolda da yanımda oldukları için minnetlerimi sunuyorum. Çalışma konusu araştırma sürecinden son ana kadar tezinden faydalandığım, her sıkıştığım anda zaman ve mekân gözenmeksizin yardımcı olan, tez çalışmama büyük katkılar sunan, arkadaştan öte kardeşim Büşranur Bekman'a teşekkürlerimi sunuyorum. Fikir, görüş ve destekleriyle ufkumu açan, çalışmama katkıda bulunan saygıdeğer resim hocam Aslı Baltacıoğlu ve nezdinde *Siyah Beyaz Atölye* ekibi ve öğrencilerine desteklerinden dolayı teşekkür ederim. Alan fotoğraflarını çekerken bilgisiyle bana eşlik eden Ayşegül Kurt'a teşekkür ederim. Tanıdığım günden beri tüm samimiyetiyle yanımda olan alan çalışmalarında eşlik eden çok kıymetli dostum Kevser Şirikçi'ye, çalışmama katkıda bulunan ve sevgileriyle daima destek olan çok değerli Dilara Öztürk, Elif Holoğlu, Sema Pekkönül, M. Kerem Pekkönül, Derya Özyurtlu ve Ceyda Özyurtlu'ya çıktığım yolda belki de benden daha çok başarılı olacağıma inanan kıymetli kuzenim, ablam Büşra Köşdağ'a şükranlarımı sunarım. Manevi destekleri, inançlarıyla içimi ferahlatan çok kıymetli büyüklerim Makbule Küçüközmen, Kezban Küçüközmen, Mevlüde Uçar-Esra Uçar'a; siluet çalışmasında ortofotoların hazırlanmasında destek olan Muhammed Çolak'a, bilgi birikimlerinden yararlandığım, her zor anımda destek olan değer arkadaşlarım Şule Kaykun, Belkıs Bahar Alparslan, Beyhan Bayhan ve Ülker Karaman'a, bu süreci paylaştığım, yol arkadaşım Dilara Nil Özocak'a teşekkür ederim.

AHSEN KÖSDAĞ

KÜLTÜREL GELENEĞİN KORUNMASI BAĞLAMINDA EMİRGÂN MAHALLESİNİN İNCELENMESİ VE BOYACIKÖY SİLÜET ÇALIŞMASI

Ahsen Köşdağ

ÖZET

Bu çalışma Boğaziçi'nin en eski yerleşim yerlerinden Emirgân'nın mahalle teşekkülündeki mekânsal dokusu, tarihi yapıları ve mevcut durumuna yönelik değerlendirmeleri odağa almaktadır. Farklı devirlerde bulunduğu coğrafyaya hâkim olmuş medeniyetlerin birikiminden miras alan Emirgân, özellikle Osmanlı döneminde bir sayfiye ve mesire alanı olarak varlığını sürdürmüştür. Boğaziçi'nin tarihi gelişimine paralel olarak Emirgân da zamanla kozmopolit bir yapıya bürünerek şehirde daimî bir ikamet bölgesine dönüşmüştür. Bu tarihi birikimin şekillendirdiği Emirgân, gün geçtikçe değişen İstanbul'un kentsel dönüşümü karşısında gerek konut mimarisi ve mekânsal dokusu, gerekse tarihi yapıları ve kültürel peyzaj alanları bağlamında korunması gereken bir mahalle olmuştur. Nitekim bu çalışmanın sonuçlarının işaret ettiği üzere Emirgân'ı korumayı zorunlu kılan hususlar; bölgenin sosyal yapısı, coğrafi konumu, tabii güzellikleri ve tarihi kent dokusudur.

Bu tezde, nesiller boyunca değişen İstanbul karşısında, yine bu şehrin tarihi ve dönüşüm hikâyesiyle şekillenen Emirgân Mahallesi'nin korunmasına yönelik öneriler sunulmuştur. Çalışma boyunca bölgede yapılan saha çalışması neticesinde mahallenin dolu boş alanları, yapı sistemi, kat adedi, işlevi, strüktürel durumu, kronolojik dönem, tescil, korunma ve mülkiyet durumu analizleriyle güncel durumu ortaya çıkarılırken, Boyacıköy sırtlarında yer alan Sezai Bey Caddesi üzerindeki yapılar ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Bu minvalde tez, bölge bütününe özgünlüğü, karakteristik yapısı, mekânsal ve mimari özelliklerinin korunması için yöntem önerisi sunarken, mahallenin geleceğe yönelik iyileştirme potansiyelleri ortaya çıkartılmıştır. Böylece,

Emirgân Mahallesi'nin tipoloji ve siluet çalışması yapılarak kültürel rotalar hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mirgün, Emirgân, Boyacıköy, Koruma, Kentsel Koruma, Siluet Çalışması, Kültürel Rota Emirgân Mahallesi, Boğaziçi.

**INVESTIGATION OF EMIRGAN NEIGHBORHOOD IN
THE CONTEXT OF PRESERVATION OF CULTURAL
TRADITION AND SILHOUETTE STUDY OF BOYACIKOY**

Ahsen Kösdag

ABSTRACT

In this thesis, there is a perspective on the spatial texture, historical structure, and current situation of Emirgan, one of the oldest settlements on the Bosphorus. Emirgan, which was inherited from the accumulation of civilizations that dominated the geography in different periods, was a summer resort and recreation area, especially in the Ottoman period. Emirgan has become needs to be protected in the context of both residential architecture and historical structures in the face of the urban transformation of Istanbul. The fact that the Bosphorus became a permanent residence area by taking on a cosmopolitan structure over time has emerged as a factor that also affected the development of Emirgan. As a matter of fact, according to the results of this study, the issues that make it necessary to protect Emirgan are; the social structure of the region, its geographical location and historical urban texture.

Also, we offer suggestions about the preservation of Emirgan that has changed over generations of Istanbul. In the study, the current situation of the Emirgan neighborhood was revealed by analyzing the occupied empty spaces, building system, number of floors, function, structural alterations, chronological period, registration information, protection, and property status. In addition, the structures on Sezai Bey Street near Boyacıköy analyze in detailed. In this respect, the thesis presented a method proposal for the preservation of the originality, characteristic structure, spatial and architectural features of the region while revealing the improvement potential of the neighborhood for the future. Thus, we carried our typology and silhouette study of Emirgan, and lastly, we prepared cultural routes.

Keywords: Mirgun, Emirgan, Boyacıkoy, Conservation, Urban Conservation, Cultural Route, Emirgan Neighborhood, Bosphorus.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında İstanbul'un Sarıyer İlçesi mahallelerinden Emirgân'ın tarihsel oluşumu, mekansal ve idari değişimi, toplumsal yapısı, kentsel dokusu incelenmiştir. Aynı zamanda çalışmada Emirgân Mahallesi'nin kültürel varlıkları analiz edilmiş olup, bölgedeki anıtsal, sivil yapılarla beraber günümüzde mevcut olmayan yapılar tespit edilerek değerlendirilmiştir.

Çalışmada mahallenin Korunmuşluk durumunun, yapılarının günümüzdeki işlevsel kullanımını anlamak için analiz çalışmaları yapılmıştır. Çalışmanın bulguları neticesinde Emirgân Mahallesi'nin tarihsel çevre, tescilli yapı ve parseller için geliştirme, koruma ve sürdürülebilirliğe yönelik çözüm önerileri hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR	xxii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM EMİRGÂN YERLEŞİMİ	2
1.1.EMİRGÂN YERLEŞİMİNİN KONUMU VE COĞRAFİ	
ÖZELLİKLERİ.....	2
1.2.EMİRGÂN YERLEŞİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE FİZİKSEL	
ÖZELLİKLERİ	3
1.3.EMİRGÂN MAHALLESİNİN KENTSEL VE İDARİ DEĞİŞİMİ.....	8
1.4.EMİRGÂN YERLEŞİMİNİN SOSYAL YAPISI	20
1.5.EMİRGÂN MAHALLESİ KÜLTÜR VARLIKLARI	21
1.5.1. Kentsel Doku Özellikleri	21
1.5.2. Kültürel Peyzaj Alanı.....	30
1.5.3. Anıtsal Yapılar	36
1.5.3.1. Dini Yapılar	37
1.5.3.1.1. Hamid-i Evvel Camii (Emirgân Camii).....	37
1.5.3.1.2. Muvakkithâne	46
1.5.3.1.3. Panayia Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi.....	49
1.5.3.1.4. Boyacıköy Surp Yertis Mangant Kilisesi	52
1.5.3.2. Su Yapıları	54
1.5.3.2.1. I. Abdülhamid (Emirgân Meydan) Çeşmesi.....	55
1.5.3.2.2. Hamid-i Evvel Camii Çeşmesi.....	59
1.5.3.2.3. Hamid-i Evvel Camii Şadırvanı	61
1.5.3.2.4. II. Mahmud Meydan Çeşmesi.....	63

1.5.3.2.5. <i>Mahmud Duvar Çeşmesi</i>	66
1.5.3.2.6. <i>Boyacıköy II. Mahmud Han Çeşmesi</i>	68
1.5.3.2.7. <i>Halk Çeşmesi</i>	71
1.5.3.2.8. <i>Hekim Ata Caddesi Üzerindeki Kitabesiz Çeşme</i>	72
1.5.3.2.9. <i>İmam Suyu Çeşmesi</i>	73
1.5.3.2.10. <i>Boyacıköy Sırtındaki Meydan Çeşmesi</i>	74
1.5.3.2.11. <i>Hacı Bedros Çeşmesi</i>	75
1.5.3.2.12. <i>Marangozhane Sokak'taki Su Sarnıcı</i>	76
1.5.3.2.13. <i>Emirgân İskelesi</i>	79
1.5.3.3. Eğitim Yapıları	83
1.5.3.3.1. <i>Emirgân İlkokulu</i>	83
1.5.3.3.2. <i>Emirgân Özdemir Sabancı Lisesi</i>	85
1.5.3.4. Kuru Köşkleri	88
1.5.3.4.1. <i>Pembe Köşk</i>	89
1.5.3.4.2. <i>Beyaz Köşk</i>	91
1.5.3.4.3. <i>Sarı Köşk</i>	93
1.5.4. Sivil Mimari Örnekleri	97
1.5.4.1. Lâle Müzesi	97
1.5.4.2. Yalı Mimarisi.....	99
1.5.4.3. Atlı Köşk Sakıp Sabancı Müzesi	99
1.5.4.4. Şerifler Yalısı.....	104
1.5.4.5. Mısırlı Aziz İzzet Paşa Yalısı	107
1.5.4.6. Pembe Yalı (86. Ada 10 Parsel)	109
1.5.4.7. Konut Mimarisi.....	110
1.5.5. Günümüzde Mevcut Olmayan Yapılar	120
1.5.5.1. Hidiv İsmail Paşa Sarayı.....	124
1.5.5.2. Boyacıköy Postanesi.....	125
1.5.5.3. Boyacıköy Karakolu	126
1.5.5.4. Fatma Atiyye Hanım Çeşmesi.....	127
1.6. DEĞERLENDİRME	128
2. BÖLÜM MEVCUT DURUM ANALİZİ	130

2.1. ANALİZ ÇALIŞMALARI.....	130
2.1.1. Çalışılan Alanın Tanımı	130
2.1.2. Dolu-Boş Alan Analizi	136
2.1.3. Yapı Sistemi Analizi	138
2.1.4. Kat Analizi.....	141
2.1.5. İşlev Analizi	144
2.1.6. Strüktürel Durum Analizi.....	147
2.1.7. Kronolojik Dönem Analizi.....	149
2.1.8. Tescil Durum Analizi.....	152
2.1.9. Koruma Durum Analizi	154
2.1.10. Mülkiyet Durum Analizi	156
2.2. SENTEZ.....	158
2.2.1. GZTF Analizi	159
2.3. KENTSEL MORFOLOJİ.....	161
2.3.1. Tipoloji Çalışması	161
2.3.1.1. Giriş Cephe Düzeni.....	162
2.3.1.2. Payanda.....	162
2.3.1.3. Cumba.....	162
2.3.1.4. Kapı.....	163
2.3.1.5. Işıklık.....	163
2.3.1.6. Pencere.....	163
2.3.1.7. Pervaz.....	163
2.3.1.8. Parmaklık.....	164
2.3.2. Siluet Çalışması.....	164
2.3.2.1. Siluet Önerileri.....	167
2.3.2.1.1. 134 Numaralı Ada.....	170
2.3.2.1.2. 133 Ada.....	172
2.3.2.1.3. 123 Ada.....	173
2.3.2.1.4. 116 Ada.....	176
2.3.2.1.5. 110 Ada.....	181
2.3.2.1.6. 106 Ada.....	189

2.3.2.1.7. 109 Ada.....	191
2.3.2.1.8. 117 Ada.....	199
2.3.2.1.9. 122 Ada.....	201
2.4. KÜLTÜREL ROTA	206
3. BÖLÜM SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	207
KAYNAKÇA	212
EKLER.....	222

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Şekil.1 1918 Tarihli Necip Bey Haritası (Çantok, İstanbul Ansiklopedisi)	7
Şekil 1.2 İstanbul (Dersaadet) ve civarı ve Boğaziçi 1/60000 ölçekli harita (Salt Galata Arşivi)	12
Şekil 1.3 1918 tarihli Necib Bey Haritası (Salt Galata Arşivi).....	13
Şekil 1.4 1920 yılında Fransızca hazırlanan Boyacıköy haritası (Salt Galata Arşivi)	14
Şekil 1.5 Sarıyer-Mirgûn imar planı haritası. (İstanbul Belediyesi İmar Müdürlüğü, 1949)	16
Şekil 1.6 Emirgân, Abdullah (Freres Fotoğrafi, 1870.)	17
Şekil 1.7 Doldurulmuş Emirgân Sahili (Anon 1950'ler).....	18
Şekil 1.8 2960 Numaralı Boğaziçi Kanunu'nda yer alan kroki.....	20
Şekil 1.9 Sezai Bey Caddesi (Aslı Baltacıoğlu fotoğraf Arşivi, 2021).....	22
Şekil 1.10 Emirgân Mahallesi Kıyı Tarafı	23
Şekil 1.11 Kültürel Peyzaj Alanı.....	24
Şekil 1.12 Emirgân Mahallesi Kıyı Şeridi	25
Şekil 1.13 Emirgân Mahallesi Sokakları.....	26
Şekil 1.14 Sokak Görselleri.....	28
Şekil 1.15 Sokak Görselleri.....	29
Şekil 1.16 Kuru ve köşkerin hava fotoğrafı (Önder Han arşivi).....	30
Şekil 1.17 Emirgân Korusu Hava Fotoğrafı 1946 (İstanbul Şehir Haritası)	31
Şekil 1.18 Emirgân Korusu Hava Fotoğrafı 1956 (İstanbul Şehir Haritası)	32
Şekil 1.19 Emirgân Korusu Hava Fotoğrafı 1970 (İstanbul Şehir Haritası)	32
Şekil 1.20 Emirgân Korusu Hava Fotoğrafı 2020 (İstanbul Şehir Haritası)	33
Şekil 1.21 Emirgân Korusu	33
Şekil 1.22 Emirgân Korusu Lâle Festivali (Merve Köşdağ Fotoğraf Arşivi 2016) ...	35
Şekil 1.23 Emirgân Korusu Lâle Festivali (Merve Köşdağ Fotoğraf Arşivi)	35
Şekil 1.24 Emirgân Korusu	36
Şekil 1.25 Emirgân Camii Kitabesi.....	38
Şekil 1.26 Hamidi Evvel Emirgân Camii Bodrum Katı.....	40
Şekil 1.27 Emirgân Hamid-i Evvel Camii (Sakıp Sabancı Müzesi Dijital Arşiv).....	40

Şekil 1.28 Emirgân Camii (Anonim)	41
Şekil 1.29 Emirgân Camii iç mekân	42
Şekil 1.30 Hamid-i Evvel Emirgân Camii Sakıp Sabancı Caddesinden görünümü ..	43
Şekil 1.31 Hamid-i Evvel Emirgân Camii Doğu Muvakkithane Caddesi'nden görünümü	44
Şekil 1.32 Hünkâr kasrı iç mekân görünümü.....	45
Şekil 1.33 İç mekân.....	45
Şekil 1.34 Hamid-İ Evvel Emirgân Camii Denizden Görünüm (Ayşegül Kurt Fotoğraf Arşivi 2020)	46
Şekil 1.35 Muvakkithâne, (Ülgen Ailesi, Salt Galata arşivi).....	47
Şekil 1.36 Muvakkithâne (Ülgen Ailesi, Salt Galata arşivi).....	48
Şekil 1.37 Muvakkithâne	49
Şekil 1.38 Panayia Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi giriş cephesi.....	50
Şekil 1.39 Panayia Evangelistria Rum Ortodoks Rum Ortodoks Kilisesi Çan Kulesi	51
Şekil 1.40 Panayia Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Su Kuyusu	51
Şekil 1.41 Boyacıköy Surp Yertis Mangant Kilisesi	53
Şekil 1.42 Boyacıköy Surp Yertis Mangant Kilisesi	53
Şekil 1.43 Boyacıköy Surp Yertis Mangant Kilises Ayazması	54
Şekil 1.44 Abdülhamid (Emirgân Meydan) Çeşmesi	56
Şekil 1.45 Abdülhamid Çeşmesi (Sakıp Sabancı Müzesi Arşivi).....	57
Şekil 1.46 Hamid-i Evvel Emirgân Meydan Çeşmesi	58
Şekil 1.47 Hamid-i Evvel Emirgân Meydan Çeşmesi	59
Şekil 1.48 Hamid-i Evvel Camii Çeşmesi.....	60
Şekil 1.49 Şadırvan kitabesi.....	61
Şekil 1.50 Hamid-i Evvel Camii Şadırvanı.....	62
Şekil 1.51 Hamid-i Evvel Camii Şadırvanı.....	62
Şekil 1.52 Mahmud meydan çeşmesi.....	64
Şekil 1.53 Mahmud meydan çeşmesi.....	65
Şekil 1.54 II. Mahmud Meydan Çeşmesi.....	65
Şekil 1.55 II. Mahmud Duvar Çeşmesi.....	67

Şekil 1.56 II. Mahmud Duvar Çeşmesi.....	67
Şekil 1.57 Boyacıköy Mahmud Han çeşme kitabesi.....	69
Şekil 1.58 Boyacıköy II. Mahmud Han çeşmesi.....	70
Şekil 1.59 Boyacıköy II. Mahmut Çeşmesi, 2003 yılı restorasyon öncesi	71
Şekil 1.60 Halk Çeşmesi	72
Şekil 1.61 Kitabesiz Çeşme.....	73
Şekil 1.62 İmam Suyu Çeşmesi	74
Şekil 1.63 Meydan Çeşmesi.....	75
Şekil 1.64 Hacı Bedros Çeşmesi	76
Şekil 1.65 Su sarnıcına inen merdivenler.....	77
Şekil 1.66 Su sarnıcı.....	78
Şekil 1.67 Bahçe içerisinde bulunan su kuyusu	78
Şekil 1.68 Bahçe içerisinde bulunan su kuyusu	79
Şekil 1.69 Emirgân Camii hizasındaki iskele, 1923 (Bayram, t.y).....	80
Şekil 1.70 Emirgân İskelesi 1900'lü yıllar (Sakıp Sabancı Müzesi Dijital Arşivi, 14.03.2021)	81
Şekil 1.71 Emirgân İskelesi (Salt Galata Arşivi 10.03.202)	82
Şekil 1.72 Emirgân İskelesi (İstanbul Şehir Hatları)	82
Şekil 1.73 Erkek Rüştüyesi giriş kapısı (Sakıp Sabancı Müzesi Dijital Arşivi).....	84
Şekil 1.74 Emirgân İlkokulu giriş kapısı 2021.....	84
Şekil 1.75 Mirgûn İnas Rüştüyesi (Üsküdar Belediyesi).....	86
Şekil 1.76 Özdemir Sabancı Anadolu Lisesi.....	87
Şekil 1.77 Özdemir Sabancı Anadolu Lisesi.....	88
Şekil 1.78 Pembe Köşk Restorasyonu (emlakkulisi.com)	90
Şekil 1.79 Pembe Köşk	91
Şekil 1.80 Beyaz Köşk (Sakıp Sabancı Müzesi Dijital Arşiv).....	92
Şekil 1.81 Beyaz Köşk	93
Şekil 1.82 1900'lü yılların ilk yarısı Sarı Köşk. (Salt Galata Arşivi).....	94
Şekil 1.83 Sarı Köşk doğu cephesi (Salt Galata Arşivi)	94
Şekil 1.84 Sarı Köşk yangını haberi (Taha Toros Arşivi).....	95
Şekil 1.85 Sarı Köşk (2021).....	96

Şekil 1.86 Sarı Köşk (2021).....	96
Şekil 1.87 Lale Müzesi (Budayıcıoğlu 2004, s.226-239).	97
Şekil 1.88 Lâle Müzesi.....	98
Şekil 1.89 Lâle Müzesi.....	98
Şekil 1.90 Lâle Müzesi.....	99
Şekil 1.91 1884-86 Prens Nikola Yalısı (eskiistanbul.net)	101
Şekil 1.92 Sakıp Sabancı Müzesi	102
Şekil 1.93 Atlı Köşk.....	103
Şekil 1.94 Sicimoğlu Yalısı.....	104
Şekil 1.95 Şerifler Yalısı Harem kısmı yıkılmadan önce (eskiistanbul.net)	106
Şekil 1.96 Şerifler Yalısı	107
Şekil 1.97 Mısırlı Aziz İzzet Paşa Yalısı	108
Şekil 1.98 Mısırlı Aziz İzzet Paşa Yalısı (Kevser Şirikçi Fotoğraf Arşivi).....	108
Şekil 1.99 86 Ada 10 Parsel 'deki Pembe Yalı	109
Şekil 1.100 Doğu Muvakkithane Sokağı (Sakıp Sabancı Müzesi Dijital Koleksiyonları ve Arşivi).....	111
Şekil 1.101 Doğu Muvakkithane Sokağı 2021	112
Şekil 1.102 Mirgün Köşkü	112
Şekil 1.103 Muhdes Eklmelerle Özgünlüğünü Yitirmek Üzere Olan Yapı.....	113
Şekil 1.104 117 numaralı adada bulunan yapılar (1977-Aslan Bacanak Film karesi)	113
Şekil 1.105 117 ada üzerinde bulunan rekonstrüksiyon yapı ve az müdahale görmüş yapı.....	114
Şekil 1.106 Büyük oranda zarar görmüş yapı	115
Şekil 1.107 122 ada 19 parselde bulunan yapı (Kılıbık filminden bir sahne 1982). 115	
Şekil 1.108 122 ada 19 parselde bulunan, strüktürel durumu zayıflamış ahşap karkas yapı.....	116
Şekil 1.109 1970 yılında yapılan Altın Yalılar Apartmanı.	117
Şekil 1.110 Uşaklıgil Köşkü (Ergüler, 1996).....	118
Şekil 1.111 Uşaklıgil Köşkü, 2021	119
Şekil 1.112 Emirgân'da Konut Mimarisi Örneği	119

Şekil 1.113 Emirgân'da Konut Mimarisi Örneği	120
Şekil 1.114 1860 yılı Emirgân köyü (Eldenen, 1979).....	121
Şekil 1.115 1860 yılı Emirgân köyü (Eldenen,1979).....	121
Şekil 1.116 Emirgân'nın Denizden Görünümü (Ayşegül Kişisel Fotoğraf Arşivi, 2021).	122
Şekil 1.117 Emirgân, Abdullah Freres fotoğrafı, 1870 (eskiistanbul.net)	122
Şekil 1.118 Görgü Sokak (Aslan Bacanak filmi, 1977).....	123
Şekil 1.119 Görgü Sokak (2021).....	124
Şekil 1.120 1860 tarihinde Hidiv İsmail Paşa Sarayı (eskiistanbul.net)	125
Şekil 1.121 1930 tarihli Boyacıköy postanesi (Sakıp Sabancı Müzesi Dijital Koleksiyonları ve Arşivleri).....	126
Şekil 1.122 Boyacıköy Karakolu (Abdullah Kardeşler fotoğraf arşivi)	127
Şekil 1.123 Fatma Atiyye Hanım Çeşmesi	128
Şekil 2.1 Ayhan Türker-Emirgân Çeşmesi, tuval üzerine yağlı boya. 1996.....	132
Şekil 2.2 Hulusi Mercan-Emirgân Çınaraltı, tuval üzerine yağlı boya.	132
Şekil 2.3 Sezai Bey, zımpara kağıt üzerine toz pastel.....	133
Şekil 2.4 Emirgân mahallesi sınırları.	134
Şekil 2.5 Çalışma Alanının Sınırı	136
Şekil 2.6 Dolu-Boş Alan Grafiği.....	137
Şekil 2.7 Dolu-Boş Analizi	138
Şekil 2.8 Yapı Sistem Grafiği	140
Şekil 2.9 Yapı Sistem Analizi	141
Şekil 2.10 Kat Adet Grafiği	143
Şekil 2.11 Kat Analizi	144
Şekil 2.12 İşlev Grafiği	146
Şekil 2.13 İşlev Analizi	147
Şekil 2.14 Strüktürel Durum Grafiği.....	148
Şekil 2.15 Strüktürel Durum Analizi	149
Şekil 2.16 Kronolojik Dönem Grafiği.....	150
Şekil 2.17 Kronolojik Dönem Analizi	151
Şekil 2.18 Tescilli Durum Grafiği.....	152

Şekil 2.19 Tescilli Durum Analizi	153
Şekil 2.20 Koruma Durum Grafiği	154
Şekil 2.21 Koruma Durum Analizi	155
Şekil 2.22 Mülkiyet Durum Grafiği	156
Şekil 2.23 Mülkiyet Durum Analizi.....	157
Şekil 2.24 Sentez Pafta.....	158
Şekil 2.25 GZTF ANALİZİ	160
Şekil 2.26 Sezai Bey Caddesi Mevcut Siluet Çalışması	165
Şekil 2.27 Sezai Bey Caddesi Mevcut Siluet Çalışması	166
Şekil 2.28 Sezai Bey Caddesi Siluet Önerisi	168
Şekil 2.29 Sezai Bey Caddesi Siluet Önerisi	169
Şekil 2.30 1920 Tarihli Boyacıköy planı (Salt Galata Arşivi).....	170
Şekil 2.31 134 ada vaziyet planı	170
Şekil 2.32 134 ada mevcut siluet.....	171
Şekil 2.33 134 ada 6 parsel siluet önerisi.....	171
Şekil 2.34 Surp Yertis Mangant Kilisesi vaziyet planı	172
Şekil 2.35 133 ada mevcut siluet.....	172
Şekil 2.36 133 ada siluet önerisi	173
Şekil 2.37 1920 Tarihli Boyacıköy planı (Salt Galata Arşivi).....	173
Şekil 2.38 123 ada vaziyet planı	174
Şekil 2.39 Sezai Bey Caddesi (Aslan Bacanak Filmi,1977)	174
Şekil 2.40 123 ada mevcut durum silueti.....	175
Şekil 2.41 123 ada 11 parsel yapısı (İstanbul Şehir Haritaları,2013)	175
Şekil 2.42 123 ada önerilen vaziyet planı	176
Şekil 2.43 123 ada siluet önerisi	176
Şekil 2.44 116 ada 12 parselde bulunan yapının balkona çevrilen katı (Sev Kardeşim, 1972)	177
Şekil 2.45 116 ada 12 parsel (Sev Kardeşim film karesi,1972).....	177
Şekil 2.46 116 ada 13 parsel (Aslan Bacanak filmi,1977).....	178
Şekil 2.47 116 ada vaziyet planı	178
Şekil 2.48 116 ada mevcut siluet.....	179

Şekil 2.49 Değişen siluet grafiği	179
Şekil 2.50 116 ada önerilen vaziyet planı	180
Şekil 2.51 116 ada önerilen siluet	181
Şekil 2.52 1920 tarihli Boyacıköy haritası (Salt Galata Arşivi).....	181
Şekil 2.53 110 ada 14 parsel (Sev Kardeşim filmi, 1972)	182
Şekil 2.54 110 ada 14 parsel (Aslan Bacanak filmi, 1977).....	182
Şekil 2.55 1982 hava fotoğrafı (İstanbul Şehir Haritası)	183
Şekil 2.56 110 ada 14 ve 13 parseller (Sev Kardeşim filmi, 1972)	184
Şekil 2.57 110 ada vaziyet planı	185
Şekil 2.58 110 ada mevcut durum.....	185
Şekil 2.59 110 ada 12 parsel (Aslan Bacanak, 1977).....	186
Şekil 2.60 110 ada 14 parsel siluet önerisi.....	187
Şekil 2.61 110 ada 13 parsel siluet önerisi.....	187
Şekil 2.62 110 ada 12 parsel siluet önerisi.....	188
Şekil 2.63 105 numaralı ada vaziyet planı	189
Şekil 2.64 105 numaralı ada mevcut silueti	189
Şekil 2.65 105 numaralı ada siluet önerisi	189
Şekil 2.66 106 ada yapıları (1972 Sev Kardeşim)	190
Şekil 2.67 106 ada mevcut siluet.....	191
Şekil 2.68 106 ada siluet önerisi	191
Şekil 2.69 Sezai Bey Caddesi (1972 Sev Kardeşim film sahnesi).....	192
Şekil 2.70 109 ada vaziyet planı	193
Şekil 2.71 109 ada mevcut siluet.....	193
Şekil 2.72 109 ada önerilen vaziyet planı	194
Şekil 2.73 109 Ada Siluet Önerisi.....	194
Şekil 2.74 109 ada 4 parsel önerisi.....	195
Şekil 2.75 109 Ada 5 Parsel Önerisi	196
Şekil 2.76 109 Ada 6 Parsel Önerisi	197
Şekil 2.77 109 ada 3 parsel önerisi.....	198
Şekil 2.78 117 ada vaziyet planı	199
Şekil 2.79 117 ada mevcut siluet.....	200

Şekil 2.80 117 ada siluet önerisi	200
Şekil 2.81 117 Ada 2.-3.-4. Parsel Önerileri	200
Şekil 2.82 117 Ada 1 Parsel Önerisi	201
Şekil 2.83 122 ada vaziyet planı	202
Şekil 2.84 122 ada mevcut siluet.....	202
Şekil 2.85 122 ada vaziyet plan önerisi.....	202
Şekil 2.86 122 ada siluet önerisi	203
Şekil 2.87 122 Ada 6 Parsel Öneri	204
Şekil 2.88 122 Ada 7 Parsel Önerisi	204
Şekil 2.89 122 Ada 9,18 Parsel Önerisi	205
Şekil 2.90 122 ada 9 ve 18 parsel bostan önerisi	205

KISALTMALAR

bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Dr.	Doktor
H.	Hicri
M.	Miladi
m.	Metre
km.	Kilometre
s.	Sayfa/sayfalar
s.y.	Sayfa yok
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
t.y.	Basım tarihi yok
İBB:	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
T.T.O.K.	Türkiye Otomobil ve Turing Kurum

GİRİŞ

Kültürel miras, insanlar ile mekânların etkileşiminden kaynaklanan, geçmişten bugüne ulaşmış, inanç, gelenek ve bilgi değerlerinin bir yansıması olarak somut ve soyut tüm varlıklardır. Koruma alanı, mimari miras (geleneksel ve modern mimarlık mirası) kültürel peyzaj alanları, kentsel ve kırsal sit alanları kültürel miras kavramını oluşturmaktadır (ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi, 2013).

“Kültürel Geleneğin Korunması Bağlamında Emirgân Mahallesi'nin İncelenmesi ve Boyacıköy Siluet Çalışması” kapsamında araştırma, gözlem ve çalışmaların asıl amacı Emirgân mahallesinde geçmişten günümüze gelen kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılması, korunmasıdır. İstanbul’u bir bütün yapan ve özel kılan Boğaziçi’dir. İki yakayı birbirine bağlayan bu su yolu şehrin karakterini oluşturmaktadır. Emirgân mahallesi'nin kentsel dokusu, konumu ve kozmopolit yapısıyla önemli bir boğaz köyüdür. Bu minvalde kültürel mirasın korunması hedeflenerek, yaşam izleri 16. yüzyıla dayanan bölgenin tarihsel olgusu araştırılarak, yaşadığı süreçler incelenmiş, bölgede teşkil eden ve ne yazık ki günümüze ulaşmamış yapıların belirlenerek fiziksel varoluşu irdelenmiş; mevcut durum analizleri yapılarak mahallenin kentsel dokusunu belgelemiş, tipolojik özelliklerini ortaya koyulmuş ve bu gayede geleneksel doku karakterini bozan etkenlerden arındırılarak, koruma ve sürdürülebilirliğe yönelik siluet çalışması yapılarak geleneğe, kültüre ve mirasa katkı sağlamak tasavvur edilmiştir.

1. BÖLÜM EMİRGÂN YERLEŞİMİ

1.1. EMİRGÂN YERLEŞİMİNİN KONUMU VE COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Değişen zamanlarda, farklı isimlerle anılan fakat mekânsal varlığını daima koruyan İstanbul'da, Asya ve Avrupa kıtaları arasında yer alan Boğaziçi; doğal ve estetik değerleriyle şehrin her döneminde özel ve ayrıcalıklı bir yere sahip olmuştur.

Salman'ın aktarımına göre (2015), şehrin ortasın bulunan deniz, büyük bir su yolu olarak Boğaziçi'nin kendine has yerleşim düzenini belirleyen en önemli etmendir (s. 11). Kentin girintili çıkıntılı su yoluyla ayrılmış tarih boyunca bu coğrafyaya hâkim olmuş devletlerin mirası, su ile ilişkili yapılan yalılar, bölgeyi onu çevreleyen yeşil örtüyle biçimlenmiş silueti ve İstanbul'da deniz ile harmanlanmış, kent ölçeğinde kendine has bir kimliği temsil etmektedir.

Nitekim bu kimliği besleyen bir diğer özellik ise Boğaziçi'nin bir mesire ve sayfiye alanı olmasıdır. Özellikle mesire yerleri “çoğu zaman doğal durumdan yararlanılarak vadiler içinde uygulanmış, sağ ve solları yamaç ve tepeliklerle çevrili ve Boğaz tarafına doğru açık olan farklı uzunluktaki yeşillik şeritleriydi” (Erdenen, 2007, s. 28). Yer yer daralıp, genişleyen kıyılardan oluşan Boğaziçi sayfiye ve mesire alanları, fiziksel özelliği gereği dik yamaçlar, girinti ve çıkıntıların oluşturduğu düzlemler, denize paralel sahil kenarlarından meydana gelmiştir.

Aynı zamanda zaman içinde yoğunlaşan bir ikamet bölgesi haline dönüşen Boğaziçi ve çevresinde pek çok semt teşekkül etmiştir. Gelişen bu semtler zaman zaman birbirleriyle benzer yapıda olduğu gözlense de kendine has dinamikler ve unsurlara sahip olmasıyla birbirlerinden farklılaşmışlardır. Bu alanlar arasında küçük köy yerleşimlerine de rastlanmıştır. Belli aralıklarla sahil kenarına dizilmiş köyler ya da küçük yerleşim birimlerinden oluşan Boğaziçi'nin coğrafi olarak hat uzunluğu “29,5 km olup; Anadolu sahili, 31.442 metre, Rumeli 31.721 metredir” (Erdenen, 2007, 56).

Bu çalışmanın da odak noktasında bulunan Emirgân Mahallesi, bölgenin sahip olduğu tabii güzelliklerin doruk noktasında Sarıyer ilçesine tabii olmuş ve Boyacıköy olarak geçen bölgeyi de kapsamına almıştır. Boğaz'ın yirmi altı güzel köyünden biri

olan Emirgân Mahallesi, Baltalimanı ile İstinye arasındadır. Bayrak'ın aktarımına göre Emirgân (2004), "Kanlıca'dan 790 m. Galata Köprüsü'nden 13.4 km. uzaklıktadır" (s. 83). Geniş sahil şeridinden batı yönüne doğru gidildikçe eğimlerin arttığı ve dik yokuşların başladığı, yokuşların arasında kısmi düzlüklerin bulunduğu bir topografyadaki Emirgân, sahil şeridi denize paralel olup, bu sahil şeridini dik olarak kesmektedir. Boğaziçi'nin genellikle girinti çıkıntısı çok olan kıyılarına nazaran bu bölge daha düz bir forma sahiptir.

1.2. EMİRGÂN YERLEŞİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ

Boğaziçi'nin tarihi gibi eski bir yerleşim yeri olan Emirgân ya da Mirgûn, Bizans İmparatorluğu'nun, Boğaziçi'ne hâkim olduğu dönemlerde Baltalimanı'ndan İstinye Koyu'na kadar olan bölgeyi kapsamış servi ormanlarına sahip olduğu dile gelmektedir. Aynı zamanda belirtilen sınırlar içinde bulunan Emirgân, uzun yüzyıllar mesire ve sayfiye alanı olma özelliğini korumuştur (Eyice, 2007, s. 34-35). Bununla birlikte Emirgân'a Boyacıköy sınırından komşu olan Baltalimanı'ı çevresinde yapılan arkeolojik çalışmaların gün yüzüne çıkardığı sarnıç kalıntıları, bölgenin çok eski bir iskân alanı olduğuna işaret etmektedir. Fıratlı'nın işaret ettiği bilgilere göre (1954), Emirgân Bölgesi ve çevresine orta büyüklükteki sarnıç kalıntısı bugünkü Baltalimanı Kemik Hastanesi'nin (Büyük Reşit Paşa Yalısı) bahçesinde bulunmuştur. Bu hususa ek olarak, Hakkâk Yümnü sokağa komşu olan sarnıç suyu Emirgân ve Boyacıköy kaynaklarından gelmekte olduğu belirtilmiştir. (Fıratlı 1954, s. 2-4). Bulunan kalıntılar Fıratlı'ya (1954), sarnıcın bölgeye gelen gemilerin su ihtiyacını karşılamak üzere yapıldığını düşündürse de Eyice (2007), sarnıcın bir manastıra ait olmasının kuvvetle muhtemele olduğunu dile getirmiştir (s.34). Eyice' nin aktardığı değerlendirildiğinde, bahsedilen bulguların Phoneos Manastırı'na ait bir kalıntı olduğu söylenebilir.

Arkeolojik deliller hakkında bilgiler ihtiva eden Yavuz'un çalışmasına göre (2010), Emirgân' da Hekate Tapınağı (*Templum Hecate*) bulunmaktadır. Yavuz'un bir tanrıça olarak tanımladığı Haketa'nın "Ay tanrıçası" isimliyle balıkçılara ve gece karanlığında denize açılanlara yardım ettiğine inanılmaktadır (s. 61). Bu inanış doğrultusunda, tapınağın Boğazdaki balıkçı ve denizcileri tarafından inşa edildiği düşünülmektedir. Ayrıca alan çalışmaları sırasında, Boyacıköy sırtlarında yer alan

yapıların altında su sarnıçlarına rastlanmıştır. Günümüzde Sarıyer olarak geçen Rumeli Hisarı'nın da bulunduğu bölge, güvenlik tehdidi sebebiyle Bizans'ın Boğaziçi'ni terk etmesiyle İstanbul'un fethi öncesinde Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir (Atasoy ,2014, s.17).

Sultan II. Mehmet'in döneminde, Baltalimanı, Rumelihisarı ve Emirgân arasında bir koy yer almaktadır. Bu koyda, Fatih devrinin Kaptan-ı Deryası Baltaoğlu Süleyman Bey'in Haliç'e indirilen gemileri inşa etmiş ve fetihten önce Emirgân bölgesi tersane olarak kullanılmıştır. İstanbul'un fethedilmesinden sonra, 16. yüzyıla kadar Emirgan servi ormanı olarak geçmeye devam etse de (Kömürciyan, 1988, s. 261), literatürde bölgenin II. Mehmed devrinden sonra bir asır boş kaldığı yönünde bilgiler de yer almaktadır (Ekicigil, 1983, s. 1629).

Aynı şehrin içinde olsa da 16.yüzyıl sur içi İstanbul'undan ayrı bir parça olan dönemin kullanımıyla Mirgûn bu yüzyıldan itibaren Boğaziçi'nin tabiat zenginliğinin yansıması olarak zamanla devlet erkânı tarafından sayfiye mekânı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle III. Murad tarafından Feridun Ahmed Bey'e (ö. 1583) temlik olarak verilmesi sonrasında Mirgûn'e olan ilginin artmış olabileceği söylenebilir (Ekicigil, 1983, s. 1629). Özcan'a göre Feridun Ahmed Bey'in sahibi olduğu bahçede pek çok şenlikte yapılmıştır. (s. 397). Bu noktada, kaynaklarda bölgenin isminin 17. yüzyıl itibarıyla Revan Kalesi kumandanı Emirgûn'den geldiği yönündeki bilgilerinde yer aldığını zikretmek gerekir. (Gökbilgin, 1992, s. 205).

Bu dönemde devlet erkânının dikkatini çeken Emirgân' da, Ekicigil' in aktarımıyla s oluşan yalı ve küçük sarayları sırasıyla Şeyhülislam Mirza Mustafa Efendi, Mehmed Emin Salim Efendi, Şeyhülislam Vassaf Abdullah Efendi, Mehmed Esad Efendi ve Şeyhülislam Esad Efendi zade Mehmed Şerif Efendi tarafından kullanmıştır. (Ekicigil 1983, s.1628-1630)

Feridun Bey'in bahçeleri olarak bilinen Emirgân bahçeleri, I. Abdulhamid devrinden itibaren Boğaziçi köyleri arasında bir ikamet bölgesine dönüşmeye başlamıştır. 18. yüzyılın sonlarına doğru, Hazine tarafından arazi parsellenip halka satılarak köy oluşumu başlamıştır. Osmanlı geleneğine göre yeni yerleşim yerlerine öncelikli olarak, camii, çeşme ve hamam yapılması, bölgenin de gelişimi için ilk aşama

olmuştur. Öncelikli olarak bir camii, meydan çeşmesi ve hamamın ardından, yerleşen halk için su değirmeni, fırın, kayıkthane, iskele inşa edilmiştir. Bahsi geçen dönemde Rumelihisarı'ndaki gümrükte Emirgân köyüne taşınmıştır. Böylelikle bu gelişmeler karşısında İstanbul halkı Emirgân'a rağbet etmeye başlamış ve günümüz Sarıyer'indeki yalı inşası yükseliş göstermiştir (Aysu, 1994, s.168).

Nitekim III. Selim devrinde de (1789-1807) bu gelişim devam etmiş, Valide bendinden su getirilerek çeşmeler yapılmış, ve bölgenin köy oluşumuna katkı sağlanmıştır. Emirgân artık yeni bir boğaz köyü olarak Müslüman halk tarafından oluşumunu sürdürürken, 19. yüzyılın gelmesiyle, komsusu olan Boyacıköy'de hareketlenme başlamıştır. 1806 yılına kadar daima ikamet bölgesi olarak Boyacıköy'de bir yerleşim olmamıştır (Ayverdi, 1996, s. 226; Artan, 1994, s.316).

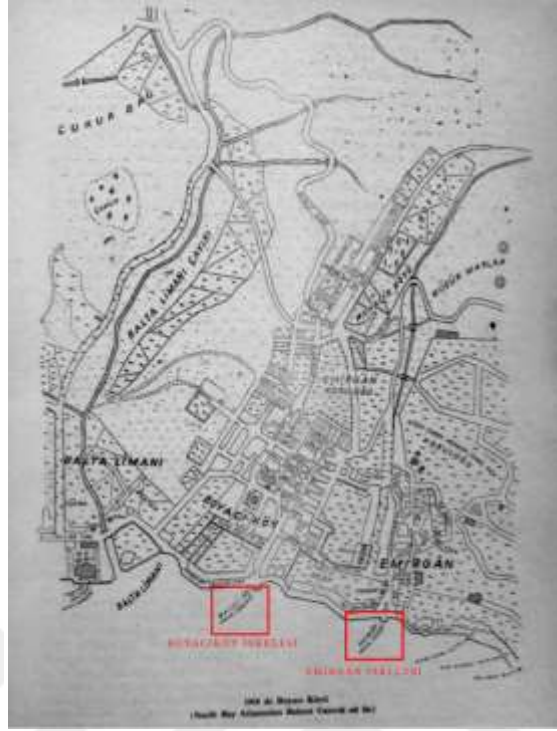
Bu noktada çalışmamızın bir değer odak noktası olan Boyacıköy 'ün tarihi hakkında da bilgiler aktarmak gerekir. Baltalimanı ile Emirgân arasında konumlanmış, Boyacıköy, ismini III. Selim'in Kırklareli'nden muhâcir getirdiği yaklaşık 30 haneli Kafkaryadi ailesinin bu bölgeye yerleşerek boyacılık yapmasından almaktadır. Bu köy, Mirgûn yanında fazla göze çarpmayan fakat içerisinde inceliği ve zarafeti saklayan bir yerleşim olarak kurulmaya başlamıştır. Emirgân yerleşimi devlet erkânı tarafından tercih edilirken; Boyacıköy Baltalimanı'na doğru gayrimüslim halkın yoğunluğu görülür. Emirgân yamaçları ve Baltalimanı ile sınır arasında yer alan Boyacıköy'de yerleşim alanı Luigi Storari tarafından tasarlamasıyla başlanmıştır. Ermeni ve Rum halkının oluşturduğu mahalle, Storari planlamasından sonra bölgede yavaş, yavaş, ikamet yeri olmuştur. Boğaz köylerinden biri olarak meydana çıkan dokunun tipolojisi olarak, kent içinde meydana gelen yangınlar sonrasında öte yandan ve ızgara düzeni, eğimli köseli kare gibi hususlar dikkate alınarak tasarlanmıştır (Ayverdi 1966 s. 226; Artan 1994, s.316).

Bölgeye ismini veren ve ilk yerleşimini oluşturan Kafkaryadi ailesinin imalathanesinin nerede olduğu bilinmemektedir. Sırtları ormanlık ve koruluk alan olan Boyacıköy' ün kayıtlara geçen 350 Rum, 50 Ermeni hanesine hizmet veren, yukarı kesimlerine doğru Rum ve Ermeni kiliseleri, kız ve erken sibyan mekteplerine yer verilmiştir. Boyacıköy zaman içinde Rum ve Ermeni yerleşimi, Müslüman meskeni olarak farklı inanç, ve kültüre sahip toplumların bir arada bulunduğu bir köy halini

almıştır. Boyacıköy farklı kültürleriyle Emirgân'ın gölgesinde oluşum gösteriyor olsa da, kendi zarafet ve inceliğini ortaya koymuştur. III. Selim devrinde (1789-18907) Emirgân'ın, devlet erkanının ilgisini çeken bir semt olma özelliği devam etmiştir. Bunda Boğaziçi'nin güzelliğinin yanı sıra ulaşımın da etkisi çok büyüktür. Boğaz'da ulaşım önceleri kayıklarla sağlanırken, Çubuk'a göre (1994), belli bir düzende işlemeyen vapur seferlerine yönelik düzenleme, 1849'da günde bir sefer yapılacak şekilde getirilmiştir. Bu gemilerin izlediği güzergâh, her akşam Galata Köprüsü'nden kalkarak, Kandilli, İstinye, Boyacıköy ve Kanlıca'ya uğrayıp, geceyi İstinye'de geçirdikten sonra tekrar aynı iskele durakların sefer yaparak başlangıç olan Galata Köprüsüne dönecek şekildeydi (s.266-287).

Boğaziçi'nde yerleşimin artmasıyla deniz ulaşımına bir düzenleme getirilmeye karar verilmiştir. Keçecizade Fuad Paşa ile Ahmed Cevdet Paşa'dan, Boğaziçi'nde bir tasıma şirketi kurma fikri gelmiştir. Böylelikle 1851'de *Şirket-i Hayriye* kurulmuştur. *Şirket-i Hayriye'nin* kurulmasıyla, Emirgân Camii hizasında yer alan Mirgûn İskelesi, 1851 yılında hizmet vermeye başlamıştır. 1900 yılında bu iskele kaldırılmış, güneyinde boş bir alana yeni bir iskele yapılmış, ve buradan hizmet vermeye devam etmiştir. Cantok'un Necip Bey Haritasını referans aldığı haritaya göre (bkz. Şekil 1.1), 1840'lı yıllarda, komsusu olan Boyacıköy'e ait bir iskele olduğu ve 1920 yılında işlevini sürdürdüğü *Şirket-i Hayriye* kayıtlarına geçmiştir (Eyice, 1963, s.2989). Ancak Boyacıköy iskelesi günümüzde mevcut değildir. (bkz. Şekil 1.1)

Gelişen ulaşım imkanlarıyla Emirgân, rağbetin arttığı bir Boğaziçi köyü olarak karsımıza çıkmaktadır. Netice olarak Emirgân doğası, oluşan yapılarıyla pitoresk bir hal almıştır. Ayverdi'nin işaret ettiği bilgilere göre (2002), özellikle beraber Sadrâzam Reşid Paşa, Sadrâzam Husrev Paşa, Sadrâzam Mustafa Nâilî Paşa, Şerif Abdullah Paşa, Hidiv İsmail Paşa ve Prens Halim paşalarının ilgisiyle bölgenin gelişimi 19. yüzyıla doğru çıkmıştır (s.243).

Şekil 1.1 Şekil.1 1918 Tarihli Necip Bey Haritası (Çantok, İstanbul Ansiklopedisi)

Bu yüzyılda, Emirgân bölgesi için öne çıkan isimlerden biri de aynı zamanda bölge imarına katkıda bulunan Mısır Hidivi İsmail Paşa'dır (1863-1879). Sahilin kuzeyine yaptırdığı köşklerin yanı sıra, Sultan Abdülaziz tarafından günümüzde Emirgân korusu olarak geçen alanın kendisine verilmesiyle, koruyu park halinde tanzim etmiş ve kuru içinde üç köşk yaptırmıştır. Ekicigil' in aktarımına göre (1983), Hidiv İsmail Paşa'nın vefatından sonra kuru, geride kalan üç çocuğu arasında paylaştırılmıştır. Küçük oğlu Hüseyin Kâmil Paşa Tokmak burnu tarafını, İbrahim Paşa orta kısmı, Prenses Fatma Hanım da batı kısmını almıştır.

Kırsal görünümüyle ön planda olan Feridun Bey Bahçeleri, 17. yüzyıldan itibaren Mirgûn bahçeleri oldu. 18. Yüzyıl'da yerleşime açılmaya başlayan Emirgân, 19. yüzyılda sınırlarını kıyı çizgisinden, tepe eteklerine doğru genişlemekte olan kentsel dönüşümünü yaşamıştır. 20. yüzyılda deniz ulaşımına olan rağbet iyice artmıştır. Vapur işletmesi olan Şirket-i Hayriye'nin 1914 yılında yayınladığı Boğaziçi salnamesinde Emirgân'nın suyunun bol olduğu, günlük vapur yolcu sayısının ortalama 400 civarı olduğu yer almaktadır.

1.3. EMİRGÂN MAHALLESİNİN KENTSEL VE İDARİ DEĞİŞİMİ

Osmanlı'nın ilk kuruluş yıllarından 19. yüzyıla kadar olan süreçte imara yönelik yasal bir düzenleme getirilmemiştir. Kent düzenleme yasaları henüz mevcut değilken, yerleşimin, kent planlamanın ve imar hareketlerinin yöre halkının kimi zaman müştereken kimi zaman ferdi çalışmalarına bağlı olduğu veya Osmanlı kentlerinin temel yapısı olan bir düzen mevcuttur. Dolayısıyla kamuya ait yapıların yanı sıra kişiler tarafından yapılan hastaneler, hanlar, hamamlar, çeşmeler gibi yapılarında bir düzenlemeye bağlı olmaması sebebiyle bir nizamı olmayan ancak kendi içerisinde bir sistemi olan yerleşimler geliyordu. Yeni yerleşim alanlarında, ilk olarak cami, hamam ve çeşme yapılır, sonrasında yerleşimin meydanı halini almakta, bu meydan etrafında haneler ve diğer birimler yayılarak oluşurdu. Özellikle Osmanlı mahallelerinde homojen veya heterojen yapıya sahip olması birlikte var olmasına sebep olmuştur (Uğur, 2015, s.304). Bu özelliğin çalışmamızın odak noktalarından Emirgân ve Boğaziçi'nde tezahür ettiği görülmektedir. Bu husustaki ilk örnek daha öncede zikredildiği üzere Kafrayodi ailesidir (Bayrak 2004, s.52; Kuban 1969 s.33). Kafrayodi ailesinin yerleşimiyle birlikte bölgede bir gayrimüslim nüfusun arttığı düşünülmektedir. Boyacıköy bu özelliği ile kilise etrafında oluşan yerleşim örneğidir.

Tanzimat Fermanı'yla birlikte yaşanan reformlardan bir diğer konu ise kent planlamasına yönelik alınan imar kararlarıdır. Osmanlı başkenti olan İstanbul için, kentsel dokusunda yapılacak değişimler ilk olarak 1836 yılında, Tanzimat Fermanının ilanında yer alan isimlerden biri olan Mustafa Reşit Paşa tarafından belirlenmiş ve Osmanlı topraklarındaki kent nezdinde de gerçekleşmiştir. Yerleşim düzensizliği ve kontrollü dağılımın yanı sıra, önemli sorun teşkil eden yangınlarda bu dönemdeki reformların belirlenmesinde bir ölçü olmuştur. Yapılan çalışmalar sonucunda, kent planlaması ve inşaat faaliyetlerinde uyulması gereken hükümlerin yer aldığı, sokak mesafeleri, kat yükseklikleri, kullanılacak malzemeler, bina ve sokakların yapılış tarzı gibi hususları nizamının ilki 1848 tarihli Ebniye Nizamnamesi ile gerçekleşmektedir. İstanbul binalarının inşaat tarzını ve şehircilik prensiplerini belirleyen ve kentin ihtiyaçlarına yönelik belirlenen bu nizamnameler 1882 yılına kadar altı farklı şekilde kabul edilmiştir (Özcan 2006, s.156-162).

İlk nizamname, 1868 tarihli Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi'dir. Salman'a göre (2004), 19. Yüzyılda gerçekleşen Batılaşma sürecinde, başkent in aristokratik sayfiyesinin banliyöleşmesi Boğaziçi'nin geçirdiği dönüşüm olarak tanımlanabilir (s.26). Batılaşma sürecinin hız kazandığı dönemde çıkan yeni imar yasalarında, yapıların boyut, malzeme, üslup, biçim, arazi yerleşimi gibi kurallar belirlenmiş, silüetlerin görüntülerinde etkisini göstermiş, mimari karakteri, kültürel peyzajıyla prestiji arttırmıştır (Kuban, 1996, s.342-369).

19. yüzyılda gerek bürokratik sahada gerekse kentin klasik düzenini dönüştürmeye teşebbüs eden bu nizamnameler aynı zamanda İstanbul'un idari taksimatının da değiştirilmesini öngörmekteydi. 1858 yılında İntizam-ı Şehir Komisyonu'nun girişimleriyle birlikte İstanbul'un idari düzeni ilk kez on dört daire-yi belediyeye bölünmek istense de kentin belediye dairesi düzenine kavuşması üç farklı modelle hayatta geçirilmeye çalışılmış, nihayetinde 1880 tarihinde İstanbul dokuz daire-yi belediyeye bölünebilmiştir (Bekman, 2020, s.51-59).

Bu dönüşümün hayat geçirilmesi başlı başına müstakil bir çalışmanın konusu olsa da, bu çalışmanın kapsamında olan Boyacıköy ve bu yüzyılda kaynaklarda geçen Mirgün'ün öngörülen model içerisindeki idari değişimi zikredilmesi gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. 19. Yüzyıl İstanbul Mahalleleri üzerinde yapılan çalışmada işaret edildiği üzere tek bir mahalle olarak arşiv belgelerinde geçen Mirgün, Boyacıköy'ü de içine alan Beşiktaş Kolu'na tabi bir mahalledir (Bekman, 2020,s.51-59).

Oysa Bekman'ın işaret ettiği bilgilere göre (2020), Boyacıköy 1877 tarihli belediye kanununa göre kurulması öngörülen Yeniköy dairesine tabi bir mahalledir (s.61).

Nitekim 1880 yılında tüm şehrin dokuz daire-yi belediyeye bölünmesiyle birlikte Boyacıköy de dördüncü daire-i belediye olan Beşiktaş Belediyesi'ne tabi otuz mahalleden biri olarak Mirgün'den ayrılmıştır. "İlginçtir ki 30 mahalleye sahip olan Beşiktaş Dairesi Arnavutköy'de yarılanmış, Boyacıköy olarak bilinen Baltalimanı'ndan Panayia Kilisesi'ne kadar olan diğer yarısıyla arasına Yeniköy Dairesi girmiştir. Bu noktada uygulanan belediye dairesi modelinin Yeniköy

daresinin statüsüne sadık kalarak oluşturulduğu düşünülebilir" (Bekman, 2020, s. 221).

Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere daire-yi belediye sistemi tüm şehirde uygulanana kadar Boyacıköy Mirgün'e tabi bir mahalle olup, idari anlamda ilk kez İstanbul'la 1880 yılında kentle bütünleşmiştir. Nitekim, bundan önce idari taksimata dâhil olmadığı için Boyacıköy bir mahalle olarak kaynaklarda geçmemektedir. Ancak arşiv belgesinde geçmemesi bir mahalle teşekkülünde olmadığına kanıtı olarak değerlendirmemelidir. 1877 *Dersaadet Belediye Kanuna* göre Mirgün ve Boyacıköy iki ayrı mahalle olarak planlansa da, kanunun yürürlüğe konulmadığı için Boyacıköy 1877 tarihli Devlet Salnamesi'ne göre Beşiktaş Kolu'na tabi Mirgün mahallesinin içinde yer almıştır (Bekman, 2020, s.190).

Bu husus 19. yüzyıl İstanbul'unda Boyacıköy de bir yerleşim yerinden öte bir mekânsal konuma geldiğini, devletin idari olarak da kaynaklara yansıtması Boyacıköy'ün gelişimi ve özellikle de nüfusunun artması için önemli bir etkidir. 1885 tarihli Nüfus İstatistik cetveline göre Boyacıköy'de 977 kadın, 950 erkekten oluşan toplam 1927 yaşarken 366 hane bulunmaktadır. Yine aynı cetvele göre Mirgün' de 815 kadın 791 erkek toplam 1606 kişi yaşarken 237 hane yer almaktadır (Bekman, 2020, s. 222). Yine Bekman'a göre bu hususu destekler nitelikteki en önemli veri, Boyacıköy Mahallesi'nin şehrin daire-i belediye sistemi ile bütünleşmesinden sonra ilk kez 1885 yılında zikredilmesidir (Bekman, 2020, s. 234).

Öte yandan, 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanından sonra da devam eden yenileşme hareketleri belediye düzenini de etkilemiştir. Yeni düzenlemede İstanbul Belediyesi dokuz şubeye ayrılmış, Emirgân ve Boyacıköy Sarıyer bünyesine tabi olmuştur.

1910 yılında, sınırları belirlemek, iki ayrı mahalle olarak yerleşim alanları hakkında faydalı bilgi vermek için kent haritalarının çıkartılma çalışmaları başlamıştır. 1909 tarihli Karacaoğlu Matbaasında basılan Dersaadet civarı ve Boğaziçi haritasında, Emirgân ve Boyacıköy ayrı sınırlar içerisinde yer almaktadır. (bkz. Şekil 1.2).

1918 ile 1927 yılları arasında hazırlanan Necib Bey haritaları, Boğaz köylerinin yerleşim sınırları hakkında bilgileri vermektedir (bkz. Şekil 1.3). Bu değişim Alman

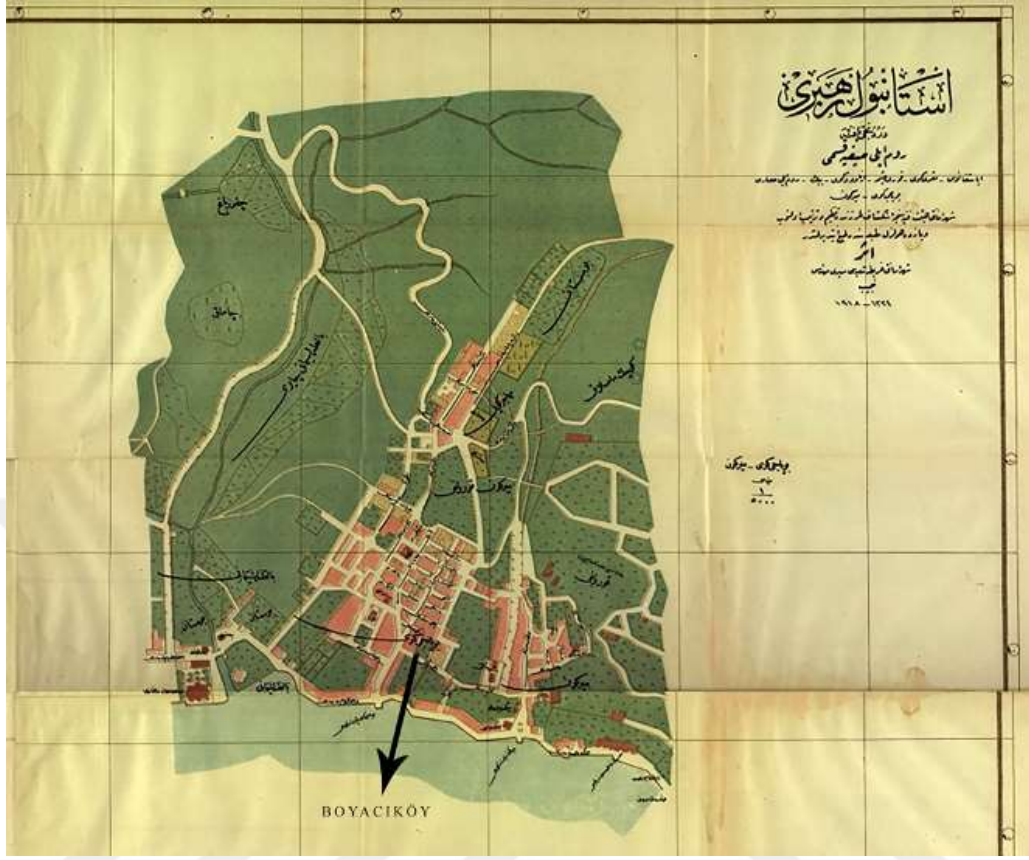
mavileri haritasında da izlenmektedir. 1928 tarihine kadar Boğaziçi haritaları tamamlanmıştır. Bu haritalarda Emirgân, Sarıyer sınırları içinde yer almaktadır.

Öte yandan Cumhuriyet devrine gelindiğinde, Emirgân ve Emirgân saray, köşk ve yalılarını bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu süreçte Emirgân ile bütün Boğaziçi köylerinin ortak kaderi kent dışında bırakılmak, bakımsızlık olmuştur. I. Dünya Savaşının sona ermesi, Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte yenilik çalışmaları tekrardan başlamıştır. Boğaziçi, 1930 yılında kentleşme ve sanayileşme hareketleriyle bu yenileşme sürecindeki nasibini almıştır (Kuban 2006, s.105-113).

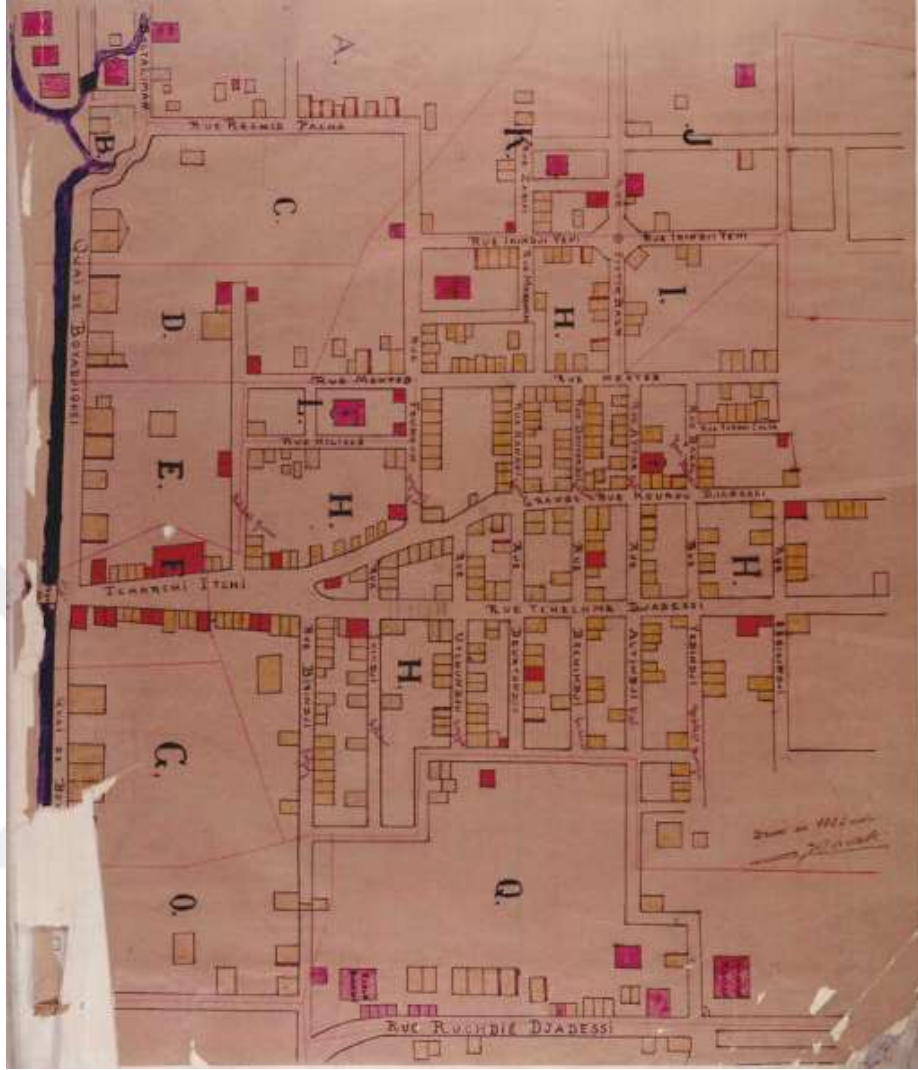
Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde yaşanan zorlu süreç Emirgân yerleşimindeki gelişimi de etkilemiştir. Boğaziçi'nin diğer semtlerinin aksine bir yandan kozmopolit yapısını korurken, bir yandan da şehrin değişiminden de etkilenmekten geri durmamıştır. Mısır Hidivi İsmail Paşa'nın sahilde bulunan sarayı, 1930'lu yılların başında ortadan kaldırılarak yok edilmiş, boşalan alanın yola dahil edilmesiyle beraber bu değişimi yaşamıştır.

Şekil 1.2 İstanbul (Dersaadet) ve civarı ve Boğaziçi 1/60000 ölçekli harita (Salt Galata Arşivi)

Şekil 1.3 1918 tarihli Necib Bey Haritası (Salt Galata Arşivi)

Şekil 1.4 1920 yılında Fransızca hazırlanan Boyacıköy haritası (Salt Galata Arşivi)

Cumhuriyet devri, modern şehircilik anlayışının hakimiyetinin arttığı bir dönemdir. Fakat bu dönemin başında konjektürel getirilerinde, gereksinim duyulan ihtiyaçların önceliği sebepleriyle imar alanında gelişime imkân olmamıştır. 1950’li yıllar gelinceye kadar, yapılaşma bütünlüğünde ve estetik uyumunda yoksunluk çekmeye başlamıştır. Bu zorlu süreçte Emirgân, konut yapılarını, yeşil alanlarını ve bazı sahil hanelerini korumayı başarmıştır.

20. yüzyılın ikinci çeyreğinde, İstanbul kent planlaması için pek çok yarışmalar düzenlenmiş fakat bir sonuç alınamayınca Avrupa’dan mimarlar davet edilmeye

başlanmıştır. Bunlardan biri de 1936 yılında İstanbul'a davet edilen Fransız mimar Hanrry Prost'tur. Prost, Nazım İmar Planı Rapor'unda Boğaziçi'nde yer alan bütün depo ve sanayi kuruluşlarının kaldırılmasını önermiştir. Boş sahil sarayların bazıları da yürek burkar şekilde bu amaçlara hizmet eder hale gelmiştir (Tekeli, 2013, s.77).

Prost'un kent planının uygulayıcısı olarak görülen Lütfi Kırdar'ın, 1938-1949 yılları arasındaki belediye başkanlığı döneminde Boğaziçi'nde özellikle meydan ve yol düzenlemeleriyle ilgili çalışmalar yapılmıştır (bkz. Şekil 1.5). 1939 yılında Boğaz'da yol genişletilmesi devam etmiş, bu çalışmalar için mülk sahiplerinden arazilerinin bir kısmı satın alınmıştır. Yol genişletilmesi için yıkılan yapılar, arazilerin küçülmesi özgün yerleşim planının değişmesine ve bölgenin karakteristik özelliklerini taşıyan geleneksel miras değerindeki yapıların yok oluşuna sebep olmuştur. Bu olumsuz gelişmelerle beraber yeni oluşan Boğaz yolu, ulaşımı kolaylaştırsada trafik yoğunluğunu başlatmıştır (Salman 2004, s.34; Uluskan 2007, s.113-141).

Salmana göre (2004), 1950'li yıllarda, İstinye – Bebek arasındaki sahil yolu genişletilerek asfalt yol haline getirilmiş ve Emirgân'a ulaşım olanaklarına yenisi eklenmiştir. Yol çalışmasıyla beraber Emirgân Korusu'nun yeniden düzenlenip halka açılması bu dönemde gerçekleştirilmiştir (s.36-39). Emirgân Korusu ve çevresi bu düzenlemeyle, İstanbul halkının rekreasyon alanlarını çeşitlendirmiş ve kamusal alanda faydalı bir değişim ve gelişim yaşatmıştır.

Şekil 1.5 Sarıyer-Mirgün imar planı haritası. (İstanbul Belediyesi İmar Müdürlüğü, 1949)

Öte yandan, sonraki dönemlerde yapılan çalışmalardan biri kıyı düzenlemeleridir. Yenilenme olarak görülen politik çalışmalar, eskiyi yıkıp apartmanlar yapma, yolları genişletme olarak görülmüştür. Sahil şeridinde yalıların önünde bulunan yollar, Boyacıköy ve Emirgân' da olması sebebiyle kesintiye uğramaktadır. Denize paralel yükselen kısımların dik ve güçlü yamaç oluşudur. 1950'li yılların öncesine kadar bir arabanın ancak geçebileceği ensiz dar geçitler, Bu dönemde kıyı politikaları kapsamında, 1956 yılında Boğaziçi'nin doldurularak

genişletilen Avrupa Yakası rıhtımlardan biri olmuştur (bkz. Şekil 1.7). Bu devre kadar yapılan yol genişletme çalışmalarının kapsamı ve boyutu dönemin yoğunluğuna oranla ihtiyacın üzerinde arttırılmıştır. Denizin doldurulması ve yalı mimarisinin karakteristik hususunu bozan kazıklı yollar, araba trafiğinin artmasıyla özgünlüğünün bir kısmını yitirmiş ve bazı sahil yapıları bu durumdan zarar görmüştür.

Şekil 1.6 Emirgân, Abdullah (Freres Fotoğrafi, 1870.)

1980'li yıllara kadar gelen süreçte, göçlerin artışından da kaynaklanan gecekondulaşma, kent genelinde olduğu gibi Boyacıköy ile Emirgân'ın sınır komşusu olan Reşat Paşa mahallesinde görülmektedir. Nitekim 1956-1958 yılında Celalettin Paşa gecekonduları olarak da bilinen yerleşimin oluşmaya başlaması bu etkinin bölgedeki ilk örnekleridir. Bunun sebebi, ülke genelinde yaşanan zorlu ekonomik süreç, köylerden şehirlere doğru gelen işçi ve beyin göçleriyle birlikte bölge çevresinde gelişen sanayileşmedir. 1966 tarihli 775 sayılı Gecekondu Yasasıyla, şehirlerde sosyo-ekonomik ve fiziksel sorunlar giderilmeye çalışılmıştır. Bu konuya dikkat çekmek isteyen Kemal Karpat, 1968'de Türkiye'de gecekondu meselesine dair bir grup araştırmacıyla bir çalışma yürütmüş ve bu çalışmalar 1969 yılında *Milliyet Gazetesinde* yayımlanmıştır. Bu dönemde Emirgân plansız yerleşimden, fabrikaların sıklıkla oluşum göstermeye başladığı yakın çevresinde yer alan İstinye, Büyükdere kadar etkilenmemiştir (Tekeli 2013, s.4-10).

Bu gelişmelerle beraber 1966 yılında Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu kurulmuştur. Cumhuriyet Dönemi'nde, Boğaziçi'ni korumaya yönelik hazırlanan ilk plan, 14 Temmuz 1974 tarihinde onaylanan ve uygulamaya konulan, Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu tarafından hazırlanan, *Yalılar ve Sahil Şeridi Plan Çalışması*'dir. Bu çalışma sahil şeridindeki yapıların korunmasına yönelik çıkarılmıştır. Siluet ve kültürel varlıkların muhafaza edilebilmesi, oluşan yerleşimin kontrolü için boş parsellere yapılacak yapıların, tescilli yapılara uyumunu korumak adına maksimum yükseklik 9,5 metre olarak belirlenmiştir (Karpaz, 1969, Akalın s.306-309).

Şekil 1.7 Doldurulmuş Emirgân Sahili (Anon 1950'ler)

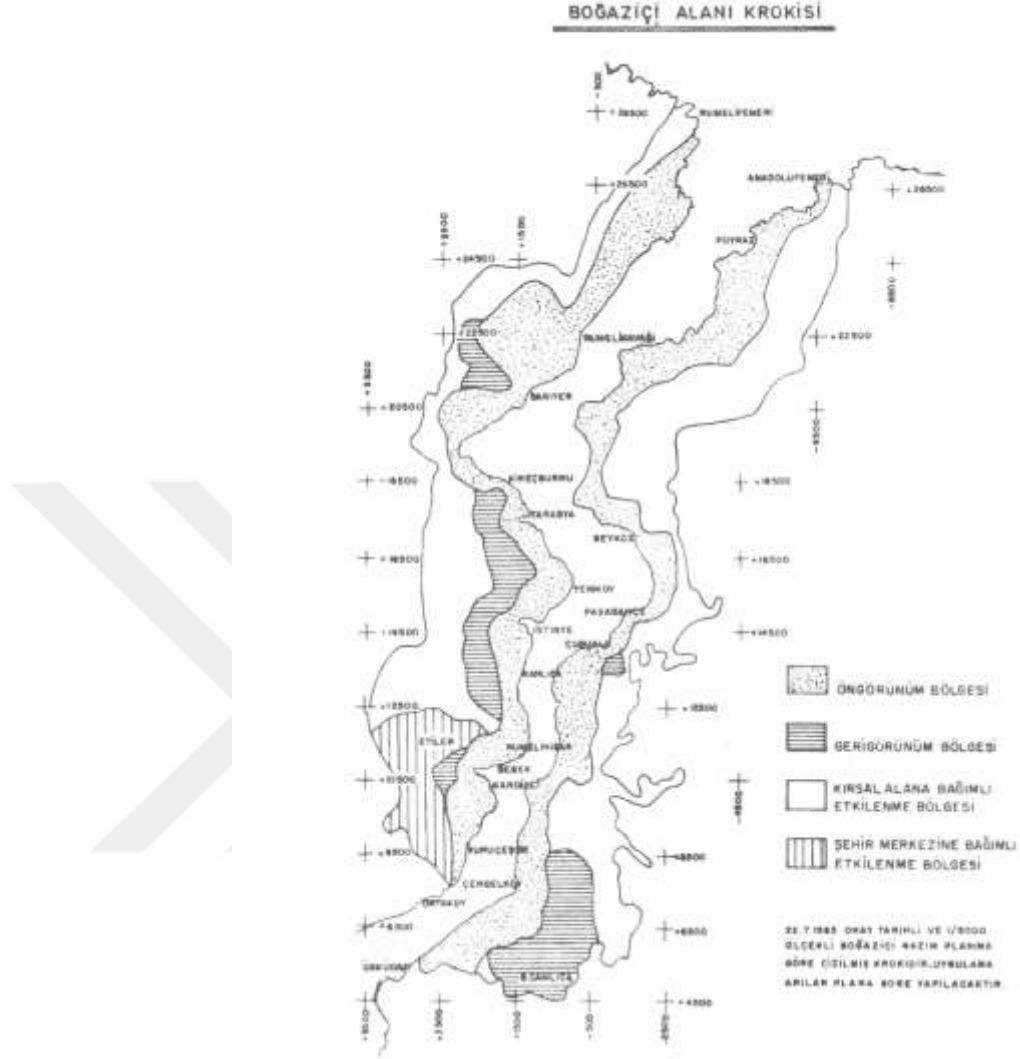
Boğaziçi'nin tarihi yapıları, düzensiz oluşan yerleşimleri kadar tabii ve yeşil alanların korunmasına yönelik, 1973 yılında "*Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu*" tarafından adımlar atılmıştır. Nitekim 1975' de, önemli hükümleri içeren kıyı çizgisini ve doğal oluşumunu olumsuz etkileyecek uygulamaların önlenmesine yönelik, kent içerisinde kimliğini sürdürebilmesi için "*Boğaziçi Doğal ve Tarihi Sit Alanı Koruma Kararları*" alınmıştır.

Ancak bu kara, 1980'de askeri darbe ile yönetime el koymasıyla lağvedilmiş ve yeni anayasa yürürlüğe girmiştir. Yeni yönetimde, gecekondu ve imar affi niteliği taşıyan yasa çıkarılmıştır. Salman ve Kurban'a göre (2006), 2 Haziran 1981 tarihinde yapılmış olan gece- kondular yasallaştırılmış, sonrasında yapılmış olanlarla beraber

yapılabileceklerin önüne geçmek amacıyla yasaklanmıştır (s. 107). 18 Kasım 1983 tarihli ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu ile Boğaziçi sahil şeridi olarak korunması gereken alan belirlenmiştir. Belirlenen alan içerisinde, Emirgân' ın kıyı ve sahil şeridi öngörünüm bölgesi, sırtlarına doğru olan yerleşim ise geri görünüm bölgesi olarak belirlenmiştir. (bkz. Şekil 1.8) Bölgenin korunması ve geliştirilmesine yönelik, kültürel, tarihi ve doğal güzelliklerin muhafaza edilmesi, tarihi ve milli kültür yaşamının canlandırılması, nüfusun ve yapılaşmanın kontrolsüz artışının engellenmesi, mesire yerlerini geliştirerek gezinti yerlerinin artırılması, kültürel ve tabiat alanlarının onarımına öncelik verilmesi gibi kamu yararı gözetilerek alınan kararlarla, alandaki imar mevzuatı belirlenmiştir. Bu kararlar doğrultusunda, Emirgân Korusu rekreasyon alanı olarak halk tarafından kullanımına devam etmesi ve tarihi yapılara koruma tedbirleri gündeme gelmiştir.

3 Mayıs 1985'te Boğaziçi Kanunu'nun korumaya yönelik ilkelerinde değişiklikler meydana gelmiştir. Bu tarihte yayınlanan 3194 sayılı İmar Kanunu'na göre Boğaziçi imarının yönetimi planlama ve uygulama yetkileri Boğaziçi İmar Müdürlüğünden alınarak, sahil şeridini kapsayan öngörünüm bölgeleri İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne, sahil şeridinin paralelinde bölge sırtlarına doğru uzanan geri görünüm bölgeleri ve şehir merkezlerine bağımlı olan etkilenme bölgeleri ise her bölgenin içerisinde yer aldığı semt belediyelerine verilmiştir. Ancak bu kanunda koruma ilkeleri maalesef göz ardı edilerek, kıyı ve sahil şeritlerinde, ormanlık ve yeşil alanlarda yapılaşma yasağı kaldırılmıştır. 2960 numaralı Boğaziçi Kanunu'nda, mevcut planda nüfus ve yapı yoğunluğunu arttırmaya yönelik değişiklik yapılamayacağı kesin bir şekilde ifade edilmiş, 3194 sayılı kanunda ise bu ibare nüfus ve mevcut yapı yoğunluğu göz önüne alınarak mevcut planda revizyonların yapılabileceğine yönelik değişime gidilmiştir (bkz. Şekil 1.8). Boğaziçi'nde yüksek rant sağlamaya yönelik yapılan değişiklikler sonucunda, 1988 yılında konut alanının yeşil alandan çok daha fazla olduğu ve bu oranın 90'lı yıllar içerisinde giderek arttığı İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan inşaat defterlerinde görülmektedir.

1999 yılı içerisinde, öngörüm alanlarında oluşan kaçak yapılara yönelik tespit çalışmasında, "3659 adedi Sarıyer Belediyesi sınırları içinde yer almaktadır" (Salman vd., 2006, s. 110).

Şekil 1.8 2960 Numaralı Boğaziçi Kanunu'nde yer alan kroki.

1.4. EMİRGÂN YERLEŞİMİNİN SOSYAL YAPISI

Çalışmamızda işaret ettiğimiz üzere, Emirgân bölgesi, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, saray ahali ve devlet erkani, padişaha yakın kimselerin tercih ettiği, bölgeye karşı büyük ilgileri olduğu sayfiye ve mesire alanıydı. Nitekim 18. yüzyıla kadar bölge üst tabaka olarak nitelendirebileceğimiz devlet erkanının uğrak yeri olmuştur. Bu yüzyılda Emirgân' a imar verilmesiyle birlikte sadece yalı yerleşimi olma özelliği daimî halk ikametgahı olmaya başlamıştır. Bu hususta deniz ile ulaşımında önemli bir faktörü bulunmaktadır.

. Farklı dine ve etnik gruba mensup kişilerin bir arada bulunduğu, Hristiyan ve Müslüman halkının ibadet yerlerinin var olduğu, çok kültürlü bir toplumun hoşgörü içinde yaşadığı bir yerleşim olarak sosyal yapısının temellerini oluşturmaya başlamıştır (Belge 1998, s.295-297).

Cumhuriyet devrinde, Emirgân bölgesinin yaşam tarzında da değişim başlamıştır. Toplumun soylu olarak adlandırılan kesiminin ikamet ettiği yalı ve köşklereki yaşam, devrin konjonktürel durumlardan dolayı sosyo-ekonomik değişimine sahne olmuştur. Bölgedeki dinamikler, Boğaziçi'nin genelinde olduğu alt ve orta gelirli grupların sade mahalle yaşantısıyla sınırlı kalmış ve bu sınırlı kalış kendine özgü bir mahalle kültür ve dokusunu oluşturmuştur (Akalin 2016, s.294-295).

1999 tarihinde, Koruma Yüksek Kurulu'nun, 660 sayılı Taşınamaz Kültür varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları konulu aldığı kararlar içerisinde rekonstrüksiyon tekniğine yönelik kararları da içermektedir. Bu karara göre, Korunması gereken tescil edilmiş veya mevcut olmayışından kaynaklı, elde olmayan sebeplerden dolayı tescil edilememiş taşınamaz kültür varlıklarının, mevcut belgelerden yararlanılarak, kendi parselinde daha önceki oturma alanında cephe özelliği, gabari, özgün plan şeması gibi kriterlerine dayalı restitüsyon raporları hazırlanıp, rekonstrüksiyon uygulamalarına izin verilmiştir. 1984 yılından itibaren Boğaziçi İmar Müdürlüğü'ne bağlı olan Emirgân' da yapılacak yenilik ve değişimler bu kurum kontrolünde gerçekleşmektedir. Emirgân mahallesine yönelik yakın tarihli bir uygulama 2014' de yapılmıştır. İBB tarafından yürütülen çalışmalarda Emirgân sahil yolunun 700 metrelik kesiminde, denize kazıklar çakılarak Boğaz 8 metre daraltılmıştır

1.5. EMİRGÂN MAHALLESİ KÜLTÜR VARLIKLARI

1.5.1. Kentsel Doku Özellikleri

Öztürk'e göre (2017), Emirgân, bugün Sarıyer'de resmi idare birimi anlamında bir mahalle adı olmaktan öte toplumda bir semt değerine sahiptir. Boğazın oluşum süreci sonunda, önemli bir kültürel doneyle yaşamaya devam ediyor. Bu isim daha ziyade muhteşem kuru ve köşklere akla getirmektedir (s. 62).

Emirgân, sahilde bulunan iskele ve yalılarıyla, iç kısımlarında evleriyle, merkezinde camii, tepelerinde kiliseleri günümüzde önemli belgeler getiren, mutena bir Boğaziçi semtidir. Bölgedeki yerleşim, topografya ile uyum içersin de, organik bir gelişim göstermektedir. Boğaziçi semtlerinin genelinde olduğu gibi, sokaklar sahil şeridini dik kesmektedir. Kot farklarının fazla olmasının eğimli ve merdivenli sokakları meydana getirmiştir. Kıyıya paralel uzanan Sakıp Sapancı Caddesini dik kesen sokaklar, topografyasının eğimli oluşu sayesinde denize açılan manzara noktaları oluşturmaktadır (bkz. Şekil 1.9).

Şekil 1.9 Sezar Bey Caddesi (Aşlı Baltacıoğlu fotoğraf Arşivi, 2021)

1 KIYI YAPILARI

2 SAHİL ŞERİDİ

3 KIYI ŞERİDİ

4 DOĞU MUVAKKİTHANE SOKAK

Şekil 1.10 Emirgân Mahallesi Kıyı Tarafı

1. EMİRGÂN KORUSU

2. EMİRGÂN KORUSU

3. EMİRGÂN KORUSU

4. EMİRGÂN KORUSU

Şekil 1.11 Kültürel Peyzaj Alanı

Sahil şeridinde yalı ve apartman yapılarıyla beraber ticari işleve sahip yapılarında çoğunluğu görülmektedir. Nitekim Emirgân sokakları da değerlendirildiğinde, konut yerleşimi artmakta, ticari işlevler azalmaktadır.

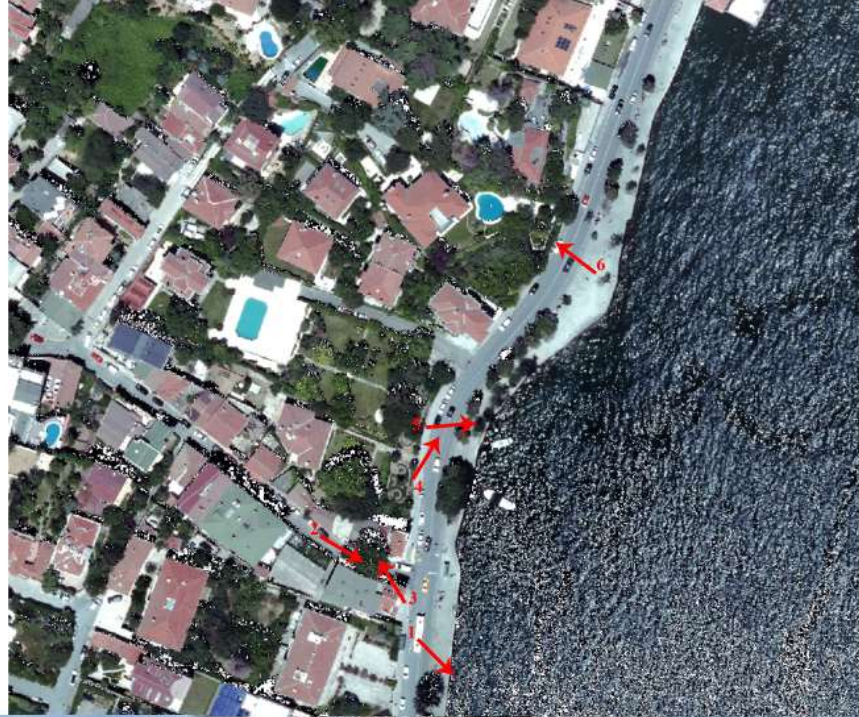
1. SAKIP SABANCI CADDESİ

2. HEKİM ATA CADDESİ

3. HEKİM ATA CADDESİ

4. SAKIP SABANCI CADDESİ

5. SAKIP SABANCI CADDESİ

6. SAKIP SABANCI CADDESİ

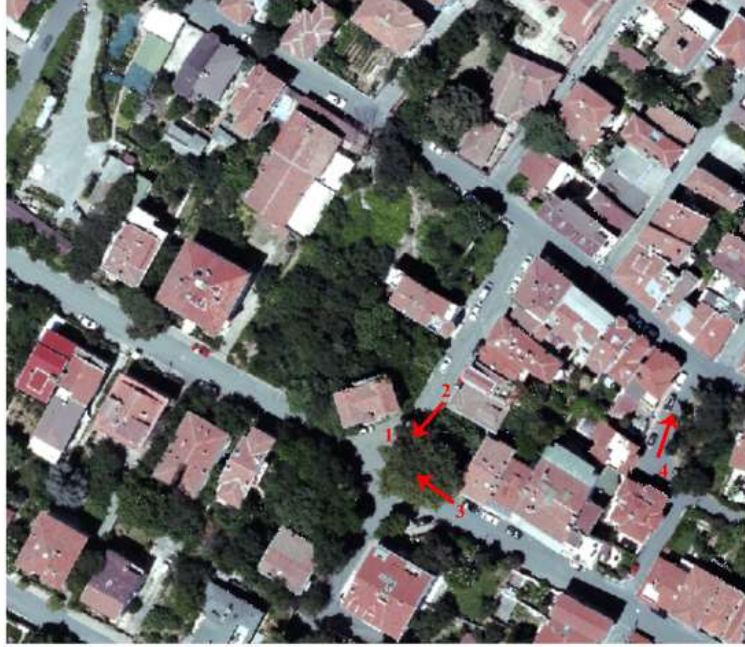
Şekil 1.12 Emirgân Mahallesi Kıyı Şeridi

1. ÇAM FISTIĞİ SOKAK

2. ÇAM FISTIĞİ SOKAK İLE ŞİRİN SOKAK KESİŞİMİ

3. ÇAM FISTIĞİ SOKAK İLE ŞİRİN SOKAK KESİŞİMİ

4. HURŞİT EFENDİ SOKAK

Şekil 1.13 Emirgân Mahallesi Sokakları

Bölgede çeşme yapıları korunmuş, yolların düzenlenmesi ve oluşumunda su yapıları belirleyici faktör olmuştur. Emirgân mahallesi gezilirken farklı din ve ırka ait toplumsal izler ve bu izlerin birbiriyle olan uyumu, farklı dönemlerdeki yaşanmışlıklar hissedilir. Çalışmamızın bu bölümünde bu hissin uyandırdığı izlenimlere Emirgân sokaklarına analitik olarak değineceğiz. Eski yerleşimde yoğun olarak görülen bitişik nizamlı yapılarla birlikte yeni yapıların bir kısmında da bitişik nizam ve ayrık nizam görülmekte. 18. yüzyıla kadar birkaç yalı, köşk ve ormanlık alandan oluşan Emirgân, bölgenin imara açılmasıyla ahşap konutların, kilise ve cami gibi dini yapıların yapılmasıyla karakteristik yapıda oluşum göstermiştir. Ayrık nizamlı yapılar, küçük bahçelere sahiptir. Yapıların büyük bir kısmında, girişler yol kotundan yüksekte verilmiştir. Yalılar geniş bahçeler içinde, ayrık nizamda inşa edilmiştir. Sahile en yakın, cadde üzerinde bulunan apartmanlarda bitişik nizam görmek mümkündür. Dini yapılar ise geniş alanlara yapılmıştır. Emirgân Camii meydanlık bir alanda bulunurken, Ermeni ve Rum Kiliseleri, Hristiyan halkın ilk yerleşim yeri olan Boyacıköy' ün sırtlarında yer almaktadır.

Yerleşimin cadde ve sokak kaplamaları çoğunlukla asfalttır. Bazı sokaklarda parke kaplama ve Arnavut kaldırımlara rastlamakla birlikte Tarihi yapılarda, ahşap karkas sistemin yanı sıra taş ve tuğla yığma yapılara da bulunmaktadır. Cumhuriyet sonrası oluşan yapılar ise betonarmedir. 20. yüzyılda apartmanda yaşama eğilimi kendini Emirgân mahallesinde de göstermiştir. Zaman içinde geleneksel yapım teknikleri, plan şemaları, biçim ve üslup özellikleri yerini modern yerleşime bırakmıştır. Elbette ki bu oluşum, mevcut dokudan faydalanırken, gelişen yeniliklerinde etkisinde kalmıştır. Sahil şeridi ve sahil şeridinden yukarı uzanan birkaç sıra sokak toplumda yüksek kesim olarak gösterilen gruplar tarafından gözde semtlerden olagelmıştır. Ancak yoğun göçler, bu bölgenin yakın çevresinde meydana gelen sanayileşme gibi faktörler sonucunda Reşit Paşa mahallesi ile olan sınırında, gecekondulaşmaya az da olsa rastlanmaktadır.

Emirgân mahallesi, bütün oluşum sürecinde, geçirdiği yenilik ve değişimlere rağmen, kendini belli ölçüde muhafaza etmiş ve kültür varlıklarını koruyarak belge niteliği taşıyor hal almıştır(bkz. Şekil 1.14,1.15).

1. HEKİM ATA CADDESİ

2. SEYYAH SOKAK

3. HEKİM ATA CADDESİ

4. DÖNÜM SOKAK

5. BOYACI ÇEŞME SOKAK

6. HEKİM ATA CADDESİ

Şekil 1.14 Sokak Görşelleri

1. SEZÂİ BEY CADDESİ

2. GÖRGÜ SOKAK

3. SEZÂİ BEY CADDESİ

4. MARANGOZHANE SOKAK

5. FIRIN SOKAK

6. SEZÂİ BEY CADDESİ

Şekil 1.15 Sokak GörSELLERİ

1.5.2. Kültürel Peyzaj Alanı

Tarihi Bahçeler (Floransa Tüzüğü) 'de belirtildiği gibi, tarihi bir bahçenin anıt olarak kabul edilmesindeki önemli sebep tarihi veya sanatsal açıdan halkın ilgisini çeken, plan, topografya gibi mimarlık ve bahçe oluşumu olmasıdır.

Emirgân Korusu'nu Boğaziçi silüetinde öne çıkaran en önemli özellikleri, bitki örtüsü, tarihsel ve ekolojik gelişimi, mimari oluşumları, kültürel peyzaj yapısıyla rekreasyon yapısının nitelikli oluşudur. Bizans'tan Osmanlı'ya tabi zenginliğini koruyan bölge günümüzde şehrin gözde mekanlarında Emirgân korusuna sahiptir. 426.845 m² alana sahip, çalışmamızda daha önce zikrettiğimiz üzere Emirgân korusu olarak adlandırılan alan, Sultan Abdülaziz tarafından 19. yüzyılın ikinci yarısında Emirgân' ı imara açan simalar arasında gördüğümüz Mısır Hidivi İsmail Paşa'ya verilmiştir. Paşa, kuru kısmını bir park olarak tanzim ettirmiştir. Sahil kısmına yaptırdığı ancak günümüze ulaşmayan görkemli sarayın yanı sıra kuru içerisinde ahşap köşkler ve birkaç kagir yapıda yaptırmıştır. Kuru içerisinde bulunan dönem yapılarından günümüze Pembe, Sarı ve Beyaz isimlerinde üç köşk kalmıştır.¹ Hidiv İsmail Paşa'nın mirasçılarının ölümünden sonra, korunun mülkiyet hakkı Satvet Lütüfi Tozan'a satılmıştır (Gülersoy 1970, s.y).

Şekil 1.16 Kuru ve köşkerin hava fotoğrafı (Önder Han arşivi)

¹ Bu köşkerler, Anıtsal Yapılar kısmında anlatılmıştır.

Ancak Cumhuriyet'in ilanından sonra, 1943 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Satvet Lutfi Tozan'dan mülkiyet hakkını satın almıştır. Kamulaştırılarak belediyeye devredilerek, halk kullanımına açılmıştır. Koru sınırlarına dahil olan alanda, geçen süreç boyunca birtakım değişimler meydana gelmiştir. 1946, 1956, 1970 ve 2020 tarihli hava fotoğrafları incelenerek meydana gelen değişimler görülmektedir. Bütün şekiller (bkz. Şekil 1.17, 1.18, 1.19).

Şekil 1.17 Emirgân Korusu Hava Fotoğrafı 1946 (İstanbul Şehir Haritası)

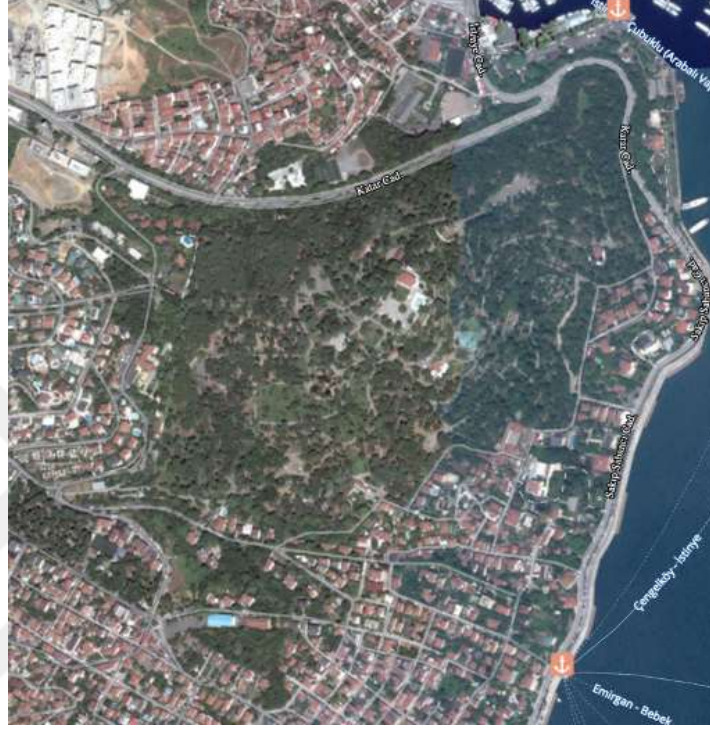
Şekil 1.18 Emirgân Korusu Hava Fotoğrafı 1956 (İstanbul Şehir Haritası)

1946 ve 1956 tarihli hava fotoğrafları incelendiğinde, doğu yönünde yapılan yol düzenlemeleri, ağaç miktarlarındaki artış, sınırlar içine eklenen yapılar 10 senelik zaman dilimi içerisinde meydana gelen değişimlerdir.

Şekil 1.19 Emirgân Korusu Hava Fotoğrafı 1970 (İstanbul Şehir Haritası)

1956 yılından 1970 yılına kadar geçen 14 senelik süre zarfında Emirgân Korusu, sahil şeridinin, şeridine yapılan yol çalışmalarından büyük etki gören yalıların aksine, korunmuşluğunu sürdürebilmiştir. (bkz. Şekil 1.20.).

Şekil 1.20 Emirgân Korusu Hava Fotoğrafi 2020 (İstanbul Şehir Haritası)

Şekil 1.21 Emirgân Korusu

1983 senesinde çıkan 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu kararları doğrultusunda Emirgân yönelik tedbirler artmış ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü' ne bağlı bir şeflikliğin kurulmasıyla bu tedbirlerin kalıcı olması sağlanmıştır. Bu kanun kapsamında, kültürel, tarihi ve doğal güzelliklerin korunmasına yönelik hassasiyet, yapılaşmalarda doğal ve mevcut çevreye uygun gelişim, alanlardaki mevcut tarihi ve milli kültüre dayanan yaşamın canlandırılması, mesire yerlerindeki gezintilere teşvik edici unsurların oluşturulması, kültür ve tabiat varlıklarının onarılması gibi korumaya ve kültürel sürdürülebilirliğe yönelik pek çok önemli hususta kararlar alınmıştır. Böylelikle somut kültürel mirasla beraber bölgenin soyut mirası olan kozmopolit yapıyla doğal mirası da koruma altına alınmıştır. Bu kanun değerlendirildiğinde, günümüzde düzensiz ve önü görülemeyen yapılaşmanın arttığı İstanbul'da koruma kanunlarının ehemmiyeti bir kez daha görülmektedir.

Şekil 1.20'de görülen Emirgân Korusu, manzarası, sosyal alanlarıyla her geçen yıl halkın zevkine uygunluğu artış gösteren bir yer halini almıştır. Kamunun rahatlıkla kullandığı, rekreasyon alan ihtiyacını karşılayan, bünyesinde barındırdığı yürüyüş yolları, çocuk parkı, piknik alanları, spor üniteleri, sosyal tesisleri, ortasında bulunan ve üzerine yeşilin her tonunu yansıtan iki gölet ile şehrin en çok ziyaret edilen yeşil alanı olmaktadır. Bir kısmıyla park bir kısmıyla koru olma özelliği taşıyan, kentin açık ve yeşil alan ihtiyacını karşılayan, hem Emirgân' ın hem İstanbul'un önemli bir konumdadır. Koru bünyesinde, servi, meşe, oya, ceviz, avize, çeşitli çam ağaçları, meyve ağaçları gibi altmışı aşkın ağaç türlerini; gül, manolya, zakkum, lale gibi pek çok farklı çiçekleri ve çeşitli bitki türleri yer almaktadır. Cebeci'nin aktarımına göre (2013), Emirgân korusu yoğun bitki örtüsüne ve türüne sahip olmakla birlikte baskın karakter olarak su motifi görülmektedir, peyzaj düzenlemesi olarak göletler, havuzlar, grostonlar, fiskiyeler kullanılmış ve korunun bazı yerlerinde formel yapıdaki havuzlar birbirlerine informel su yolları ile bağlanmaktadır (s.56). Koru içinde asfalt yollar, parklar, büyük taş havuz gibi yapay oluşumların yanı sıra doğal oluşum düzenini koruyan çok sayıda bitki elemanları da mevcuttur. Peyzaj düzenlemesinde Avrupa bahçelerinin esintileri vardır.

Günümüzde lale festivali ve lale bahçeleriyle meşhur olan koruya, 1962 yılının ilkbahar aylarında ilk lale bahçesi kurulmuştur. O dönemde düzenlenen bahçe,

bünyesinde 50 bin lale barındırmaktadır. Yaklaşık altmış senedir Lale Festivaline her sene ev sahipliği yapmaktadır (Kart 2005, s.189) (bkz. Şekil 1.22-1.23).

Şekil 1.22 Emirgân Korusu Lâle Festivali (Merve Köşdağ Fotoğraf Arşivi 2016)

Şekil 1.23 Emirgân Korusu Lâle Festivali (Merve Köşdağ Fotoğraf Arşivi)

Emirgân korusunun estetik potansiyelini, kendi iç dokusuyla beraber Boğaziçi ile olan ilişkisi de arttırmaktadır. Aynı zamanda koruda bölgenin, estetik olgusuna ve kültürel envanterine büyük katkı sağlamaktadır. (bkz.Şekil 1.24).

Şekil 1.24 Emirgân Korusu

Emirgân mahallesinin bir diğer rekreasyon alanı da Emirgân parkıdır. Koru ile deniz arasında kalan park, Sakıp Sabancı caddesi, Kuru Yolu caddesi ve Kalamış sokak üzerindedir. Koruya nispeten oldukça küçük ölçülere sahiptir. İçerisinde küçük bir çocuk parkı ve banklar mevcuttur.

1.5.3. Anıtsal Yapılar

Çalışmamızın bu bölümüne kadar değindiğimiz üzere alan Kyparodes olarak bilinen ilk adından, Emirgân ismini aldığı sürece ve günümüze kadar pek çok olaya, değişime, döneme ve kültüre ev sahipliği yapmıştır. Şehir merkezinden uzakta servi ormanları olarak geçen Emirgân, “1814-1815 arasında yazılmış Bostancıbaşı Risalesi” ne göre Emirgân ile İstinye arasında sahil boyunca Emirgân iskelesi, kahveler, dükkânlar, Emirgân Camii, Emirgân Meydan Çeşmesi, Nakşibendi Tekkesi, gümrük binası, Abdülkadir Geylani Dergâhı, Mirgünoğlu Hamamı, kayıkhaneler, liman ve pek çok yalı sıralanmaktadır (Akpınar, 2013, s. 39).”

Bölgede korunmuş ve günümüze ulaşmış yapılar, dönemindeki insanların yaşantıları, ihtiyaçları ve kültürleri gibi pek çok konuda bilgi vermekte, bizleri o devirlerin insanlarıyla tanıştırmaktadır. Çalışmamız başlığında, bünyesinde bulunan, kültürel mirasımızın emaneti anıtsal yapılar, fonksiyonel özelliklerine göre başlıklarda ve koruma ilkeleri doğrultusunda incelenmiştir.

1.5.3.1. Dini Yapılar

Müslüman kametinin nispeten yoğun olduğu ile ön plana çıkan Emirgân, III. Selim devrinde Hristiyan halkın Boyacıköy'e yerleşmesinin ardından kozmopolit özelliğe kavuşmuştur. Camiinin yapılması ve gayrimüslim halk için yapılan kiliseler mahallenin dini yapılarını oluşturmaktadır. Kıyı şeridinde Müslümanlar için Hamid-i Evvel camii, Rum halkı için Boyacıköy sırtlarında Panayia Evangelistria Rum Ortodoks kilisesi, yine Boyacıköy sırtlarında Surp Yertis Mangant Kilisesi ile toplamda üç adet ibadet yapısı mevcuttur. Bu başlık altında Emirgân'da bulunan dini yapılara yönelik bilgileri paylaşacağız. (Salman 2015 s.43).

1.5.3.1.1. *Hamid-i Evvel Camii (Emirgân Camii)*

Camide kitabesinde, (bkz. Şekil 1.25)

*“İmam-ı cami’-i ümmet hatib-i
minber-i iman”*

*“Emrü’l-Mü’minin Abdülhamid
Han-ı Melik-unvân”*

*“Du’a-yı hayrı halka beş vakitte
farı ayn oldu”*

*“Nice evkaf u hayrata muvaffak
eylemiş Yezdân”*

*“Emirgün sahasın hali görüp
asar-ı umrandan”*

*“Vekilin her mahalın iltifat u
rağbete şayan”*

*“Mükemmel cami’u hammam u
menziller binasiyle”*

*“Yeniden bir güzel şehri dil-ârâ
eyledi Bünyan”*

*“Hümaşah kadın ol kim mader-i
Sultan Mehmettir”*

*“Bi-emrillah edince her biri azm-i
reh-i rıdvân”*

“Edip anlara bu nev cami’i ihda sevabıyla”

“İkisinin de ruh-ı pür-fütuhun eyledi Şadan”

“Serir-i saltatta padişahı Hakk edip daim”

“Vere şehzadegan u duhterana ömr-i bi payan”

“Dedi tarih-i itmamın kemine bendesi Tevfik”

“Yapıldı ma’bed-i nev Hakk ede ecr u sevab ihsan” (Holoğlu,2021).

H. 1196 / M. 1782

Şekil 1.25 Emirgân Camii Kitabesi

Emirgân Köyünde de iskân, pek çok Müslüman yerleşimiyle benzer özelliklerle başlamıştır. Yıkılan sahil sarayı yerine bir camii, camii çevresine sebil, meydan çeşmesi, muvakkithane, hamam, fırın, iskele, kayıkhanesi, dükkanlar yapılarak yerleşimin merkezi oluşturulmuştur. Günümüze fırın, hamam, kayıkhanesi ve dükkanlar ulaşmamıştır.

Mirgünoğlu yalısı yerine inşa edilen Emirgân Camii, kitabesinden anlaşılacağı üzere, 1781 tarihinde I. Abdülhamid’in erken yaşta vefat eden oğlu Şehzade Mehmet ve Şehzade’nin annesi Humaşah Sultan adına yığma taş olarak yapılmıştır. Böylelikle Emirgân Mahallesi iskân edilmiştir.

Zaman içinde yıpranan camii, II. Mahmud döneminde birtakım onarımlar geçirerek yenilenmiştir. Bu yüzden, I. Abdülhamid devrine ait barok mimari üslubu ve özellikleri hakkında kagir ve tek şerefeli minaresi, kagir duvarları ve ahşap çatısı haricinde detaylı bilgiye ulaşılamamıştır. 1838’de yenilenen camii günümüzde, II. Mahmud dönemine ait üslup ve özellikleri yansıtmaktadır. Camii bölgesinin, topoğrafik özellikleri içerisinde mevcut kotlar kullanılarak, bir avlu içerisine inşa edilmiştir. Yapı parselinde, arazinin üst kısımlarına nazaran eğim daha dengelidir. Eğim kullanılarak zemin altında bir bodrum kata yer verilmiştir. Bir süre depo, ardiye olarak kullanılan bodrum kat günümüzde ibadet alanına dahil edilmiştir. Bodrum kattan, cami içine çıkan bir merdiven vardır. Zemin kat döşemesini taşıyan kolonlar gözükmemektedir. Aynı döneme ait kıyı camilerinde benzeri bodrum katlar mevcuttur. Kayıkhaneye olarak yapılmış olan zemin altı katlar, zaman içerisinde denizin doldurularak yolların genişletilmesi sonucu kapatılmış ve ibadet alanlarına eklenmiştir (Şekil 1.27). Hamid-i Evvel Emirgân Camii ise 20. Yy başına kadar kıyıya sıfırdı. Eski Emirgân iskelesinin fotoğraflarına bakıldığında, cami hizasında konuma sahip olduğu görülmektedir. Ancak sahip olduğu özelliklere rağmen kayıkhaneye olarak kullanıldığına dair bir bilgi kayıtlara geçmemiştir (Şekil 1.28).

Kare planlı olarak tasarlanmış, kesme taş ve ahşap çatı kullanılarak, zemin ve mahfiliyle iki katlı olarak inşa edilmiştir. Camiinin son cemaat yeri ahşap çatı altında kapalı alanda yer verilmiştir. Pencereleler, zemin katta dikdörtgen biçimde, mahfil katında ise kemerlidir (bkz. Şekil 1.30) (Göktürk 1968, s.5091-5100).

Şekil 1.26 Hamidi Evvel Emirgân Camii Bodrum Katı

Şekil 1.27 Emirgân Hamid-i Evvel Camii (Sakıp Sabancı Müzesi Dijital Arşiv)

Şekil 1.28 Emirgân Camii (Anonim)

Yenilenen camii, II. Mahmud döneminde, önemli sanat akımlarından biri olan ampir üslupla yapılmıştır. Yüksek, kemerli, yoğun gün ışığını iç mekâna alarak aydınlatmayı sağlayan pencerelerde, uçları kıvrılmış akantus yaprakları ve bitki kompozisyonunun seçildiği bezemelerde, son cemaat yerinin ayrı tutulmadan bir mekânda çözülmesiyle Ampir üslubun etkisi görülmektedir. Bahsi geçen üslup bezeme ve süslemelerin yanı sıra yapısal özelliklerde de ön plana çıkmaktadır. Dış cephe duvarlarında destek amaçlı kullanılan, taş malzemeli gömme payeler, duvarları çevreleyen kirişler, yuvarlak kemerli pencereler dönemin formel üslubu haline gelen ampirin etkisini yoğun biçimde göstermektedir (Memiş vd. 2019, s.63).

Öte yandan, camide olası aydınlatma problemine karşı tedbir niteliğinde bir çözüm yansıması görülmektedir. İbadet yapılarında en önemli çözülmesi gereken sorun aydınlatmadır. İç mekânda kullanılan yaygın kandiller, her ne kadar dış cephede haşmetli görünse de gün ışığını doğru zamanda, doğru açılarla alan pencereleri sayesinde insani boyut ortaya çıkar. Nitekim Emirgân Cami'nde kasvetli havanın kaybolduğu ve aydınlık bir mekan algısı yaratılarak bir manevi mesajda ibadet edenlere verilmeye çalışıldığı söylenebilir. (bkz.Şekil 1.29).

Şekil 1.29 Emirgân Camii iç mekân

Öte yandan Hamid-i Evvel (Emirgân) Camii, I. Abdülhamid Han döneminde atılan temelleri ve II. Mahmud zamanında yeniden inşa edilmesinden günümüze kadar pek çok onarım geçirmiştir (Memiş vd. 2019, s.63). En son 2006 yılında geçirdiği restorasyon sonrasında, kare bir pabuç üzerinde, silindirik gövdeli, tek şerefeli, kagir ve zarif minaresi, iki katlı hünkâr kasrıyla günümüzde varlığını korumaktadır (bkz. Şekil 1.30).

Şekil 1.30 Hamid-i Evvel Emirgân Camii Sakıp Sabancı Caddesinden görünümü

Cami'nin doğu cephesinde, selâtin camilerinde görmeye alışkın olduğumuz kasr-ı hümayun ayrı bir giriş olarak yer almaktadır. Bilindiği üzere Kasr-ı hümayunlar padişahların ibadet ettiği, istirahat ettiği, görüşmeler yaptığı, caminin harimine açılan hünkâr mahfilleriyle irtibatlı alanlardır. Hamid-i Evvel caminin ahşap karkas olarak inşa edilmiş hünkâr kasrı girişi ise ibadet alanından bağımsız ancak harime bağlantılı ve caminin doğu cephesine bitişiktir.

Şekil 1.31 Hamid-i Evvel Emirgân Camii Doğu Muvakkithane Caddesi'nden görünümü

İki katlı yapının üst katı, giriş sahasının üzerini örtecek şekilde çıkıntılı ve altı sütunla taşınmaktadır. Girişi zeminden yükseltilmiştir. Cami uyumuyla bir bütün oluşmuştur. Sultanın dinlenme makamı olarak yapılan hünkâr kasrı, günümüzde kadınlara ayrılmış ibadet alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 1.32).

Şekil 1.32 Hünkâr kasrı iç mekân görünümü

Şekil 1.33 İç mekân

Emirgân Cami'nin avlusunda şadırvan, bir çeşme, musalla taşı, avlunun kuzeyinde ise zemin altında yer alan tuvaletler bulunmaktadır. Yine cami günün hangi saati olursa olsun, namaz vakti dışında da avlu kapısından içeri giren herkesi misafir etmesi sebebiyle bölgede dinlenme mekanları oluşturmaktadır (bkz. Şekil 1.34).

Şekil 1.34 Hamid-İ Evvel Emirgân Camii Denizden Görünüm (Ayşegül Kurt Fotoğraf Arşivi 2020)

1.5.3.1.2. Muvakkithâne

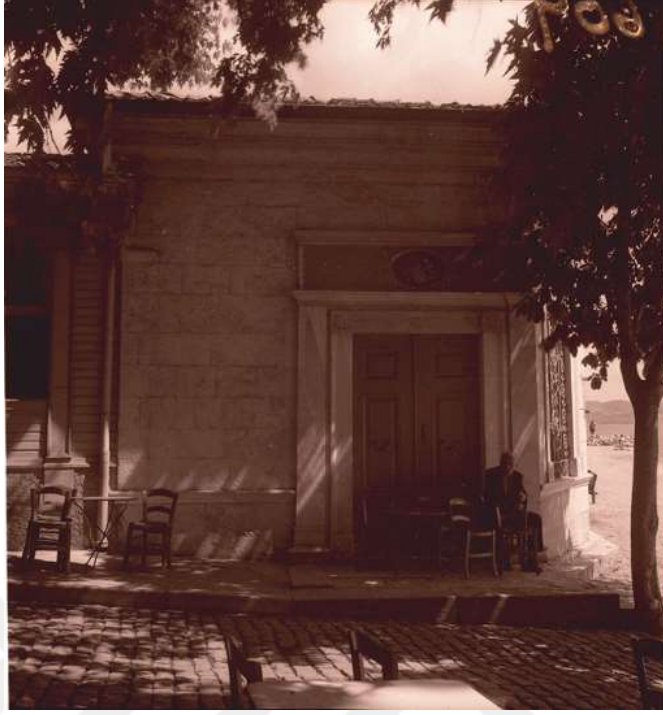
Muvakkithaneler, içlerinde dünyanın güneş etrafındaki hareketleriyle namaz vakitlerini belirleyen muvakkitler tarafından ayarlanmış saatlerin bulunduğu, camii yakınlarında yer alan binalardır. Sonra, 1844 yılında namaz vakitlerinin ayarlanması için Abdülmecid tarafından Emirgân muvakkithanesi yaptırılmıştır (bkz. Şekil 1.35). Adını verdiği Doğu Muvakkithane Caddesi üzerinde yer alan yapı, bir yüzeyi pahlanmış, beşgen planlı, yığma taş olarak inşa edilmiştir (Bezci 2019, s.110).

Şekil 1.35 Muvakkithâne, (Ülgen Ailesi, Salt Galata arşivi)

Emirgân Camii ile arasında dönem farkı olsa da tezyinatı camii ile uyumlu olarak ampir üslupta yapılmıştır. Dışa doğru geniş saçakları ve bina enince saçağı yiv şeklinde saran kornişi vardır. Pahlanmış yüzeyin friz kısmında meşale temsil eden süslemeli saat çerçevesi bulunmaktadır. Fakat çerçevenin içerisinde saat günümüzde yoktur. Friz boşluğunun altınıni tekrar yivli alın kornişleri sarmaktadır.

Ahşap kayıtlı giyotin pencerelerin pervazlarının dört köşesinde ampir üsluba ait altı yapraklı çiçek rozetleri vardır. Pencere eteği yığma taş duvardır. Kapısının üzerinde kitabe ve tuğrası yer alır.

Şekil 1.36 Muvakkithâne (Ülgen Ailesi, Salt Galata arşivi)

Günümüzde işlev özelliğini kaybetmiştir. Penceresi üzerinde yer alan saat çerçevesi boştur. Yakın geçmişe kadar büfe olarak işletilmiştir. Mevcut durumda özel bir kahve şirketi tarafından kullanılmaktadır (Şekil 1.37).

Şekil 1.37 Muvakkithâne

1.5.3.1.3. Panayia Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi

Emirgân'ın Boyacıköy sınırlarında, Fırın Sokak üzerinde bulunan kilise, 1834 tarihinde yapılmıştır. Bölgenin iskân edilmesinden sonra, gayrimüslimler için yapılan ilk ibadethanedir. Aynı zamanda kilise, Hristiyan dinine göre, müjdeli ve kutlu sayılan Hz. İsa'nın doğumundan sebep kilise, Hz. Meryem adına armağan edilerek, Meryem Ana Kilisesi olarak da anılmaktadır. Kilise kitabesinde mimarı hakkında bilgi verilmemiştir (Aleksandra 1996, s.146-147).

Bölgenin topografyası gereği yapı parselleri eğimli, sokaklar dik yokuşlar olarak tekevvün etmiştir. Bu sebeple kilisede eğimli parselde, dışarıdan yüksek duvarlarla korunaklı bir avlu içindedir. Kilise avlusunun kuzey, güney ve batı yönlerindeki kapıları sokağa açılmaktadır. Batı kapısından girildiğinde, avluya varmadan iki yönde misafirhaneler bulunmaktadır. İçeri doğru devam edilince üç nefli, bazilika planlı kilise binasına varılmaktadır. Bahçe içinde yapıya ait bir de su kuyusu bulunmaktadır. Ancak günümüzde kuyuda su yoktur. (bkz. Şekil 1.40)

Evangelia Aleksandra 1996 tarihli yüksek lisans tezinde, kilisenin 1995 tarihinde geçirdiği restorasyonda cephe sıvalarının temizlendiğinden bahsetmektedir. Ancak günümüzde, kilisenin doğu cephesine bakan duvarı kaba yonlu taş arası tuğla olarak bileşik almaşık, diğer cepheler ise sıvalıdır. Cephelerin köşeleri düzgün kesme taşlarla birleştirilmiştir. Kilisenin pencereleri dikdörtgen biçimdedir. Pencerelerin tuğla çerçeveleri günümüzde turuncu renk boyayla kapatılmıştır. Kıрма çatılı kilisenin ibadet mekanının üzeri beşiktonozdur. İç mekânda kullanılan örtü sistemleri ve taşıyıcı öğeler ahşap malzemelidir.

Kiliseleri diğer yapılardan farklılaştıran mimari öğelerden biri de çan kulesidir. Panayia Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nin çan kulesi, kuzey cephesinde yer alan avlu kapısının üstündedir. Kule yaklaşık 4 metre yüksekliğinde, dikdörtgen planlıdır. Kaide üzerine oturan, kafesli çan iskelesi üzerinde külah ile beraber bir haç yer almaktadır. Kaide üzerinde çanın 1950 tarihli olduğu yazmaktadır (bkz. Şekil 1.39).

Kilise cemaati günümüzde yoğunluğunu yitirmiştir. Bölgede azalan Rum halk, ibadet günlerinde yakın çevredeki kiliseleri tercih etmektedir. Cemaatin azlığına rağmen günümüze eksiksiz bir biçimde gelmiş ve varlığını korumuştur.

Şekil 1.38 Panayia Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi giriş cephesi

Şekil 1.39 Panayia Evangelistria Rum Ortodoks Rum Ortodoks Kilisesi Çan Kulesi

Şekil 1.40 Panayia Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Su Kuyusu

1.5.3.1.4. Boyacıköy Surp Yertis Mangant Kilisesi

Surp Yertis Mangant Kilisesi Boyacıköy sırtlarında, Aktar Abdi Sokak üzerindedir. Bölgedeki ikamet eden Ermeni halkı için 1836 yılında kilise kurulmuştur. Kilisenin kuzey kapısı üzerinde yer alan yazıtından anlaşıldığı üzere, ilk olarak 1840 yılında Misak Amira Misakyan tarafında ahşap bir kilise inşa edilmiştir. 1885 tarihinde ilk onarımını geçirmiştir.

Üç Kutsal Çocuk anlamına gelen Ermeni kilisesi haç planlı, taş ve tuğla almalı olarak örülen duvarlarıyla kagir bir yapı olarak inşa edilmiştir. Yaver Selahattin sokaktan yüksek duvarlarla kapalı avluya girilmektedir. İbadet binasına avlu içinden ulaşılmaktadır. Son derece yalın bir görünüme sahip kilisenin güney cephesi avlu duvarları olmadan doğrudan Aktar Abdi Sokağa açılmaktadır bkz. Şekil 1.41).

Boyacıköy bölgesi tarih boyunca su kaynağı olarak kullanılmasının bir örneği kilise avlusunda yer alan kuyularda verilebilir. Üzeri kapatılan kuyu günümüzde kullanılmamaktadır. Aynı şekilde ibadet binasının altında da bir ayazma mevcuttur. Kilise giriş kapısının iki yanında, dikdörtgen biçimde çift sıra; kapının üst kısmında ise kemerli pencereler vardır. Kiremit örtülü beşik çatının kuzey yönündeki saçağında bir haç mevcuttur. Çan kulesi, giriş cephesinin batısındadır. Kiliseyi yaptıran Misak Amira Misakyan'ın kabri, kilisenin bahçesindedir.

1885 yılında yeniden yapılan kilise 1925'te bir onarım geçirmiştir. 21. Yüzyıl'ın başlarında restorasyona alınan yapının onarımı dört sene sürmüş ve tekrar ibadete açılmıştır. Mütevazı bir görünüme sahip olan kilise günümüzde aktif olarak kullanılmakta, dini ve özel günlerde etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır (bkz. Şekil 1.42).

Şekil 1.41 Boyacıköy Surp Yertis Mangant Kilisesi

Şekil 1.42 Boyacıköy Surp Yertis Mangant Kilisesi

Şekil 1.43 Boyacköy Surp Yertis Mangant Kilisesi Ayazması

1.5.3.2. Su Yapıları

Su, insanlık tarihinin her dönemine yaşam için en önemli unsur olmuştur. İlk çağlardan itibaren insan yerleşimleri su kaynaklarının etrafında oluşum göstermiştir. Suyun olduğu yerde yaşam ve medeniyet vardır. Osmanlı köy, mahalle ve kentlerinde iskân edilen yerlere ibadet yapılarıyla beraber çeşme, sebil ve hamam gibi suyun ortak kullanılabilceği yapılar yapılmıştır.

19. yüzyılın sonlarına kadar, Osmanlı evlerinde su tesisatı mevcut olmaması, su ihtiyaçları mahallelere yapılan çeşme, sebil, sarnıç ve su kuyularından karşılamasına sebep olmuştur. Önemli su kaynaklarından biri olan Kanlıkavak'da Emirgân mahallesinde bulunmaktadır. Emirgân mahallesi bu sebeple su kaynakları bakımından zengin bir bölgedir ve önemli bir kaynağı bünyesinde barındırmaktadır.

Bu kısımda, Emirgân caminin yapılmasıyla bir Boğaziçi köyü olarak oluşmaya başlayan Emirgân Mahallesi'nin su yapıları incelenmiştir. Çeşmeler, suyun halk ile buluşmasında önemli bir basamaktır. Gerek işlevleri gerek döneminin sanat, mimari,

yaşam gibi unsurlarını simgelemesi açısından mühim yapılardır. Bölgede on bir adet çeşme yapısı, su sarnıçlarıyla beraber bir de iskele vardır.

1.5.3.2.1. I. Abdülhamid (Emirgân Meydan) Çeşmesi

Hamid-i Evvel Camii'nin inşasıyla beraber mahalle olgusunu kazanmaya başlayan Emirgân' da yine sultanın eşi Hümâşah Hatun ile vefat eden oğlu Şehzade Mehmet'in ruhları için camii avlusuna komşu, çınar ağaçlarının altına çeşme yapılmıştır. Camii ile planlanan yapı kompleksinden günümüze ulaşan nadir eserlerden biridir. Üzerinde mevcut olan kitabesinden pek çok bilgiye ulaşılmaktadır. Sekizgen planlı, mermer malzemeli olan çeşme camiden iki sene sonra inşa edilmiş, Bezci'nin aktarımlarına göre (2019), I. Abdülhamid devrinin sanat özelliği olan Türk barok ve rokoko üslubunda düzenlenmiştir (bkz. Şekil 1.44). Yine bu devirde döneminde, İstanbul mimarisi üzerinde Batılaşma etkilerini göstermiştir. Yapılaşma faaliyetleri devam etmiş olsa da büyük girişimlerde bulunulmamış, kamu yapılarında yoğunlaşmıştır. Emirgân mahallesi gelişiminde, dönemin özelliğini taşıyan önemli örneklerden biridir (Arel 1975, s.75).

Şekil 1.44 Abdülhamid (Emirgân Meydan) Çeşmesi

Bu bilgiler ışığında, I. Abdülhamid döneminde temelleri atılarak ilk inşası gerçekleşen Emirgân camii ve çevresinde yer verilen yapı gruplarının da dönemin önde gelen sanat üslubu rokoko ve barok tarzda yapıldığı, birçok kaynağa dayanılarak söylenebilir (Memiş, Bezci 2019, s.90).

Şekil 1.45 Abdülhamid Çeşmesi (Sakıp Sabancı Müzesi Arşivi)

Şekil 1.46 Hamid-i Evvel Emirgân Meydan Çeşmesi

Günümüzde özgün mevcudiyetini koruyan çeşme tek kubbeli, geniş saçaklıdır. Saçak alnın altında, sekiz yüzeyi saran aralıklı iki korniş bulunmaktadır. Korniş aralarında yer alan yivli ve gömme sütunlarla dikdörtgen alanlar oluşmuştur ve bu alanlarda kitabeler yer almıştır. Korniş arası sütunlar düşey yüzeyde devam ederek dinlenme taşına oturmaktadır. Sekiz yüzeyli çeşmede birer aralıklı dört adet ayna taşları bulunur. Camiye bakan doğu cephesinde tek adet yalak ve lüle bulunmaktadır. Ayna taşlarının bulunduğu taş yuvaları ve kemerleri s ve c kıvrımları, yaprak ve deniz kabuğu motiflerine sahiptir. Çınar ağacının altında zarif bir meydan çeşmesi örneğidir (bkz. Şekil 1.47).

Şekil 1.47 Hamid-i Evvel Emirgân Meydan Çeşmesi

1.5.3.2.2. *Hamid-i Evvel Camii Çeşmesi*

Çeşme, cami avlu duvarının Kuzey Batı cephesinde bulunmaktadır. Çeşmenin bir kitabesi olmamakla birlikte ayna taşı duvara bitişiktir. Tepelik kısmında, stilize akantüsler ve bu kısımlardan iyi yana helezon şeklinde kıvrılan bezemeler bulunmaktadır. Tepelik kısmın altında yer alan silme, düz bir gölge çizgisi altında kabartmalar ve sonrasında tekrar gölge çizgisi biçiminde bezemelere sahiptir (bkz. Şekil 1.48).

Şekil 1.48 Hamid-i Evvel Camii Çeşmesi

Silmenin üzerine oturduğu yivli sütunların başlığı akant yaprağı biçimindedir. Niş kısmı üzerinde iki kulplu vazodan çıkan natüralist çiçekler vardır. Ayrıca vazo üzerinde de yaprak ve çiçek motifleri yer almaktadır. Vazonun oturduğu kaide ayna taşı olarak kullanılmıştır ve üzerinde musluk yer almaktadır. Kurnayı taşıyan kaidenin ayaklarının ön yüzlerinde akant yaprakları, iç yüzlerinde kıvrımlar vardır.

Mevcut durumda çeşme kurnasında çatlaklar oluşmuştur. Yüzeylerde hava koşullarına, su ile temasa bağlı olarak korozyon, siyah tabaka oluşumu gibi bozulmalar meydana gelmiştir.

1.5.3.2.3. *Hamid-i Evvel Camii Şadırvanı*

Cami mimarisinin önemli yapı elemanlarından biri olan şadırvanlar el, yüz yıkama, abdest alma, su içme amaçlıdır. Hamid-i Evvel cami avlusuna da bu amaçlarla yapılan zarif şadırvanın kitabesinde:

“Sâhibü’l hayrât ve’l-hasenât Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa merhumun Haremi mümtâz Kadın Efendinin kalfalarından Reng-i Gül Hanımın vakfidır” yazılmaktadır.

Banisinden de anlaşıldığı üzere şadırvan, hicri 1322 (miladi 1904-1905) yılında Mısır Valisi Ali Paşa’nın harem kalfalarından Rengigül Hanım tarafından avluya yaptırılmıştır. Şadırvanın üst örtüsü olmadığı için açıktır. Mütevazi görüntüsüyle çeşme yapısını andırmaktadır. Bu özelliklere bakıldığında Cami’nin ilk inşasında böyle bir gereksinimin duyulmadığı fakat yapım tarihinden çok sonra ihtiyaçların değişmesiyle bir şadırvan yaptırıldığı düşünülebilir (bkz. Şekil 1.49).

Şekil 1.49 Şadırvan kitabesi

Şadırvan dikdörtgen planlı, mermer malzemelidir. Dört yüzeyinde de musluklar bulunmaktadır. Musluklar akan su, derinliği olan suyu yoluna dökülür. Su

haznesinin üzeri, eğimi az, kendi ölçülerine uygun mermer bir kapakla örtülmüştür (bkz. Şekil 1.50).

Şekil 1.50 Hamid-i Evvel Camii Şadırvanı

Açık alanda havayla olan teması sebebiyle, muslukların bulunduğu yüzeylerde korozyonlar oluşmuştur.

Abdest alan kişilerin üstüne örtecek bir çatısı olmadığı için yakın tarihlerde, şadırvanın hemen arkasında kalan doğu ve güney duvarlarına üstü bir saçakla örtülü abdest alanları eklenmiştir (bkz. Şekil 1.51).

Şekil 1.51 Hamid-i Evvel Camii Şadırvanı

1.5.3.2.4. II. Mahmud Meydan Çeşmesi

Hekim Ata Caddesi üzerinde yer alan çeşme, Emirgân Mahallesine önemli katkılarda bulunan Sultan II. Mahmud tarafından Boyacıköy istikametine yaptırmıştır.

Çeşme kitabesi yapı hakkında bizlere şu şekilde bilgi vermektedir (Şekil 1.52);

“Pādişāh-ı yem-şiyem hākān-ı
İskender-‘alem”

“Dāver-i Dārā-ḥaşem
şāhenşeh-i şāhib-ķırān”

“Ḥazret-i Sultān Maḥmūd Ḥān-
ı Gāzī kim odur”

“Melce’-i cümle enām ü
meḥḥar-i devr ü zemān”

“Cüy-bār-ı kudreti cārī cihāna
sū-be-sū”

“Āfitāb-ı re’feti şāmil be-fark-ı
ins ü cān”

“Baḥr-i cūdundan bulundu
Kevşer-i ümmīd ü kām”

“Yümn-i ‘ahdinden bilindi
ma’nī-i emn ü emān”

“Sāyesinde ehl-i İslām ü re’āyā
cümleten”

“Oldu dil-sīr-i ni‘am sīrāb-ı
lutf-ı rāygān”

“İşte icrā eyleyip bu kıryeye
mā’-i ma‘īn”

“Oldu hep reyyān-ı iḥsān-ı
hümāyūn teşnegān”

“Ömr ü şān ü şevketi eفزūn
olup günden güne”

“Tā ebed olsun serīr-i
salṭanatda kāmran””

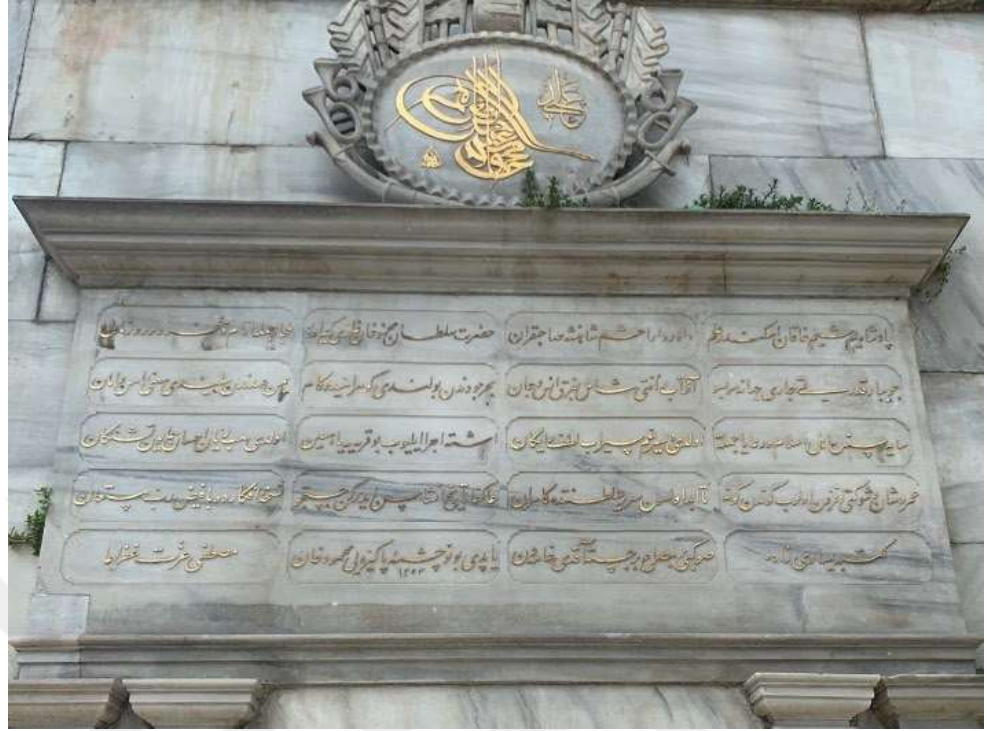
“Āķifā tārīḥ-i inşāsın ederken
cüst-ü-cū”

“Nüşā-i efkārda bā-feyz-i
Rabb-i müste‘ān”

“Şu gibi bir mışrā’-ı ber-ceste
akdı ḥāmeden”

“Yapdı bu nev çeşme-i pākīzeyi
Maḥmūd Ḥān” (Database for Ottoman
Inscriptions, Erişim Tarihi: 6 Haziran,
2021).

H.1253/M. 1838

Şekil 1.52 Mahmud meydan çeşmesi

Kitabesinden anlaşıldığı üzere Hicri 1253 (Miladi 1838) tarihlidir. Tuğranın sağ üstünde Sultanın mahlası olan ve adaletle alakalı manasına gelen Adlî yazmaktadır. Saçak ile kitabe arasında yer alan, tuğranın işlendiği çerçeveyi, aşağıdan yukarıya doğru ay şeklinde uzanan iki hançer motifi sarmaktadır. Hançerlerin kabzasının ucuna eklenmiş, aynı kıvrımlara sahip trompetler vardır. Trompetlerinde devamında sancak ve bayraklar; en son iki tarafın birleştiği ve çerçeveyi tamamladığı orta noktasında padişah fermanını andıran bir sembol yer almaktadır. Çeşmenin diğer bezeme programına bakıldığında, dört cepheyi çevreleyen saçak kornişleri, ön cephedeki kornişleri ve kitabeyi ayrıca taşıyan sütunlar görülmektedir ve genel itibariyle sade bir meydan çeşmesidir. Kurnasının iki yanında yer alan sekisi vardır.

Kitabesine ve tanzimine bakıldığında Sultanın, Allah'ın emir ve isteklerini yerine getirerek, İslam'ın yaşanmasına katkı sağladığı, bunun da Padişah için bir zafer olduğunu okunmaktadır (bkz. Şekil 1.53).

Şekil 1.53 Mahmud meydan çeşmesi

Şekil 1.54 II. Mahmud Meydan Çeşmesi

1.5.3.2.5. Mahmud Duvar eşmesi

Bir önceki başlıkta, II. Mahmud' un Hekim Ata Caddesi üzerindeki meydan çeşmesini inceledik. Bu başlık altında ise aynı padişaha ait Sakıp Sabancı Caddesi üzerinde, Hekim Ata Caddesi ile kesiştiği noktada yer alan duvar çeşmesi incelenecektir. Günümüzde kaldırım ortasında yer almaktadır (Şekil 1.55). Su Vakfı kayıtlarında, II. Mahmud Çeşmesi ve Boyacıköy Kanlıkavak Çeşmesi olarak da geçmektedir (Su Vakfı, 28.02.2020).

Dikdörtgen planlı, mermer yüzeyli olan çeşmenin kitabesi mevcut değildir. Ön yüzeyinde zarif süslemeleri vardır. Taşıyıcı görevi olmayan, sütun etkisi veren yivli pilastrların sütun başlıkları, uçları kıvrılış akantus yaprakları, ile bezenmiştir. Lento görüntüsü veren saçak arşitravı sade yivler şeklindedir. Sütun başlıkları üzerinde devam eden yuvarlak kemer vardır. Sütun kaideleri sade ve geometrik şekillerle bezenmiştir. Kemer içi kitabe yerinde, barok üslupta istiridye kabukları, kıvrımlı yaprak bezemeleri mevcuttur. Ayna taşıdaki musluğu özgün değildir. Kurna taşında çatlaklar, bozulmalar mevcuttur. 1988 yılında onarılan çeşme, günümüzde varlığını koruyan kültür miraslarından biridir (bkz. Şekil 1.56).

Şekil 1.55 II. Mahmud Duvar Çeşmesi

Şekil 1.56 II. Mahmud Duvar Çeşmesi

1.5.3.2.6. *Boyacıköy II. Mahmud Han Çeşmesi*

Osmanlı döneminde Boyacıköy olarak geçen alanda Sultan II. Mahmud adına üç tane çeşme yer almaktadır. Hekim Ata Caddesi üzerinde yer alan bu çeşme dikdörtgen planlıdır. Kitabesinde şu satırlara yer verilmiştir:

*“Hazret-i Sulta Mahmud-i
inayet perverin”*

*“Kıldı derin Kevser-i lütfu
cinan-ı aliyat”*

*“Ol şehin Abdülhamid Han
valid-i zi-şanıdır”*

*“Ruhunu ihyaya cari oldu
bu’ayn-ül hayat”*

*“Ol şehin emriyle ikdam
eyleyüb itmamına”*

*“Kıldı memlu kemiyyet-i icra
Asaf-ı Hüsrev-sıfat”*

*“Validi oldukça gark-ı rahmet-
i Hak olan şehin”*

*“Şevketi sirab kılsun dehri
manend-i Hak olsun şehin”*

*“Su gibi ezberle ziver gevherin
tarihini”*

*“Yaptı bu’ayn-ı hayatı şah-ı
İskender“ (Holoğlu, 2021).*

Şekil 1.57 Boyacıköy Mahmud Han çeşme kitabesi

Kitabesinde, II. Mahmud Han yaptırdığı çeşmeden dolayı övülmekte ve babası Sultan I. Abdülhamid ruhu için yapıldığı belirtilmektedir.

Günümüze ulaşan çeşme sağlıklı bir durumdadır. Kitabesindeki tuğrası mevcut durumda yerinde değildir. Tezyinatı oldukça sadedir. Kitabesinin altında, niş kısmını çevreleyen çerçevenin dört köşesinde ampir üslupta sıkça görülen çiçek motifleri vardır. Saçak silmeleri düz şeritler halindedir. Ön yüzeyde saçak altında yer alan dekoratif sütunlar yer alır. Mevcut durumda musluk yeri boş ve kurnası yoktur. Yığma taş olan çeşmenin aynanı taşı olan yüzeyi mermer geri kalan yüzeylerde kesme taştır.

Şekil 1.58 Boyacıköy II. Mahmud Han çeşmesi

Çeşmenin çatı kısmında bitkilenmeler ve çökme meydana gelmiş. Mermer yüzeylerde korezyon, vandalizm kaynaklı bozulmalar vardır. Çeşmenin üzerinde yer alan tabelada, 2003 senesinde Türkan Sabancı tarafından onarıldığı yazmaktadır. Ancak restorasyonundan on sekiz sene sonra günümüzde çeşme kullanılamaz bir hal almıştır.

Şekil 1.59 Boyacıköy II. Mahmut Çeşmesi, 2003 yılı restorasyon öncesi

1.5.3.2.7. Halk Çeşmesi

Muvakkithane caddesi üzerinde bulunan duvar çeşmesinin kitabesinde, 1934 tarihli olduğu yazmaktadır. Çok sade görünümlü, mermer malzemeli, dikdörtgen planlı çeşmenin sağ ve sol taraflarında istinat duvarını andıran eklentileri vardır. Alın kornişlerinden hafif çıkıntılı saçağı yer alır. Saçağın üzerinde soğan başı kubbeyi andıran iki adet yuvarlak başlık vardır. Ayna taşı çeşmenin genelinde olduğu gibi yalındır. Kurna taşının iki yanında testi seti mevcuttur (bkz. Şekil 1.60).

Şekil 1.60 Halk Çeşmesi

1.5.3.2.8. *Hekim Ata Caddesi Üzerindeki Kitabesiz Çeşme*

Mermer ve dikdörtgen planlı olan çeşme, bölgedeki diğer duvar çeşmelerine nazaran daha büyük boyutlardadır. Yol kotundan kaldırım yüksekliğinde olan çeşmenin kurnasının iki yanında seki vardır. Sekilerden yükselen dekoratif sütunlar üzerinde kornişler yer alır. Sütunların iç kısmında tekrar dekoratif sütunlar ve üzeri bir kemer ile niş teşekkül etmiştir. Nişte ayna taşı yeri yoktur. Kornişlerin üzerindeki mermer çerçevede kitabesi maalesef mevcut değildir. Boş alan üzerinde tekrar alın korniş ve onun da üzerinde saçak silmesi ortaya çıkmıştır. Çeşmenin üst örtüsü yan binası tarafından kullanılmaktadır. Belirleyici bir üslupta tezyinatı ve kitabesi olmadığı için yapıldığı dönem hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır (bkz. Şekil 1.61).

Şekil 1.61 Kitbesiz Çeşme

1.5.3.2.9. İmam Suyu Çeşmesi

Çeşmenin kitabesi olmadığı için yapım tarihi hakkında bir bilgi bulunmamıştır. Ancak ayna taşı üzerinde “A. Özaltın Gel İç 1938” yazmaktadır. Çeşmenin üslubu II. Mahmut Meydan Çeşmesiyle benzerlikler göstermektedir. Su Vakfı'nın belirttiğine göre, pek çok kez onarıldığı ve taşınan çeşme İmam Suyu Çeşmesi olarak geçmektedir. Günümüzde Emirgân Mektebi Sokaktaki bir kaldırım üzerinde kütleli olarak yer alır. Mütevazi boyutlardaki çeşmenin ayna çerçevesi, düşey ve dikey yivlerin köşelerine oturmuş çiçek motifli dikdörtgen rozetler bezenmiştir. Çeşme üstü bayrak dalgalarını andıran motifli taşla örtülmüştür. Kurna taşı oval ve iki yanında sekisi mevcuttur(Su Vakfı, 28.02.2020).

Günümüzde İmam Suyu Çeşmesi'nin suyu akmaktadır (bkz. Şekil 1.62). Ancak gövdesinin orta yerinde büyük çatlaklar vardır. Beraberinde, korozyon, bitkilenme, yüzeysel çatlamlar gibi bozulmalarda oluşmuştur.

Şekil 1.62 İmam Suyu Çeşmesi

1.5.3.2.10. Boyacıköy Sirtındaki Meydan Çeşmesi

Çam Fıstığı ile Şirin Sokak kesişimin de bulunan bir meydan çeşmesidir. Dikdörtgen planlı, mermer çeşmenin tek yüzünde musluğu ve kurnası vardır. Mermer bir kaide üzerinde, yol kotundan yükseltiyle yapılmıştır. Belirli bir tezyinat programı, kitabesi, saçağı yoktur. Saçak yerinde sade silmesi vardır. Köşe kısımları yuvarlatılarak bir ovalik verilmiştir. Dikdörtgen bir ayak üzerine oturmuş oval formlarda kurnası bir de musluğu vardır.

Şekil 1.63 Meydan Çeşmesi

1.5.3.2.11. Hacı Bedros Çeşmesi

Surp Yertis Mangant Kilise' sini inşa ettiren Misak Amira Misakyan, Yaver Selahattin sokak üzerindeki bu çeşmeyi babası Hacı Bedros adına yaptırmıştır. 1970'li yıllara kadar kullanılan çeşme zamanla kullanılmaz hal alıyor. 2019 yılında onarılarak tekrar kullanıma açılmıştır. Çeşmenin saçak kısmında kıvrımlı, yaprak formunda süslemeler vardır. Bunun haricinde bir bezemesi olmayan sade bir duvar çeşmesidir (bkz. Şekil 1.64).

Şekil 1.64 Hacı Bedros Çeşmesi

1.5.3.2.12. Marangozhane Sokak'taki Su Sarnıcı

Yapılan arazi analizleri sırasında Marangozhane sokak üzerinde, günümüzde İSKİ Boyacıköy Eğitim ve Sosyal Tesisleri'nin bulunduğu parsel altında su sarnıcına rastlanmıştır (bkz. Şekil 1.65). Altıparmak Mimarlık şirketinin araştırmalarına göre, yapının 1880'li yıllarda kare planlı, yaklaşık dört m yüksekliğinde inşa edilmiş bir su deposudur. Sarnıca, yapı bahçesinde yer alan kuyu kapağı ile kapatılmış merdivenlerle inilmektedir (Cebeci,2013, s.32).

Şekil 1.65 Su sarnıcına inen merdivenler

Sarnıcın üzerini örten basık tuğla çapraz beşik tonozlar, tuğla kaidelere oturmuş, tuğla ve taş sütunlarla taşınan ile taşınmaktadır. Yapının iç duvarlarına yakın, tonozları taşıyan duvarlar yığma taş, orta sütunlar ise yığma tuğladır. Sarnıcın sınır duvarları sıvalıdır (bkz. Şekil 1.66,1.67,1.68).

Çalışmamızı sürdürdüğümü 2021 Nisan ayında sarnıçtaki su seviyesi kaidelerin hizasında olduğu görülmüştür. Sarnıçtaki suyun temizliği ve sağlığı açısından taşların temizliğine, bakımına dikkat edilmesi kanaatindeyiz.

Şekil 1.66 Su sarnıcı

Şekil 1.67 Bahçe içerisinde bulunan su kuyusu

Şekil 1.68 Bahçe içerisinde bulunan su kuyusu

1.5.3.2.13. Emirgân İskelesi

Bu kısma kadar, Emirgân Mahallesi'nin temel ihtiyacını karşılayan su yapılarını inceledik. Şimdi ise bölge yerleşiminin ilk yıllarında kullanılan ve günümüzde de varlığını sürdüren deniz ulaşımının önemli bir parçası olan Emirgân iskelesini inceleyeceğiz.

18. yüzyıl ile başlayan deniz ulaşımı, boğaz köylerine olan ilgiyi arttırmıştır. Sandallar ile gezintilerin, mehtap gecelerinin gözde mekanlarından biri de Mirgûn köyü idi. Emirgân'a iskele yapılana denk ulaşım kayıklarla sağlanıyordu. Kaynaklara bakıldığında, 1802 yılında Mirgûn'e 358 kayık sefer yapmıştır. Galata'dan kalkan düzenli olmayan vapurlar, 1840'lı yıllarda Kandilli, İstinye, Emirgân, Kanlıca arasında sefer yapardı. 18. Yüzyıl sonlarında halk yerleşimine açılan mahallenin ziyaretini arttıran önemli adımlardan biri de 1851 yılında kurulan Şirket-i Hayriye'dir. Kurulan yeni taşımacılık sistemiyle beraber, Rumeli Yakası köylerine yapılan iskelelerden biri

de Emirgân iskelesidir. Emirgân Camii hizasına yapılan iskeleyle Emirgân, tipik bir Boğaziçi köylerinin iskele meydanı mevcudiyeti göstermiştir (Ertuğ 2001, s.128-141).

Şekil 1.69 Emirgân Camii hizasındaki iskele, 1923 (Bayram, t.y).

Sahil şeridini dik kesen sokakları, camisi, hamamı, çeşmesi, muvakkithanesi, çınaraltı kahvesi ve son olarak bütünü tamamlayan iskele meydanıyla 19. yüzyıl yaşam kültürünü bizlere anlatmaktadır. 1897 yılında onarım geçiren iskele, Şirket-i Hayriye tarafından 1900’de günümüzdeki yerine taşınmıştır (bkz. Şekil 1.70).

Şekil 1.70 Emirgân İskelesi 1900'lü yıllar (Sakıp Sabancı Müzesi Dijital Arşivi, 14.03.2021)

Yapılan yeni iskele Mirgûn iskelesi olarak kaynaklarda geçmektedir. Yeni iskelenin yapılmasıyla, eski iskele kaldırılmıştır. Şirket-i Hayriye 1944 yılına kadar faaliyetini sürdürmüş, 1945 yılında devlet tarafından satın alınmıştır. Deniz ulaşımının sağlandığı diğer iskelelerle beraber Emirgân iskelesinin de denetim ve yönetimi Türkiye Denizcilik İşletmelerine geçmiştir. 1989 yılında Emirgân sahil yoluna düzenleme getirilmiş ve iskele ulaşımına kapatılmıştır. 2001 yılına kadar kullanıma açık olmayan iskele, beton ve kazık sistemiyle yeniden inşa edilerek halk kullanımına sunulmuştur. Zaman içinde Mirgûn, Uluköy olarak da anılan iskele günümüzde Emirgân iskelesi olarak geçmekte ve faaliyetini sürdürmektedir (Şensoy 2018, s.239-279).

Şekil 1.71 Emirgân İskelesi (Salt Galata Arşivi 10.03.202)

Şekil 1.72 Emirgân İskelesi (İstanbul Şehir Hatları)

1.5.3.3. Eğitim Yapıları

1.5.3.3.1. *Emirgân İlkokulu*

19. yüzyılın ilk yarısında, Uyanık'ın aktarımına göre (2010), sıbyan mekteplerinin üstünde, Mühendishane, Harbiye ve Tıbbiye gibi askerî okullara öğrenci hazırlayacak ve eğitim geçişini sağlayacak ara öğretim kademesi oluşturulması hedefleniyordu (s. 92-114). 1845'te Osmanlı eğitim sistemi üç kademeye ayrılarak, ilköğretim ile yüksek öğretim arasına ortaöğretim okulları eklenmiştir. Rüştîye mektepleri olarak geçen ortaöğretim kademesi, iki yıllık ve zorun bir eğitim dönemidir. Ancak yeni eğitim sisteminde yer alan rüştîye mekteplerinin önünde eğitim ortamına elverişli yapı istifinin eksikliği önemli bir engel teşkil etmektedir. Dönemin politik sebeplerinden dolayı devlet bütçesi yeni okulların yapılmasına müsait değildi. Bu yüzden yeni eğitim yapıları olarak eski medreseler, sıbyan mektepleri bazı zamanlar hükümete ait yapılar rüştîyelere uygun hallere çevrilerek kullanılmaktadır. Bu sıkıntılı süreci çözmek için mekteplerin bulunduğu köy ve mahalle halkının, eşrafının önde gelen isimlerinin yardımlarına başvurulmuştur. Emirgân Mektebi Sokak üzerinde bulunan Emirgân İlkokulu 'da bölgenin önemli isimlerinden biri olan Mısır Hidivi İsmail Paşa tarafından erkek rüştîyesi olarak 1873 tarihinde yaptırılmıştı (Beşli vd., 2017, s.15-18).

Şekil 1.73 Erkek Rüştiyesi giriş kapısı (Sakıp Sabancı Müzesi Dijital Arşivi)

Şekil 1.74 Emirgân İlkokulu giriş kapısı 2021

1885 senesinde, Fransız eğitim sistemi model alınarak yeni örnek eğitim sistemine geçilmiştir. Bugün ki İstanbul Lisesi, yeni biçimin ilk örneğidir. Mirgün'li Mektebi Rüştîye-'i Zekkûn, kırk bir sene rüştîye eğitimi verdikten sonra; 1914 senesinde Emirgân Numune Mektebi olmuştur. Numune Rüştîyesi olarak eğitim vermeye devan eden okul, 1921 senesinde İsmail Paşa'nın kızının namına Prenses Fatma Numune Mektebi olarak isim almıştır (Uyanık, 2010, s.92-104).

Eğitim sisteminde meydana gelen bir yeni değişiklik ise karma eğitim sistemine geçiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonraki bu gelişmeyle, 1928 yılında Emirgân İlkokulu olmuş ve karma eğitime geçmiştir. Yığma taş olarak yapılan yapıda 1960'lı yıllara kadar eğitim verilmiştir. Sonralarda yapıda meydana gelen bozulmalar sebebiyle okul binası taşınmış ve bir süre harap halde boş kalmıştır. 1971'de geçirdiği onarımla bina da yeniden eğitime devam edilmiştir (Emirgân İlkokulu Stratejik Planlama Ekibi, 2015).

Bodrum, zemin ve birinci kat olmak üzere toplam üç katlıdır. Yapının birinci katında bir su sarnıcı bulunmaktadır. Cephesi günümüzde sıvalıdır. Zemin ve birinci katı birbirinden ayıran kornişi vardır. Pencere pervazları kemerli ve mermer malzemedir. Önemli bir eğitim tarihine sahip olan tescilli yapı, 2013 yılında geçirdiği son restorasyon sonrasında günümüzde özgün işlevi olarak eğitim vermeye devam etmektedir.

Yapı içerisinde bir sarnıcı mevcuttur. Ancak sarnıç kapatılmış olduğu için girmek mümkün değildir. İşlevini yitirmiştir.

1.5.3.3.2. Emirgân Özdemir Sabancı Lisesi

Günümüzde Emirgân Özdemir Sabancı Lisesi olarak geçen okul, 19. yüzyılın değişen eğitim sisteminde pek çok dönüşüme uğramıştır. Bir önceki kısımda incelediğimiz Emirgân Rüştîyesi erkek talebeler için yapılmıştır. Mevcut durumda lise olarak kullanılan yapı ise dönemin ve bölgenin önemli ismi İsmail Paşa tarafından Kestane sokak üzerinde Mirgün İnas Rüştîyesi (Leyli Kız Rüştîyesi) olarak yaptırılmıştır. 1914'te numune mektebi olan erkek rüştîyesine, yine aynı tarihte Leyli Kız Rüştîyesi dahil edilmiştir (bkz. Şekil 1.75.). 14 sene Prenses Fatma Numune Mektebi bünyesinde, erkek talebelere eğitim vermiştir. 1928'de karma eğitim sisteme

geçilmesiyle, erkek öğrencilerle beraber kız öğrencilerde binada eğitim görmeye başlamıştır.1936 senesinde Emirgân Ortaokulu olmuştur (bkz Şekil 1.75). 1978 senesinde geçirdiği yangın sonrasında, Sabancı Vakfı tarafından bahçesine yeni bina yapılmış, yangında zarar gören kısımlar Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onarılarak 1981-1982 öğretim yılında kapasitesi artarak hizmete girmiştir (Beşli vd., 2017, s.92-140).

Şekil 1.75 Mirgûn İnas Rüştüyesi (Üsküdar Belediyesi)

“Okul binasının altında 14 metre boyunda, 4 metre eninde ve 4 metre derinliğinde ve içinde kaynağı bulunan taş ve tuğla ile yapılmış bir ayazma sarnıç vardır (Dolunay 1999, S.52).” Ancak günümüzde sarnıç kapatıldığı için girilememiştir. Geçirdiği beş restorasyon sonrası cephesi sıvayla kapatılmıştır. Cephede kat silmeleri, pencere pervazları taş bezemelidir. Günümüzde lise düzeyinde eğitim veren yapı, özgün işlevini korumaktadır. (bkz. Şekil 1.76,1.77)

Şekil 1.76 Özdemir Sabancı Anadolu Lisesi

Şekil 1.77 Özdemir Sabancı Anadolu Lisesi

1.5.3.4. Koru Köşkleri

İstanbul koru ve bahçelerinin genelinde ana yapı grubu olarak muhakkak köşkler, kasırlar bulunmaktadır. III. Selim devrinde ön plana çıkan dekoratif düzenlemeler köşk mimarisinin gelişimine yön vermiştir. Ancak bu devrin öncesinde, erken dönemden itibaren yeşil alanlarda daha çok vakit geçirmek amaçlarıyla bahçeler içerisinde yaşam alanlarına yer verilmiştir. Hidiv İsmail Paşa'nın büyük katkıları olan ve uzun yıllar kendi ismiyle anılan Emirgân korusuna, pavyonlar, köşkler ve su yapıları inşa ettirmiştir. Böylelikle yaşama sanatının ve zevkinin ön planda olduğu bir koru oluşmuştur. Koruya İtalyan mimar Pietro Arrigoni tarafından üç köşk tasarlanmıştır. Pembe, Beyaz ve Sarı isimleriyle anılan bu köşkların yerleşim planlarında manzara önemli bir faktördür. Yapıların plan şemaları, eğimli topoğrafya, su kaynaklarıyla İstanbul Boğaz'ına göre biçimlenmiştir. 1889 yılında Paşa'nın

vefatıyla koruyla beraber koruda bulunan üç köşk çocuklarına miras kalır. Paşanın küçük oğlu Hüseyin Kamil Paşa, Tokmakburnu olarak geçen alanı ve içerisindeki Beyaz köşkü, diğer oğlu İbrahim Paşa arazinin orta kısmını ve Sarı Köşk'ü, kızı Fatma Hanım Sultan ise geri kalan batı kısmıyla beraber Pembe Köşk'ü alacak şekilde üç çocuk arasında pay edilir. Yapıların mülk sahiplerinin sürekli olarak değişmesi, uzun yıllar kullanılmadan bakımsız kalması her dönemde farklı bir görünüme sahip olmalarına neden olmuştur. Koru köşklere de bu sebeplerden dolayı devamlı olan restorasyon süreçleri geçirmiştir. 19. yüzyıl yapıları, 21. Yüzyıl'da halen yaşamaktadır. Bu durumda kültürel mirasımız için büyük önem taşımaktadır (Budayıcıoğlu, 2004, s.170-174).

1.5.3.4.1. Pembe Köşk

Pembe Köşk, Emirgân korusunda bulunan köşkler arasında en eski tarihli olanıdır. 1860 yılında inşasına başlanmıştır. Arazinin eğimli kotlarına rağmen yapı düz bir zemine oturmuştur. Köşk zemin ve üstü bir kattan oluşmuştur. Orta sofa planlı, eli böğründeler ile taşınan cumbaları, giyotin pencereleri, kırma çatısıyla geleneksel Türk evi ölçeğinde ve tarzında yapılmıştır. Güney cephesindeki giriş kapısı üzerinde yer alan cumbası sütunlarla taşınmaktadır. Böylelikle giriş saçağı görevi de görmektedir (Gülersoy 1986, s.22).

Hürriyet Gazetesinin 1978 yılında yayınladığı habere göre, İstanbul Belediyesi tarafından 1976 yılında restorasyonuna başlandı. Ancak maddi kaynakların yetersiz kalması sonucu çalışmalara korudaki diğer köşklere onarımını yapan Turing Kurumu 1982 yılında devam etmiş ve restorasyonunu tamamlamıştır. 1995 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından tekrar bir onarım geçirmiştir (Budayıcıoğlu 2004, s.130-134).

Şekil 1.78 Pembe Köşk Restorasyonu (emlakkulisi.com)

Budayıcıoğlu'nun aktardığı bilgilere göre (2004), Köşk 2003 yılına kadar beyazdı. 2006 yılındaki görselleri bakıldığında dış cephenin ismini aldığı pembe renge boyandığı görülmektedir. 2012 yılında tekrar cephesinde ve iç mekanlarda boya onarımları geçirmiştir (bkz. Şekil 1.79). Köşk restoran, kafe hizmetleri vermektedir. Günümüzde varlığını sürdüren yapıya baktığımızda onarımların sonucunda yapay bir görüntüye sahip olmuştur.

Şekil 1.79 Pembe Köşk

1.5.3.4.2. Beyaz Köşk

Emirgân Korusu içinde, Tokmakburun tarafında bulunan köşk 19. yüzyılda, Mısır Hidivi İsmail Paşa tarafından kagir olarak yaptırılmıştır. Neoklasik üslupta yapılmış olan yapı, oldukça sade bir görünüme sahiptir. Zemin ve birinci kat olmak üzere iki katlıdır. Giriş kapısının üzerini bir saçak gibi örten birinci kat çıkması vardır. Bu çıkma zemin katta kemerler ve sütunlarla taşınmaktadır. Çıkmadan yükselen, çatı saçağını taşıyan sütunların başlıkları korent düzendedir. Kemerli giriş kapısının iki yanında kemerli pencereler mevcuttur. Balkon olarak kullanılan çıkmaya açılan kemerli kapının iki yanında bulunan pencereler cephe düzenine uyumlu olarak kemerlidir. Yapıda bulunan diğer pencereler dikdörtgen biçimdedir (Bucak vd. 2014, s.172).

Şekil 1.80 Beyaz Köşk (Sakıp Sabancı Müzesi Dijital Arşiv)

Restorasyonu 1982 yılında Çelik Gülersoy tarafından yapılmıştır. Çuhadar'ın aktarımına göre (2010), yapının özgün pencere boşlukları tuğla ile örtülerek kapatılmış ve alt katı kömür deposu, üst katı soğan sandıklarının yer aldığı bir mekân olarak, işlevsel ve yapısal özelliklerinden uzaklaşmış bir vaziyette oldukça bakımsız bir durumda kurum tarafından teslim alınmıştır (s.715). Yapılan çalışmalarda kapalı pencereler açılmış, cepheler düzenlenmiş, onarmalarla yeniden kazandırılmıştır (bkz. Şekil 1.81).

Şekil 1.81 Beyaz Köşk

1.5.3.4.3. Sarı Köşk

19. yüzyıl sonlarında Emirgân Korusuna yapılan bir diğer yapı Sarı Köşk'tür. Bu Köşk, İsviçre dağ evleri anlamına gelen şale tarzda yapılmıştır. Farklı yörelerde şale tarz yapıların özellikleri kullanılmıştır (bkz. Şekil 2.82). Sarı köşk ise, geniş saçaklı çatıları, parmaklıklı balkonları, çift kanatlı pencereleriyle şale tarzdadır. Aynı zamanda korunun tam ortasındaki konumu ve cephe düzenleriyle kuş köşklerine benzemektedir (Gülersoy 1986, s.23).

Bodrum ve zemin kat olmak üzere iki katlı, dikdörtgen planlıdır. Eğimli arazisinden dolayı giriş cephesinde bodrum kat gözükmemektedir. Ancak güney ve doğu cephesinde bodrum kat fark edilmekte zemin kat bu cephelerde çıkmalar yapmaktadır. İlk inşasında ahşap karkas olarak yapılmıştır. Dikdörtgen biçimde pencereleri, oymalı saçakları, işlemeli pencere ve saç kornişleriyle işçiliği ön planda olan bezemeleri vardır. Birinci kat çıkmasının korkulukları, alın süslemeleri cephe düzeniyle uyumlu bir şekilde ahşap işlemelidir (bkz. Şekil 1.82,1.83).

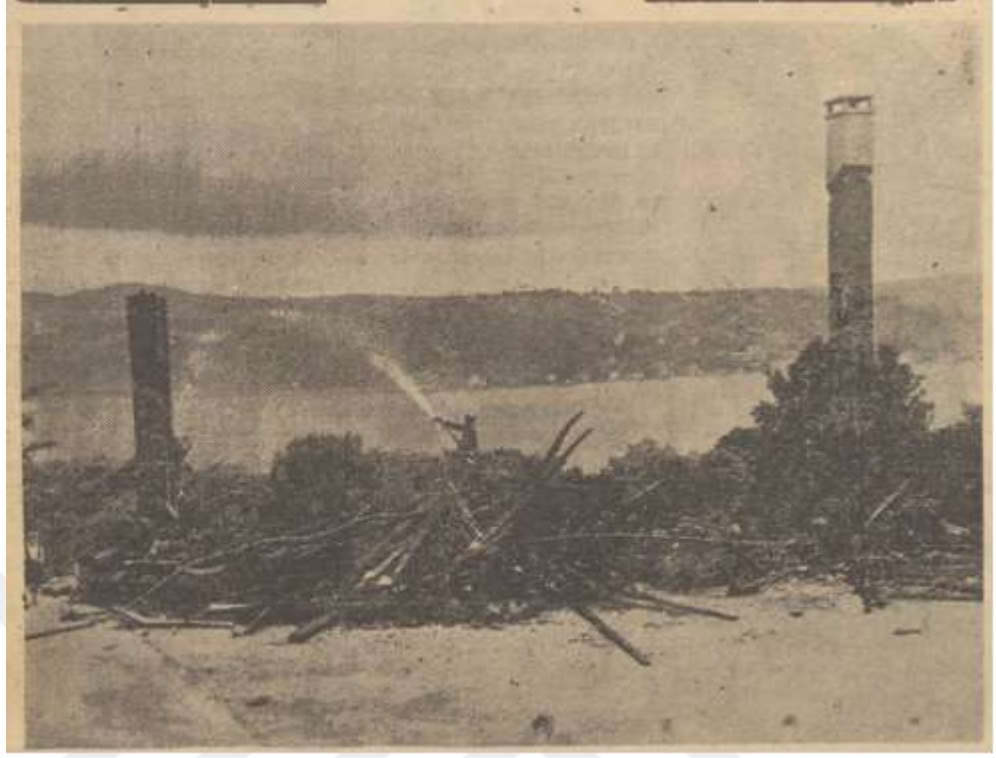

Şekil 1.82 1900'lü yılların ilk yarısı Sarı Köşk. (Salt Galata Arşivi)

Şekil 1.83 Sarı Köşk doğu cephesi (Salt Galata Arşivi)

Sarı Köşk, 1954'te tamamen yanmış ve sadece iki bacası kalmıştır. Yanan köşkle beraber koruda yer alan bazı çam ağaçlarının da yangından etkilendiği kayıtlara geçmiştir (Taha Toros Arşivi, Erişim tarihi: 15.05.2021).

Şekil 1.84 Sarı Köşk yangını haberi (Taha Toros Arşivi)

Geçirdiği hazin yangının ardından (bkz. Şekil 1.84) 1979'da Turing Kurumu, Sarı köşkü betonarme olarak yeniden inşa etmiştir. Ahşap malzemeyle kaplanan cephelerde dönem bezeme ve işlemleri tekrar edilmiştir. Geçirdiği yenileme ve onarımlardan sonra zemin kat, İBB tarafından halk kullanımına açılmıştır (Salman 2015, s.47) (bkz. Şekil 1.85).

Şekil 1.85 Sarı Köşk (2021).

Şekil 1.86 Sarı Köşk (2021).

1.5.4. Sivil Mimari Örnekleri

1.5.4.1. Lâle Müzesi

Emirgân Korusu denildiği zaman, toplum zihninin büyük bir kısmında lâle canlanır. Kuru ile İstanbul'un yeşil alanlarında lâle festivalleri yapılır. Böylelikle hem doğal mirasımız hem de sanatımızda önemli bir yere sahip çiçeğin kültürel varlığı korunmaktadır.

Emirgân Korusu içerisinde bulunan taş yapı, Mısır Hidivi İsmail Paşa'nın yapı kompleksi içerisinde yer almaktadır. Yığma taş yapının sadece at ahırını değil, hizmetlerin ve lojistik ihtiyaçların karşılandığı; mutfak, fırın gibi birimlerin bulunduğu bir yapı olduğu düşünülmektedir (bkz. Şekil 1.87). Uzun yıllar harabe olarak kalmıştır. 2015 yılında Reta Mimarlık tarafından restore edilen yapı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İstanbul Lale Vakfı (İLAV) tarafından Lâle Müzesi olarak kullanıma açılmıştır (Budayıcıoğlu 2004, s.226-239).

Şekil 1.87 Lale Müzesi (Budayıcıoğlu 2004, s.226-239).

Müze binası olarak yeniden işlevlendirilen taş yığma yapının, açık alanları çelik konstrüksiyonla kapatılmıştır. Tekrar aynı sistem kullanılarak, sokak kotundan yükseltilmiş giriş merdivenlerle ulaşım sağlanmıştır. Tarihi bir yapıya modern

eklemeler yapılarak varlığı korunmuştur. Küçük bahçesi yeşillendirilmiş, sırtını yasladığı koruyla bir bütünlük yakalamıştır (bkz. Şekil 1.88,1.89,1.90).

Şekil 1.88 Lâle Müzesi

Şekil 1.89 Lâle Müzesi

Şekil 1.90 Lâle Müzesi

1.5.4.2. Yalı Mimarisi

Osmanlı döneminden itibaren bölgenin silüetini oluşturan yalı mimarisi ilk olarak padişahların ve devlet büyüklerinin deniz kıyısında ikamet ettikleri konut olarak tekevvün etmiştir. İstanbul Boğazının değerli özgün yapıları olan yalıların ortak özellikleri denizden ulaşımın sağlanması, boğaz ile iç içe oluşudur. Emirgân, ormanlık alanın, dik yamaçların ve deniz kıyısının bir arada bulunduğu topoğrafyada gelişen ve mehtap gecelerine ev sahipliği yapan sahilhaneleri ile yalı mimarisinin önemli örneklerini barındırmaktadır (Abdulla 2014, s. 7).

Emirgân sahil şeridi boyunca yapılar yer almaktadır. Bu başlıkta kültürel miras açısından önemli görülen yalılar incelenmiştir. Bu yapılar ilk olarak denize yakın kıyı yalıları şeklinde inşa edilmiştir. Ancak yapılan yol genişletme çalışmalarıyla deniz ile olan mesafesi açılmış ve yalıların önünden geniş yollar geçmeye başlamıştır.

1.5.4.3. Atlı Köşk Sakıp Sabancı Müzesi

Günümüzde geniş bir arazi içinde yer alan, Sabancı ailesine ait Atlı Köşk müze işlevinde kullanılmaktadır. Yapının bulunduğu parselin kayıtlarına bakıldığında, en eski yapı inşasının 1848 tarihli olduğu görülmektedir. Bu yapı cami ve diğer yalıların

hizasında, deniz kıyısı konumunda yer almaktadır. Tugay'ın aktarımına göre (2002), pek çok kez kullanıcı değiştiren yalının bilinen ilk sahipleri sahilhanede oturmakta olan Süleyman Paşa ve eşi Fatimatüzehra Hanım (s. 20-51). Sonraki yıllarda sırasıyla, Musevi Hoca Misak, Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa ve eşi Adile Hanımefendi, Küçük Mehmed Ali Paşa oturmuştur. Son sahibi Mehmed Paşa'nın vefatıyla, yalının mülk sahibi, satılarak değil mirasla değişmeye başlamıştır. Ancak Paşa'nın mirasçıları olan üç çocuğunun küçük yaşta olmaları sebebiyle, padişah ferman çıkararak yalının satılmasına onay vermiştir. Yalı, 1861 yılında Giritli Mustafa Nail Paşa'ya satılır. Fakat 1871 yılında Paşa'nın vefatıyla bu sefer Nail Paşa'nın dokuz çocuğuna kalır. Kullanılmayan yalı 1873 yılında tekrar satılarak sarraf Maksudzade Simon Bey yeni sahibi olur. Yapı zilyetleri ve ismi, üst düzey gelire ve farklı etnik köklere sahip kimseler arasında sürekli değişime uğramıştır. 1884 yılında alınan yalı, II. Abdülhamid tarafından Karadağ Temsilcisi Prens Nikola'ya hediye olarak sunulmuştur. Pek çok kez kullanıcı değiştirmesinden sebep meydana gelen değişim ve bozulmalar hanedanlık tarafından giderilmiştir (Tugay, 2002, s.20-51).

Görsellerden anlaşılacağı üzere, 19. Yüzyıl'da bodrum, zemin ve üstü bir kat olmak üzere toplamda üç katlı bir kıyı yalıdır. Sahilden bakıldığında Abdülillah Paşa Yalısı'na komşudur ve denize bakan geniş bir cephesi vardır (bkz. Şekil 1.91). Ahşap karkas olarak inşa edilen yalının, çıkma cephelerinde bulunan kapı ve pencereleri kemerli, diğer yüzeylerde yer alan pencereler dikdörtgen biçimdedir. Geniş bahçe içerisinde yer alan ve zeminden yükseltilmiş girişi kuzey cephesindedir. Giriş üzerinde yer alan birinci kat çıkması sütunlarla taşınmakta ve giriş saçağı vazifesi görmektedir. Ahşap panjurlu pencereler giyotindir. Kıрма çatısının alın kornişleri sadedir. Saçak alınlarında sade ahşap işçiliği vardır (Eldem 1993, s.210-211, Eldem 1979, s.166-168).

Şekil 1.91 1884-86 Prens Nikola Yalı (eskiistanbul.net)

Emirgân sahil şeridinde bulunan yalı 1913'te tekrar Osmanlı hükümeti bünyesine geçer. 1917 senesinde, V. Mehmed Reşad'ın torunlarından Behiye Sultan, harap bir halde satın alır. Son olarak Prens Mehmed Ali Hasan tarafından satın alınan yalı, Prens Mehmed Ali Hasan Köşk'ü olarak kayıtlara geçmiştir. Genç cumhuriyet döneminin ekonomik, toplumsal alanlarında olduğu gibi mimari alanda da değişimler söz konusudur. Pek çok yenilik ve değişim içinde olan Türkiye'de sanat alanında da varyasyonlar oluşmuştur. Milli Mimari Rönesans olarak da bilinen, Birinci Ulusal Mimarlık² dönemi başlamıştır. Yeni yapılaşmalar için, döneme konuk olan yabancı mimarlar ön plana çıkmıştır. Dönemin geleneği ve adeti üzerine yeni köşkün tasarımı için İtalyan Mimar Edoardo de Nari'yle görüşülmüştür. Yeni tasarımın plan

² Birinci Ulusal Mimarlık Akımı olarak geçen dönemde her ne kadar batıdaki gelişmeler takip edilerek özgün Türkçülük ortaya çıkarılmak istense de, çabalar tam anlamıyla başarı kazanamamış, bu arzu biraz yüzeysel kalmıştır. Oturtulmaya çalışılan yeni akımda, yabancı mimarlardan arındırma fikri pek başarı gösterememiştir. Ancak bir değişimin gerçekleşmesi zaman ve çaba isteyen bir husustur.

şemasındaki eklentiler, cephedeki çıkmalar, taşıyıcı sütunlar her ne kadar eski yapıyla benzer cephe özellikleri gösterse de yeni yapıda batı kaynaklı net dikdörtgen formlar görülmektedir. Köşk, arazi içerisinde, deniz seviyesinden yukarıda ve ağaçlarla çevrili bir alanda inşa edilmiştir. Çatı alınlarındaki işlemler yerine saçak altı kornişler, pencere formlarında kemer kullanılmaması, zemin katta yapılan balkon çıkması yapıda meydana gelen birtakım değişimlerdir (bkz. Şekil 1.92). Yapı girişinde kullanılan gösterişli simetrik merdivenler, klasik mimariye örnek verilebilir (Akpınar 2013, s.49-60).

Bodrum, zemin ve üstü bir kat olmak üzere toplamda üç katlı ve dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiştir. Geniş sofa planlı oluşu geleneksel mimari özelliği taşımaktadır. Genel haliyle batı ve geleneğin bir arada kullanıldığı melez unsurlara sahip bir köşktür. Bölgede yer alan 19. yüzyıl yapılarında görülen saçak kornişleri, kat silmeleri, cephelere hareket veren çıkmalar kullanılmıştır. Geniş açıklıklarda kullanılan cam malzemeler, yapım tekniği modern mimari özelliklerini yansıtmaktadır.

Şekil 1.92 Sakıp Sabancı Müzesi

Arazideki önemli gelişimlerden biri de 1939'da meydana gelmiştir. Yol genişletme çalışmaları için bir kısmı satın alınan arazilerden biri Mehmed Ali Hasan Köşkü arazisidir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, arazinin deniz tarafından 705 metre karelik bir alan satın alarak, yalı önündeki dar yol yola eklenmiştir. 1945 yılında mülk sahibi Prens Mehmed Ali Hasan'ın vefatıyla, köşk çocuklarına miras kalır. Köklü bir geçmişe sahip olan arazi ve içerisine yapılan köşk, 1951 yılında Hacı Ömer Sabancı'ya satılır. Sabancı ailesi mülkiyetine geçen köşk artık Sabancı ismiyle anılmaya başlar. Günümüzde Atlı Köşk olarak geçmesinin sebebi ise bahçesinde bulunan bronz at heykelinden gelmektedir (bkz. Şekil 1.93). Bu heykeli Louis Daumas 1864'te yapmıştır. Hacı Ömer Sabancı'nın bronz at heykelini satın alıp, köşk bahçesine koydurmasıyla Atlı Köşk adını almıştır (Bornovalı, 2018, s.152-159). Heykel, arazi girişine yakın bir noktada konumlandırılmıştır. Sakıp Sabancı caddesi üzerinden bakıldığında heykel görülmektedir. Ana binanın bulunduğu bahçede, daha küçük boyutlarda bir at heykeli daha yer almaktadır.

Şekil 1.93 Atlı Köşk

Arazi içinde yer alan bir diğerk yapı ise Sicimoğlu Yalısı'dır. Bodrum, zemin ve üzeri bir katlı olan yapı, 19. yüzyıl mimari tipolojik özellikleri yansıtmaktadır (bkz. Şekil

2.94). Yalı hakkında literatürde kısıtlı bilgiler bulunmaması sebebiyle çalışmamızda detaylı bilgileri paylaşamıyoruz.

Şekil 1.94 Sicimoğlu Yalısı

Atlı Köşk 1998'e kadar, Sabancı ailesi tarafından konut olarak kullanılmıştır. 9 Ekim 1998'de, Hacı Ömer Sabancı Holding tarafından içindeki eşyalar ve koleksiyonlarla beraber, 49 yıl süreyle Sabancı Üniversitesine tahsis edilmiş ve müze olarak kullanıma açılmıştır. (Akpınar 2013, s.59)

1.5.4.4. Şerifler Yalısı

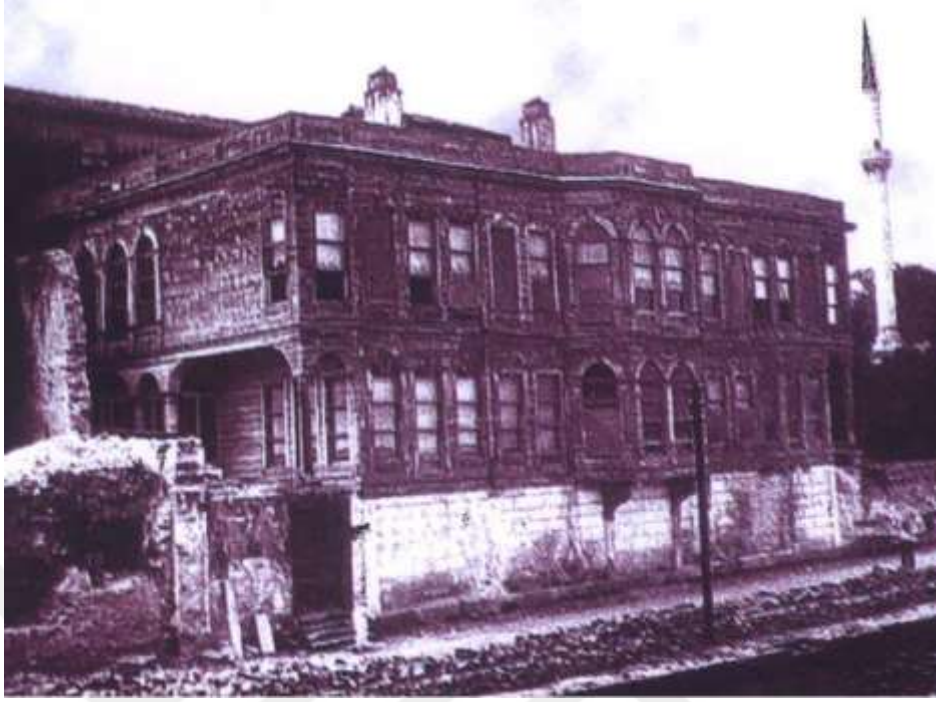
19. yüzyılda Emirgân yerleşimi için yalı mimarisi, önemli bir yapısal grup arz etmektedir. Şerifler Yalısı, bu tekâmülün en önemli örneklerinden biridir. Günümüzde tek bir yapı halinde var olan Şerifler Yalısı'nın mazisi oldukça eskiye dayanmaktadır. 17. Yüzyıl'da Feridun Bey Bahçeleri olarak geçen Emirgân 'da ilk inkişafı ortaya çıkmıştır. Bölgede bulunan Feridun Bey köşkleri bilinen en eski tarihli yapılardır. Bu alanın Emirgüne oğluna geçmesiyle, yapının bulunduğu arazi ve tüm alan ilk

varyasyonunu yaşamıştır. Zaman içerisinde dönüşümler birbirini izlemiş ve yerini yeni yapı gruplarına bırakmıştır. Bu yapılardan biri Şerifler Yalısı'dır. (Kayra 1990, s.129, Belge 2011, s.278)

Yalı ve köşk yapılarıyla beraber bir sahilhane inşa edilmiştir. Yapı kompleksi, Emirgüne oğlu Tahmasb Kulu Han'ın sarayı olarak kayıtlara geçmiştir. Arazide bulunan yapılar, bölge genelinde olduğu gibi pek çok kez isim ve mülkiyet daimî değişim yaşamıştır. Bu durum ikinci kez Emirgüne oğlunun idamının ardından saray yapıları, farklı kişilerin himayesine ve uhdesine geçmiştir. Bir süre asli vazifesinde işlev görmemiştir. “1718 senesinde buradan 16. Yüzyıl çinileri alınmış ve III. Ahmed Kütüphanesi inşaatında kullanılmıştır (Eldem 1974, s.275).”

1740 yılında bu arazide bulunan köşkler kullanılmaz ve harap halde ayakta durmaktaydı. Ancak çini örneğinde de görüldüğü gibi malzemeler, devşirme olarak yeni yapıların inşasında kullanılmıştır. Sultan Abdülhamid Han'ın Emirgân'ı iskana açmasıyla, uzun yıllar virane olan yapılar yeniden inşa edilmiştir. Şerifler Yalısı, 18. Yüzyıl sonlarında, ahşap bağdadi teknikte yapılan selamlık, kayıkhanesi ve hizmet binaları, oldukça geniş bir arazi üzerinde Emirgân silüetine katılmıştır. Aynı tarihli Bostancıbaşı defterlerinde, yapı yükümlülüğünün Hazine-i Hümayun Başyazıcısı Feyzibeyzade Mehmed Bey üzerinde olduğu kayıtlara geçmiştir. 19. Yüzyıl boyunca, pek çok kez saraya yakın isimler mülkiyet sahibi olmuştur. Bu yüzyılın ortalarında Ağa Hüseyin Paşa Köşkü olarak geçen yapı köşkünün, Mimar Fossati rölovesini hazırlamıştır. Daha sonrasında, II. Abdülhamid döneminde Mekke Emiri Şerif Abdullah tarafından kullanılmış ve günümüzdeki Şerifler Yalısı adını almıştır. Paşa, iftariyelik salonu, hizmetli kullanım için Bendegan binası ekleterek kullanım alanını genişletmiştir. Haremlik ve selamlık bölümleri başta olmak üzere kapsamlı bir yerleşim düzeni oluşturan Şerifler Yalısı'ndan günümüze selamlık kısmı ulaşmıştır (Dilek 2019, s.2-23).

1930'lu yıllarda yapılan sahil yolu genişletme çalışmalarında, pek çok sahil sarayı gibi maalesef yalının haremlik kısmı yıkılmış ve günümüze ulaşamamıştır. Bu yenilik sonucunda, günümüze ulaşan haremlik kısmı kıyıda uzaklaşmıştır (Eldem 1974, s.276) (bkz. Şekil 1.95).

Şekil 1.95 Şerifler Yalısı Harem kısmı yıkılmadan önce (eskiistanbul.net)

Günümüzdeki selamlık kısmı, deniz tarafından bakıldığında öne doğru uzanan cumbası, altındaki kayıkhanesi, pencere ve saçak boyutları yalı mimarisinin zarif örneklerindedir. 2006 yılından beri, Tarihi Kentler Birliği ile ÇEKÜL Vakfı'nın ortak kullanımına verilmiştir. Yapı grubuna ait Bendegân bölümü, idari bina olarak kullanılmaktadır. Sahil tarafında bulunan selamlık bölümü ise özel toplantı ve organizasyonlara ev sahipliği yapıyor. Selamlık bölümünün plan tipi tam olarak simetrik değildir. Sofadan fiskiyeli havuzun olduğu salona ve baş odaya geçilmektedir.

Eski fotoğraflarla karşılaştırıldığında, kemer biçimindeki pencereler yerine dikdörtgen biçiminde pencereler uygulanarak tipolojik özgünlüğünü yitirmiştir (bkz. Şekil 1.95,1.96).

Şekil 1.96 Şerifler Yalısı

1.5.4.5. Mısırlı Aziz İzzet Paşa Yalısı

Sakıp Sabancı Caddesi üzerinde üç çıkmalı, cephe uzunluğu yaklaşık 34 metre olan, denize paralel gelişmiş bir sahil saray görülmektedir. Bu yapı Selimiye Kumandanı Mısırlı Aziz İzzet Paşa yalısıdır. Sakıp Sabancı caddesinin en uzun yalısı olan yapı, 1873 yılında kıyı yalısı olarak yaptırılmıştır. Yetmiş seneyi aşkın süre varlığını korumuş, yol genişletme çalışmalarında yıkılmamış ancak kıyı değil yol yalısı olmuştur. 1946 yılında çıkan bir yangınla tüm varlığını yitirmiştir. Uzun yıllar harap halde olan yalı, 1999 yılında rekonstrüksiyon olarak yeniden inşa edilmiştir. Eski halinin cephe oranları, açıklık yerleri ve hareketleriyle malzeme görüntüsü yansıtılmış; planda geniş otopark, yüzme havuzu, şarap mahzeni, suna gibi modern hayatın getirdiği yenilikler eklenmiştir. Dışarıdan bakıldığında zemin kat üzeri iki kat ve cihannüma olmak üzere toplamda dört katlı yapı olarak görülmektedir. Günümüzde yeni sahibi Mustafa Özkan'ın adıyla anılmaktadır. Hem konut hem iş merkezi olarak kullanılmaktadır (Yenigün 2006, s.109) (bkz. Şekil 1.97,1.98).

Şekil 1.97 Mısırlı Aziz İzzet Paşa Yalısı

Şekil 1.98 Mısırlı Aziz İzzet Paşa Yalısı (Kevser Şirikçi Fotoğraf Arşivi)

1.5.4.6. Pembe Yalı (86. Ada 10 Parsel)

Bodrum, zemin ve üzeri iki kat olmak üzere toplamda dört katlı ahşap karkas yapıdır. Yapım tarihi net olarak bilinmemektedir. Günümüze ulaşmış, Emirgân sahiline ait nadir dönem yapılarından. Üç cephesindeki çıkmalar, payandalarla taşınan cumbalar, pencere boyutları ile 19. yüzyılın geleneksel ahşap yalı mimarisi özelliklerini taşır (bkz. Şekil 1.99). Denize paralel olan cephesi dardır.

Cephe malzemesi ve zemin kat pencerelerinden anlaşılacağı üzere yakın tarihte müdahale edilmiştir. Bahçe duvarı ve kapısı yenilenmiştir. İlk yapıldığı tarihte kıyı yalısı olarak yapıldığı, ancak kıyı şeridinin genişletilmesiyle yol yalısı olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Şekil 1.99 86 Ada 10 Parsel 'deki Pembe Yalı

1.5.4.7. Konut Mimarisi

Her biri aslında birer barınak olan konut mimarisinin oluşumu dünya varoluşunun ilk yüzyıllarına dayanmaktadır. İnsanlık, tarih boyunca yaşamını idame edebilmek için yemek ve barınmak gibi en temel ihtiyaçlara sahip olmuştur. Yaşamak için keşfedilen bölgelere barınılacak yapılar inşa edilmiştir. İlerleyen yıllar içerisinde ortak gereksinim olan barınma, toplumların yaşantılarına göre farklı özellikler göstermiştir.

“Geleneksel konutlar, yakın bir geçmişe dek kültür varlığı dışında kalan mütevazî yapılar grubunu oluşturmaktadır. Bu yapıların önemi, 1975’te Amsterdam’da yapılan uluslararası toplantı ile koruma çalışmalarının gündemine gelmiş, yine aynı dönemlerde Türkiye’de bu geniş yapı stokuna gereken önemi vermeye başlamıştır” (Emre 2010, s.11). Alınan bu kararlar birlikte konut mimarisinin önemi ve üzerine yapılan araştırmalar artmıştır. Geleneksel Türk evinin meydana gelişini, Türklerin göçebe bir toplum olması etkilemiştir. Çadır ile başlayan, ardından taş ve tuğla ile devam eden konut mimarisi 17. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar ahşap ile devam etmiştir.

Emirgân mahallesinde yaşayan her toplum, buldukları süreç boyunca hayatlarını sürdürebileceği bir konut yapısı oluşturmuştur. Ancak günümüze en eski tarihli olarak bu yapılardan 19. Yüzyıl’a ait olanları ulaşabilmiştir. Kozmopolit bir gelişim gösteren mevkide son iki yüzyıla ait pek çok konut mimarisi örneğine rastlanmaktadır. Bunların önemli bir kısmı, Emirgân ’ın bulunduğu coğrafyadan kaynaklı yalılardır. Ardından kıyıya dik uzanan sokaklarda, yer yer birbirine dayanmış, yer yer mesafeli bahçeler içerisinde oluşmuş sıralı evler katılmaktadır. Kıyıya yakın parselde Müslüman, tepelere doğru gayrimüslim halkın yerleştiği görülmektedir.

Dönemin geleneksel malzeme ve tekniği olarak ahşap kullanılmıştır. İlk olarak devlet erkanının sayfiye olarak kullandığı topraklarda konaklayabilmeleri için yazlık saray yapıları yapılmıştır. Bu yapılar Osmanlı dönemine ait ilk konut yapılarıdır. Zaman içerisinde Emirgân popülasyonunun artması ve imara açılmasıyla konut mimarisi önemli gelişimi göstermiştir. Bu yapılar zemin üzeri bir veya iki katlı olarak

inşa edilmiştir. Cephe hareketleri, açıklıkları, bezemeleriyle adeta mimari şölen sunuyorlardı. Bu gelişim, sahil şeridinden başlayarak tepelere doğru devam etmiştir.

Günümüze bazı ahşap karkas tekniğinde yapılmış, geleneksel konut mimarisini anlatan yapı ulaşmışsa da pek çoğu da maalesef kaybedilmiştir. Bunlardan bir kısmı dönem özellikleri taşıyan, korunmuşluk derecesi çok iyi ve halen faaliyet gösterebilen yapılardır (bkz. Şekil 1.100). Bazılarının da strüktürel durumu iyi ancak özgünlüğünün bir kısmını muhdes müdahalelerle yitirmiştir (bkz. Şekil 1.101).

Şekil 1.100 Doğu Muvakkithane Sokağı (Sakıp Sabancı Müzesi Dijital Koleksiyonları ve Arşivi)

Şekil 1.101 Doğu Muvakkithane Sokağı 2021

Şekil 1.102 Mirgün Köşkü

Şekil 1.103 Muhdes Eklmelerle Özgünlüğünü Yitirmek Üzere Olan Yapı

Şekil 1.104 117 numaralı adada bulunan yapılar (1977-Aslan Bacanak Film karesi)

Şekil 1.105 117 ada üzerinde bulunan rekonstrüksiyon yapı ve az müdahale görmüş yapı

Bu yapılar önemli belge niteliği taşır. Bölgedeki bazı ahşap konutlar ise, halen sokak silüetlerin de izleri bulunan ama yıkılmak üzere olan yapılardır (bkz. Şekil 1.106).

Şekil 1.106 Büyük oranda zarar görmüş yapı

Şekil 1.107 122 ada 19 parselde bulunan yapı (Kılıbık filminden bir sahne 1982)

Şekil 1.108 122 ada 19 parselde bulunan, strüktürel durumu zayıflamış ahşap karkas yapı

Yangın, tahribat, yol çalışmaları, vandalizm gibi olumsuz etkenlerden dolayı ahşap evlerden çoğunluğu günümüze ulaşamamıştır. Çıkan yangınların verdiği hasarlar, gelişen sistemler ve malzemeler, değişen dünya etkisiyle yapılarda ahşap mimari tercih edilmemeye başlanmıştır. 20. Yüzyıl'da yıkılan yalılar yerine modern çizgilerde yahut eskiyi taklitle modern çağ malzeme ve teknikleri kullanılarak müstakil evler yapılmaya başlanmıştır. 19. Yüzyıl sonunda konut mimarisine önemli bir giriş yapan apartmanlar, 20. Yüzyılda başlayan yeni yerleşimde görülmektedir.

Modern mimari etkilerinin önemli örnekleri Emirgân'da bulunmaktadır. Ön görünümde bulunması sebebiyle kontrolsüz betonlaşma etkisini çok göstermemiştir. İşlevselliği kıstas alan fonksiyon çözümlerini takip eden plan şeması, yalın cepheler,

sade ve basit ifadeleri içeren anlatımlarıyla 20. Yüzyıl'ın ikinci yarısında ilk örneklerini vermiştir. 1950'li yıllarda inşa edilmeye başlanmıştır. Arazinin kot farklarından kaynaklı eğimleri kat adedinin artışında kullanılmıştır. Deniz seviyesinde zemin olarak görülen katlar, kotların arttığı paralel sokaklarda bodrum kat gibi algılanmaktadır. Bu dönemde yapılan çoklu konutları bir arada bulunduran apartmanlar, makro alanlara oturmuş, geniş çıkmaları ve büyük açıklıkları olan yapılardır (bkz. Şekil 1.109).

Şekil 1.109 1970 yılında yapılan Altın Yalılar Apartmanı.

Apartman yapılarıyla beraber, müstakil yapılarda tercih edilmiştir. En önemli örneklerinden biri de Sedat Hakkı Eldem tarafından Tokmak Burnu'nda yapılan Uşaklıgil Köşkü'dür (bkz. Şekil1.110).

Uşaklıgil Köşkü, Meltem Ergüler'in 1996 yılında çalıştığı tezinde belirttiği gibi, günümüzde mevcut olmayan ancak döneminde büyük bir alanı kapsayan İsmail Paşa yalıları yerine, 1956 senesinde yapılmaya başlanmıştır (Taha Toros Arşivi 10.04.2021) (bkz. Şekil 1.110).

Şekil 1.110 Uşaklıgil Köşkü (Ergüler, 1996)

Doğu yönünde olan giriş cephesi Sakıp Sabancı caddesi, batı yönünde olan arka cephesi de Hekim Tahsin sokak üzerindedir. Oldukça yalın bir üsluba sahiptir. Modern mimarinin yalın ve somut ifadesini güçlü çizgilerle göstermektedir. Plan şemasında eklentiler fonksiyonel işlev olarak birbirini takip etmektedir. Betonarme olarak inşa edilen yapıda, yapım tekniğinden yararlanılarak geniş açıklık ve saçaklara yer verilmiştir. Zemin ve üzeri bir kat olmak üzere toplamda iki katlı bir yapıdır. Modernizmin ilkelerini içeren yapı, çevreye uyum ve saygı ilkesini benimsemiştir. Cephe hareketleri ve boşluklar geçirgenliği sağlamıştır. Yeni yapılacak konut binası araziye konumlandırılırken, bahçesinde yer alan ağaçlar dikkate alınmıştır. Kat yüksekliği ile aşırılığa kaçılmamış, silüete uygun bir yaklaşımda bulunulmuştur. Mevcut durumda cephe boyası yenilenmiş yapı, yol hizasında geride, ağaçların arasında, denize bakan geniş cephesiyle varlığını korumaktadır.

Şekil 1.111 Uşaklıgil Köşkü, 2021

Eğimli sokaklar üzerinde bulunan yapılan bir kısmı da rekonstrüksiyondur. Tescilli parseller üzerinde bulunan yıkılmak üzere, eskimiş, harap halde yapılar yerine; cephe, plan özelliklerine sadık kalınarak yeni betonarme yapılar inşa edilmiştir. Bazılarında kat yüksekliklerine sadık kalınırken bazılarında kaçak kat inşa edilmiştir (bkz. Şekil 1.111).

Şekil 1.112 Emirgân'da Konut Mimarisi Örneği

Şekil 1.113 Emirgân'da Konut Mimarisi Örneği

Yıkılan yapılar yerine yeni betonarme yapılar yapılmıştır. Bununla birlikte mahallenin diğer cadde ve sokaklarına, müstakil yapılar, bölgenin kat ve cephe tipolojisine uygun olmayan apartman, gecekondu gibi konut yapıları da yapılmıştır. Gecekondu yapılarına daha çok komşu mahalle olan Reşitpaşa Mahallesiinde rastlanmaktadır.

1.5.5. Günümüzde Mevcut Olmayan Yapılar

Kültür varlıkları, bir milletin belleğini oluşturur. Bir kültür varlığı incelendiğinde, ortaya çıkış zamanı, yapan kişi, dönemin sanat, sosyal yapısı gibi pek çok özellikler hakkında bilgi verir ve belge, tarihsel, mimari, ekonomik, doğal ve bütünsellik değeri taşır. Yaşanmışlığın, kültürün ve bir toplumun var oluş serüveninin en önemli somut ispatı olarak koruma illaki gereklidir.

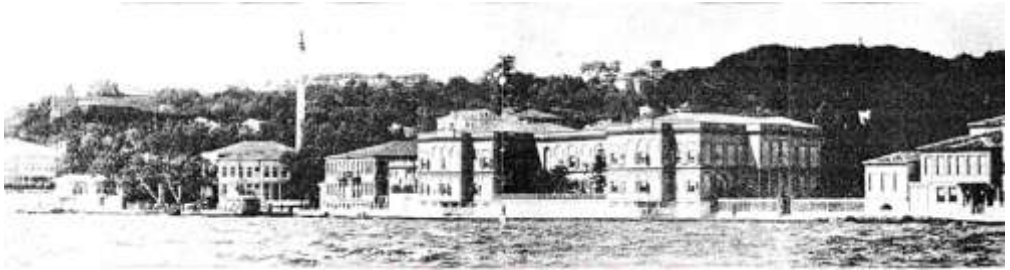
Ancak, değişen yaşam koşulları ve ihtiyaçları, ekonomik sebepler, bakımsızlık, yapıları terk etme, yol çalışmaları, vandalizm gibi pek çok sebepten kaynaklı pek çok kültürel varlık, maalesef korunamamıştır. Bu sebeplerden kaynaklı, Emirgân yerleşiminin geçmiş dönemlerine ait kültürel belge niteliği taşıyan mimari yapıların bazıları günümüze ulaşamamıştır.

Bu başlıkta, kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında geçmişte var olup ancak mevcudiyetini koruyamamış yapıları ve buldukları parsellerin günümüzdeki durumu derlenmiştir.

Şekil 1.114 1860 yılı Emirgân köyü (Eldenen, 1979)

1814-1815 tarihinde, Emirgân sahilindeki yapı sıralamasına Bostancıbaşı Defteri'nde yer verilmiştir. Bu yapılar sırasıyla; Pişgâhı iskele, zimmet halifesi sabık Mustafa Efendi'nin yalısı, hâcegândan efterdar mektubcusu Hasan Efendi'nin yalısı, imaret kethüdası sabık Emin Efendi'nin yalısı, Ebubekir Paşa'nın yeğeni İsmail Efendi'nin yalısı, Feyzi Bey zâde Mehmed Bey'in yalısı, Mirgünoğlu iskelesi, Hamidiye Camii, çeşmesi, Nakşibendi tekkesi, Mirgün gümrüğü, Kuzatan Ragıp Efendi'nin yalısı, Müderrisinden İsmail Efendinin yalısı, Ebubekir Paşa hemşiresi hanımın yalısı, surrei hümayun emini İrfanzâde Arif Efendi'nin yalısı, gümrükçü Osman Ağa'nın yalısı, ve köşk, Feyzi Effendi'nin yalısı, müderrisinden Cafer Bey'in yalısı, müderrisinden Kapannâibzâde Abdülhalim Efendi'nin yalısı (Göktürk 1963, s.2989, Eldem 1993, s.204-212).

Şekil 1.115 1860 yılı Emirgân köyü (Eldenen,1979)

Her iki kaynaktan görüldüğü üzere Emirgân mahallesi, Osmanlı döneminde devlet yönetiminde görev alan kişiler tarafından mesken edilmiştir. Ancak bu önemli sahil yapılarından günümüze Mirgünoğlu olarak geçen Emirgân iskelesi, cami, çeşme, bu kaynaklarda belirtilmeyen muvakkithane, Şerifler yalısının selamlık

bölümü, İsmail Paşa konrası gelebilmiştir. Diğer yapılar olumsuz çeşitli sebeplerden dolayı varlıklarını sürdürememiştir (bkz. Şekil 1.116).

Şekil 1.116 Emirgân'nın Denizden Görünümü (Ayşegül Kişisel Fotoğraf Arşivi, 2021).

Şekil 1.117 Emirgân, Abdullah Freres fotoğrafı, 1870 (eskiistanbul.net)

Emirgân mahallesinde pek çok dizi ve film çekilmiştir. Film ve dizi kareleri incelendiğinde günümüze ulaşmayan yapılar tespit edilebilmektedir. Örnek olarak 1977 yılında, görgü sokak üzerinde çekilmiş Aslan Bacanak film karesinde görülen yapılar günümüze büyük bir kısmı ulaşmamıştır. Yok olan yapı parselleri ya boş durumda ya da yerlerine yeni yapılar yapılmıştır.

Şekil 1.118 Görgü Sokak (Aslan Bacanak filmi, 1977)

Şekil 1.119 Görgü Sokak (2021)

1.5.5.1. Hidiv İsmail Paşa Sarayı

Çalışmamızın bu başlığına kadar zikrettiğimiz yapıların tarihçesi Mısır Hidivi İsmail Paşa'nın önemini göstermiştir. Araziye sahip olduğu ilk günlerden itibaren, imar, hayır, köy yapılaşması, ihtiyaçların giderilmesi gibi mühim hususların inkişaf etmesine vesile olmuştur. Farklı ihtiyaçlara yönelik yaptırdığı yapı birimlerinin yanı sıra, sahil sarayı niteliğinde bir yalı yaptırmıştır.

Deniz tarafından beş çıkması olan, bodrum, zemin ve üzeri bir kattan oluşan, oldukça görkemli bir sahil sarayı idi (bkz. Şekil 1.120). Kat ve saçak silmeleri oldukça sade ve cephe simetriktir. Dikdörtgen biçimli pencerelerin ahşap panjurları vardır. Kıyı şeridinde yer alan diğer yalı yapılarından oldukça büyüktür. Arka sırtlarında, günümüzün Emirgân korusu kapatmaktaydı. Ancak 1950'li yıllarda yapılan yol çalışmaları ile Emirgân için oldukça önem arz eden bu yapı ne yazık ki yıkılmıştır.

Şekil 1.120 1860 tarihinde Hidiv İsmail Paşa Sarayı (eskiistanbul.net)

1.5.5.2. Boyacıköy Postanesi

Yapı günümüze ulaşmamıştır. Parsel tarihçesi hakkında bir bilgiye ulaşamamıştır. Sakıp Sabancı Müzesi Dijital Arşivinden ulaşılan fotoğraf incelendiğinde; ahşap karkas olan yapı, bodrum, zemin ve üzeri bir kattır. Oldukça zarif ve bölge tipolojisinden farklı cephe hareketleri vardır. Ön cephenin güneyinde payandalarla taşınan bir çıkması vardır. Yükseltilmiş girişi geriye çekilerek cepheye hareket kazandırılmıştır. Bodrum kat pencereleri kemerli, zemin ve birinci kat pencereleri ise dikdörtgen formdadır. Yapı denize çok yakın bir konumda olduğu için yol çalışmaları sırasında yıkıldığı düşünülmektedir (Erişim tarihi: 15.05.2021).

Şekil 1.121 1930 tarihli Boyacıköy postanesi (Sakıp Sabancı Müzesi Dijital Koleksiyonları ve Arşivleri)

1.5.5.3. Boyacıköy Karakolu

Abdullah Kardeşler fotoğraf arşivinden ulaşılan fotoğrafa göre, Boyacıköy karakolu, Emirgân 'ın sırtlarında bulunmakta idi. Geleneksel Türk mimarisi özellikleri taşımaktadır. İki taraflı cumbası olan yapı, arazi eğimine uygun bir vaziyette yapılmıştır. Bodrum, zemin ve üzeri bir kattır. Yükseltilmiş giriş kapısının üzerinde aydınlık penceresi vardır. 1800'lü yılların sonuna ait fotoğrafa bakılınca yapının oldukça bakımsız vaziyette olduğu anlaşılmaktadır (Erişim Tarihi: 15.05.2021).

Şekil 1.122 Boyacıköy Karakolu (Abdullah Kardeşler fotoğraf arşivi)

1.5.5.4. Fatma Atiyye Hanım Çeşmesi

Su Vakfı'nın yayımına göre, 1842-1843 tarihlidir. Günümüze, çeşmeye ait sadece yalak taşı ulaşabilmiştir. Bu taş, Emirgân Korusu sokak üzerinde, 97 ada 4 parseldeki yapının güney cephesi üzerindedir İnşa edildiği haliyle ilgili bir bilgiye ulaşılammıştır. Yıllar içinde mimari özelliğini kaybetmiş ve kullanılmaz bir hal almıştır. Yığma taştan yapılmış, dikdörtgene yakın, kagir duvar çeşmesidir. Çeşme, büyük ölçüde yeşilliklerle kapandığı için okumak bir hayli zordur. Tanzimat dönemi yapısı olan çeşmenin günümüze ulaşmış kırık kurnası da yok oluş sürecine girmiştir.

Şekil 1.123 Fatma Atiye Hanım Çeşmesi

1.6. DEĞERLENDİRME

Emirgân mahallesi 18. Yüzyıldan günümüze kadar birçok tescilli yapı ulaştırmıştır. Maalesef daha erken tarihli yapılar günümüze ulaşamamıştır. Mevcut yapıların bir kısmı iyi durumdayken bir kısmında ciddi yıpranmalar ve bozulmalar söz konusudur.

Bu aşamaya kadar yapılan çalışmada, belgeler ışığında günümüze ulaşamamış yapılardan bahsederek Emirgân mahallesinin 15. Yüzyıl'da tarih sahnesinde yerini aldığı ve varlığını korumuş yapıların ne çok şey anlatarak taşıdıkları belge nitelikleri ortaya konulmuştur. Sahip olduğu yeşil alan ve Boğaziçi konumu sayesinde erken yüzyıllarda şehir merkezinden çok uzak bir noktada olmasına rağmen keşfedilmiştir. Günümüzde de şehir merkezine uzak bir konumda olsa bile kent bütününe katılmıştır. Konut yapılarında ilk olarak yalı mimarisi görülmüştür. İskân ile beraber bitişik nizamlı, geleneksel Türk evi tipolojisine sahip yapılar gelişmiştir. Boyacıköy'e gelen gayrimüslim halk ile etnik farklılık başlamış ve Baltalimanı'na doğru gelişen Boyacıköy'de kilise yapıları görülürken, Emirgân meydanında Emirgân camii yer alır. Böylece kozmopolit yapısının en güçlü simgeleri sergilenir.

Yer altı kaynaklarının zengin oluşu faydalı bir şekilde kullanılmıştır. Su yapıları oldukça fazladır. Su ihtiyaçlarının çeşme ve sebillerden karşılandığı dönemlerde, üst kotta bulunan çeşmeler sayesinde insanlar ellerinde ağır su şişeleriyle yokuş çıkmak zorunda kalmadan evlerinin yakınlarında bulunan çeşmelerle ihtiyaçlarını giderebilmiştir. Bu çeşmelerden bir kısmı günümüzde hala

kullanılmaktadır. Ancak acı şekilde işlevini kaybeden, fiziksel olarak iyi durumda olsalar dahi kullanılmadıkları için hayatlardan silinmeye başlayan yapılarda mevcuttur. Çeşmelerin yanı sıra su sarnıçları da vardır. Bizans döneminden Osmanlı imparatorluğuna ve Cumhuriyet başında bile şehrin suyu bu bölgeden temin edilmekte olduğundan bahsedildi. Pek çok yapı altında rastlanan sarnıçlardan çok az bir kısmı halen kullanılmakta. Diğer örnekleri ise işlevini kaybederek üzeri kapatılmış ve kaderine terk edilmiştir.

Bu araştırmalar sayesinde Emirgân'nın yapısal ve kültürel peyzaj alan stokları çıkartılmış, bir sonraki çalışma ve önerilere zemin oluşturmuştur.

2. BÖLÜM MEVCUT DURUM ANALİZİ

2.1. ANALİZ ÇALIŞMALARI

2.1.1. Çalışılan Alanın Tanımı

Emirgân mahallesi,16. Yüzyıldan günümüze değişken bir kent tasarımı ortaya koymuştur. Organik yapısı, caddeleri, kıyı şeridi, tarihi binaları, dini yapıları yaşamlara ait imgeleri pekiştirmiştir. Geçiş süreçlerinde gerçekleşen çehre değişiminde, bölge sakinlerinin yaşadığı dönem, kültür ve toplumsal özellikle algılanmaktadır. Varyasyon vetiresinde, alanın yaşam zevkini, kentsel dokusunu, yaşantısını gözlemleyip; şiirinde, müziğinde, kitabında, tuvalinde pek çok sanatçı yer vermiştir.

Hidiv İsmail Paşa'nın "Mehtap" tertip ettiği, müzik ziyafetleriyle keyifli anların yaşandığı geceleri, Abdülhalk Şinasi Hisar'ın Boğaziçi Mehtaplarında görmekteyiz. Burhanettin Deran güftesini ve bestesini yaptığı eserinde Emirgân'a duyulan hayranlıktan bahseder. Ahmed Hamdi Tanpınar'a ait Huzur romanın baş karakteri olan Mümtaz'ın evi Emirgân'dadır. Evin bulunduğu sokak semtin topoğrafyasında sıkça karşılaşılan bir yokuş üzerindedir. Kapalı bir bahçesi ve meyve ağaçları vardır. Ayrıca iskeleden, boğaz manzarasından, meydandan ve kahvesinden sıkça söz edilir. Okurların pek çoğu buradaki yaşama gıpta eder. Atilla İlhan'ın Emirgân'da Çay Saati, Nurettin Özdemir'in meydanda bulunan yapıların oluşturduğu atmosferi anlatan Emirgân'da şiiri önemli eserlerdendir (Güngör, 2000, s.31-35).

Yazılı eserlerin yanı sıra, görsel ifadeleri barındıran yapıtlarda vardır. Örneğin Ayhan Türker, Hulusi Mercan gibi Türk resim sanatının, önemli ressamlarının tuvallerinde yer almıştır (bkz. Şekil 2.1, 2.2.). Bu durum bize Emirgân 'ın mimari, yaşam, kültür ve sanat alanındaki önemini; verilen eserlerin koruma gereksinimine ve dönem analizine olan katkılarını göstermektedir.

Sanat yaşamın her alanında olduğu gibi, kültürel korumada da çok etkilidir. Çünkü sanatçıların bıraktığı eserler duygu, düşünce, fikir ifade etmenin yanı sıra; coğrafya, tabiat, doğa, yerleşim ve kültür hakkında öznel düşüncelerini yansıtırsa da, birer kültürel miras değeri taşır ve yorumlanmış bilgi aktarımı sunarlar. Bizlerde onların bakış açısından bir yorum almış olur ve karşılaştırmalar yaparız.

Çalışma alanı olan Emirgân coğrafyası, konumu, toplumu, sosyolojisi, kültürü ile tek bir kesime değil pek çok camiaya hitap etmektedir. Misalen çınaraltı, sanat sohbetlerine, sanatçılara ev sahipliği yapmıştır. Doğal ve yapısal güzellikleriyle ilham kaynağı olmuştur. Günümüzde prefabrik sistemlerle kapatılıp, sıradanlaştırılan çınar altının, 1996 senesinde açık bir köy kahvesini andıran halini Ayhan Türker'in tuvaline yansımaları görüyoruz. Organik, samimi, doğa ve tarih içinde olan eski çınar altı, ruhun haz noktalarını beslediğini hem insanların ifadelerinde hem de sanatçıların eserlerine yansıdığına görüyoruz. Çınaraltı başka ressamlarında tuvalerine misafir olmuştur. Bunlardan bir diğeri de Hulusi Mercan'dır.

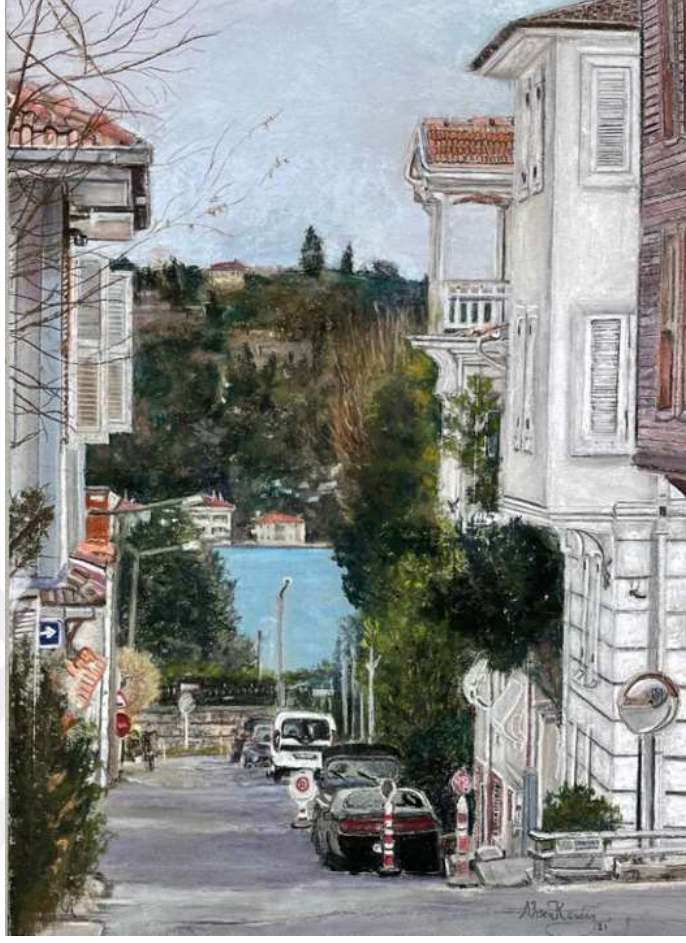
Emirgân'ın insanları içine çeken en önemli özelliği ise yaşam bakiligidir. Tarihi yok etmek yerine, nesillere aktarılmış ve kültürel miras olarak günümüze ulaşmıştır. Ne yazık ki koruyamadıklarımızda elbette olmuştur. Ancak sanatçıların yeteneklerinden dökülen bu ebedi eserler, zihinlerde noksan kalan yerlerin tamamlanmasına yardımcıdır. Böylelikle bir sonraki nesiller, dönemin hayat tarzını, standartlarını, koşullarını anlayıp, yorumlayıp, döneltmeleriyle karşılaştırabilirler. Yani zihinlerinde geçmiş kültürlerin analizlerini yapabilirler. Gerek yaşam gerek sanat gerek toplum gerek yeniliklerle bir bütün olarak korumaya katkı sağlanır ve yaşama sanatının hazzına ulaşılır.

Şekil 2.1 Ayhan Türker-Emirgân Çeşmesi, tuval üzerine yağlı boya. 1996.

Şekil 2.2 Hulusi Mercan-Emirgân Çınaraltı, tuval üzerine yağlı boya.

Şekil 2.3 Sezai Bey, zımpara kağıt üzerine toz pastel

Somut ve soyut mebzul miktarda envantere sahip olan Emirgân, korunmanın ve devam eden işlevlerin yanı sıra çokça yok oluş ve değişimi de yaşamaktadır. Parsellerde bulunan yapılarda ve yerleşiminde farklılaşmalar gözüktüğü de 1932 yılından günümüze dek sınırları değişmemiştir (bkz. Şekil 2.4). Kuzeyinde İstinye, güneyinde Baltalimanı, batısında ise Reşitpaşa mahalleleri bulunmaktadır. Doğusu ise İstanbul Boğazı ile sınırlanmıştır. 13.239 metrekarelik toplam alana sahiptir.

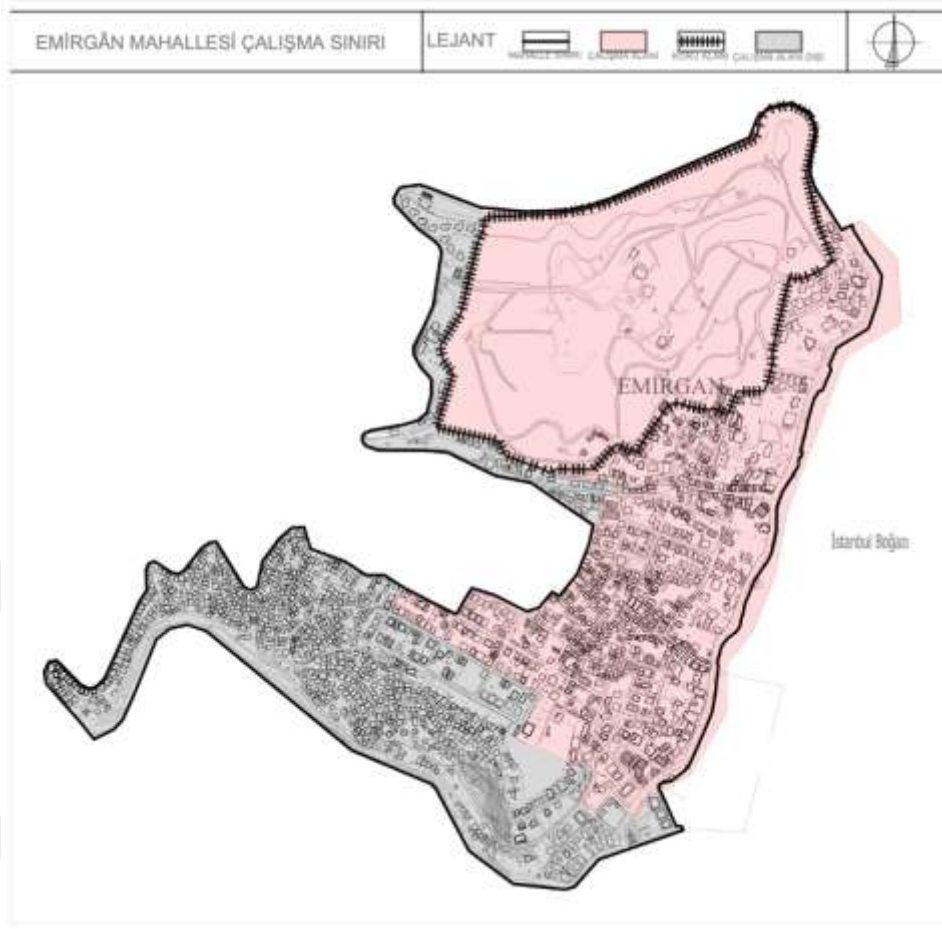

Şekil 2.4 Emirgân mahallesi sınırları.

Sarıyer ilçesinin önemli kıyı mahallelerinden olan Emirgân; yalılar, apartman ve ticari yapıları ile geleneksel yapıları, kozmopolit halkın yaşadığı eğimli sokak ve caddeleri kapsamaktadır. Kullanım olarak, sayfiye ve mesire yeri ardından konaklama işlevleriyle tercih edilmiştir. 20. yüzyıla kadar görülen yerleşim sürecinde kalıcı konut mimarisi, göçebe Orta Asya Türklerinin yaşam koşulları ve kültürü ile karakter kazanan geleneksel Türk evi tipolojisine maliktir. Yaşama, doğaya, çevreye uyumlu, içten dışa çözümlenmiş, yapım kolaylığı göz önünde bulundurulmuş, bulunduğu coğrafyaya ait malzeme, teknik ve gereçlerin kullanıldığı, topografyasına uygun, kendine özgü silüet ve yapı stokunu oluşturulacak şekilde bir gelişim göstermiştir. 20. yüzyıl ile değişen ihtiyaçlara yönelik uygulanan yanlış çözümler benimsenen

ilkelerden uzaklaşmıştır. Örnek olarak; yol genişletme çalışmalarına feda edilen kültürel değere sahip yapılar, modern çağın popüler yeniliği toplu yaşam sunan apartmanların yüksek katları, yapı işlevlerini kaybedilerek bilinçsiz kullanımı, arazi koşullarına uygun olmayan yapılaşmalar verilebilir (Uysal 2019, s.63).

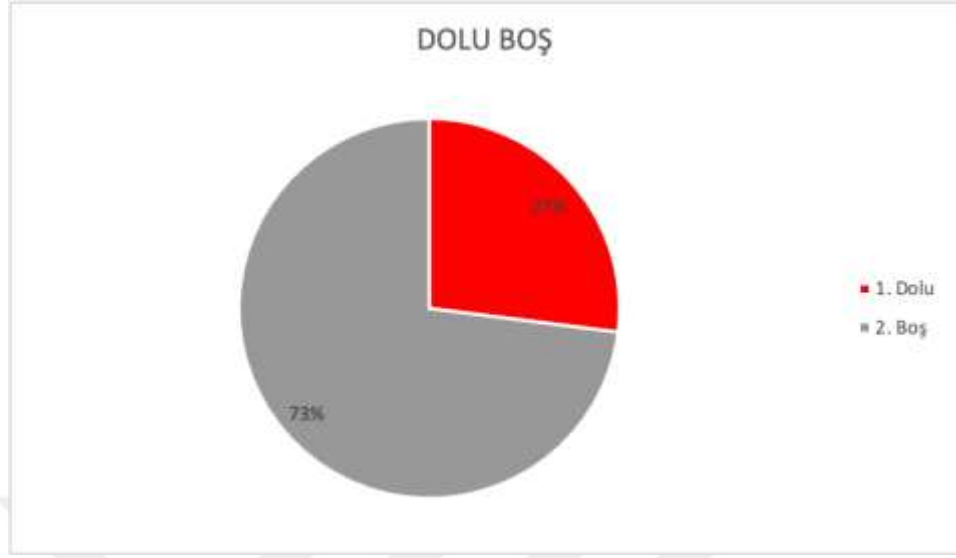
Sarıyer ilçesinin önemli kıyı mahallelerinden olan Emirgân; yalılar, apartman, ticari ve geleneksel yapıları, kozmopolit halkın yaşadığı eğimli sokak ve caddeleri kapsamaktadır. Organik bir dokuya sahip ve tescilli yapıların bulunduğu alan sınırı tespit edilmiş, üzerine yoğunlaşarak çalışılmıştır. Geleneksel değerleri barındırmayan ve kültürel miras değeri olmayan yapılar belirlenen sınırlar dışında tutulmuştur. Çalışma alanının kuzeyinde koru, doğusunda ise Ahmet Celalettin sokak, güneyinde ise Tan sokağı ile sınırlıdır (bkz. Şekil 1.4). Çalışma alanında incelen yapı adedi 910 olup, 250 yapı parseli tescillidir. Bu bölümde alt başlıklar halinde yapıların ve alanın genel durumu analiz edilecektir. Beraberinde yaşayan çözüm odaklı öneri stratejileri çıkartılacaktır.

Şekil 2.5 Çalışma Alanının Sınırı

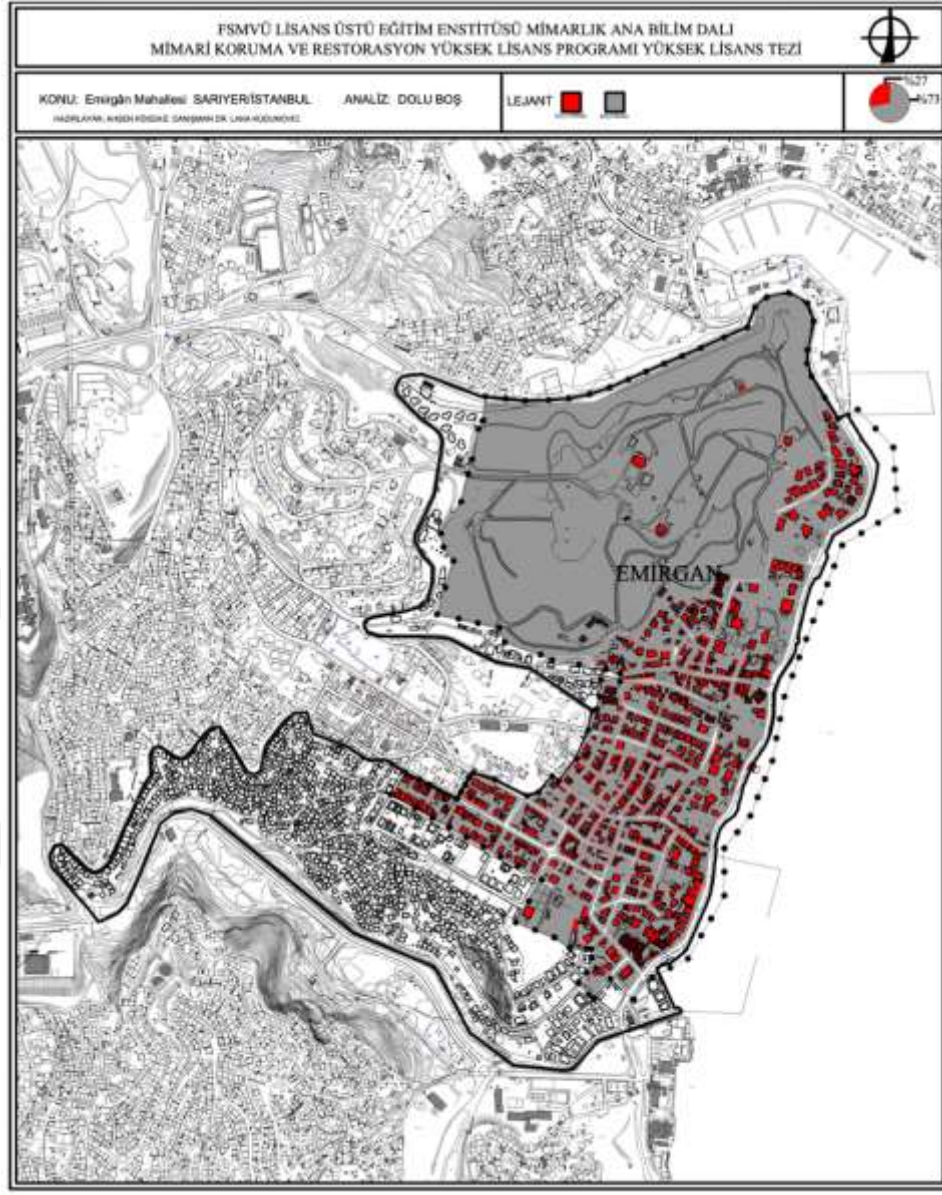
2.1.2. Dolu-Boş Alan Analizi

Çalışma alanı sınırları içerisinde boş alan yoğunluğu oldukça fazla görülmektedir. Bu boşluk yoğunluğu; alanın kullanım durumuna göre yapı ve yapı bahçesi olarak kullanımından, imarı olan parsellerde yapı bulunmamasından, geniş bir koru alanına sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Çalışma alanında %73'lük dilim boş, %27'lik dilim dolu alandır.

Şekil 2.6 Dolu-Boş Alan Grafiği

Mahalle morfolojik açıdan boş alanların dolu alanlara baskınlığı görülmektedir. Mekânsal kalitesinin yüksek oluşu, tescilli yapıların kaybolması, İstanbul'un önemli rekreasyon noktalarından birine sahip oluşu önemli bir etkidir. Siluette dolu alanlar yapı stokunu gösterirken, boş alanlar geçişken bir yapı oluşturmaktadır.

Şekil 2.7 Dolu-Boş Analizi

2.1.3. Yapı Sistemi Analizi

Yapıların iskeletlerini oluşturan taşıyıcı sistem, binaların ayakta durmasını sağlar. Arazi özellikleri, zemin şartları, coğrafya, malzeme, dönem üslup ve özellikleri, kullanım amacı, işlevi yapı sistemini belirleyen etkenlerdir.

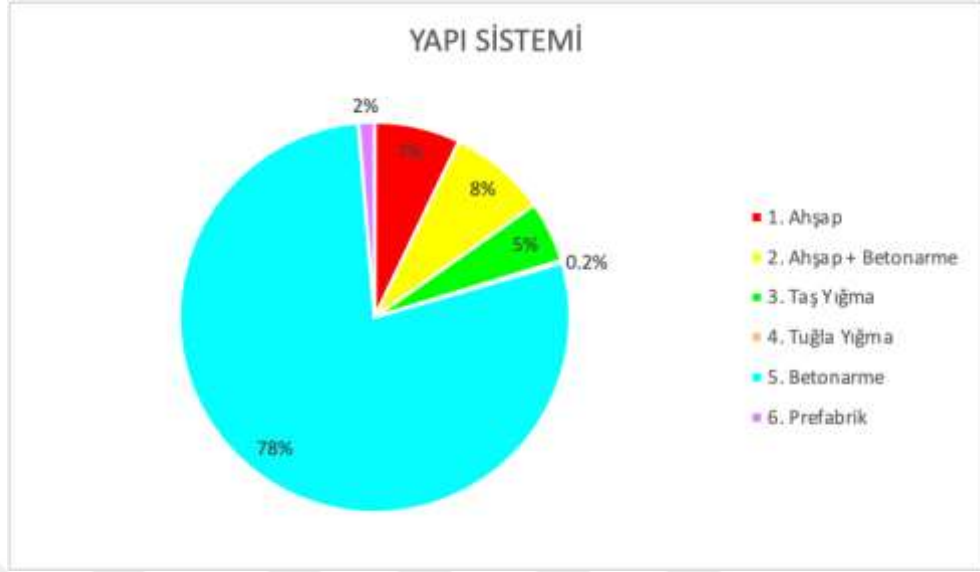
ICOMOS Ahşap Tarihi Yapıların Korunması İçin İlkeler kapsamında (1999), ahşap yapılar dünya kültürel mirasının önemli bir parçasını oluşturduğu belirtilmiştir.

Ülkemiz genelinde yapılar incelendiğinde görülür ki ahşabın yapı malzemesi olarak kullanım tarihi modern modern malzeme olan beton ve çelikten bir hayli eskiye dayanmaktadır. Ahşabın doğadan kolaylıkla elde edilebilmesi, kolay işlenebilirliği, hafif olduğu için taşınabilirliği, mukavemetinin yüksek oluşu geleneksel Türk mimarisinin temel yapı malzemelerinden biri olmasının en önemli sebeplerindedir. Avantajları beraberinde, suya ve neme karşı dayanıklılığının düşük oluşu, çatlamalara sebep olan lifli yapısı, doğal malzeme olduğundan kaynaklı kurtlanma, böceklenme gibi bozulmaların meydana gelmesi ve en önemli sebep olan çeliğe oranla yangına karşı strüktürel dayanımının fazla olmasına rağmen hemen tutuşabilme dezavantajları olma sebebiyle zamanla kullanımı azalmıştır.

Taş ve tuğla ilkel dönemlerden beri kullanılan yapı malzemesidir. Yapı sistemi, kaplama, süsleme gibi pek çok alanda kullanılmıştır. Taşın, doğada yaygın olarak bulunması, basınca karşı gösterdiği yüksek direnç, bağlayıcı kullanılmadan örülebilmesi, bozucu etkenlere karşı dayanıklılığı tarihte tercih edilmesinin önde gelen sebeplerindedir. Tuğla toprak esaslı bir malzemedir. Kerpiç blokların güneşte kurutularak ardından fırında pişirilmesiyle elde edilir. Basınca dayanımı, ısı yalıtımı, sertlik ve geçirmezliği ile ön plana çıkmıştır. Gelişen teknolojiyle beraber bu malzemelerin kullanımı azalmış ve işlevleri değişiklik göstermiştir.

Hassa Mimarlar Ocağı yerini, Enbiye-i Hâssa Müdürlüğünün kurulmasıyla geleneksel mimariden uzaklaşmaya başlanmıştır. 20. yüzyılın gelmesiyle ülkemiz betonarme sistemler ile tanışmıştır. Dünya geneline göre beton kullanımına yaklaşık elli sene sonra başlanmıştır. Sermaye artışı ve endüstrileşmeyle betonarme yapı sistemi yaygınlaşmıştır. Betonarmeye geçişteki en önemli etkenler deprem ve yangınlar olmuştur. Gelişen yeni sistemle geleneksel tekniklerin kullanımı azalmıştır. Artan popülizm, değişen yaşam standartları maalesef koruma kavramını unutturmuştur. Şehirlerin silüetleri değişmeye, çarpık kentleşme yaygınlaşmıştır (Ersen, 2014).

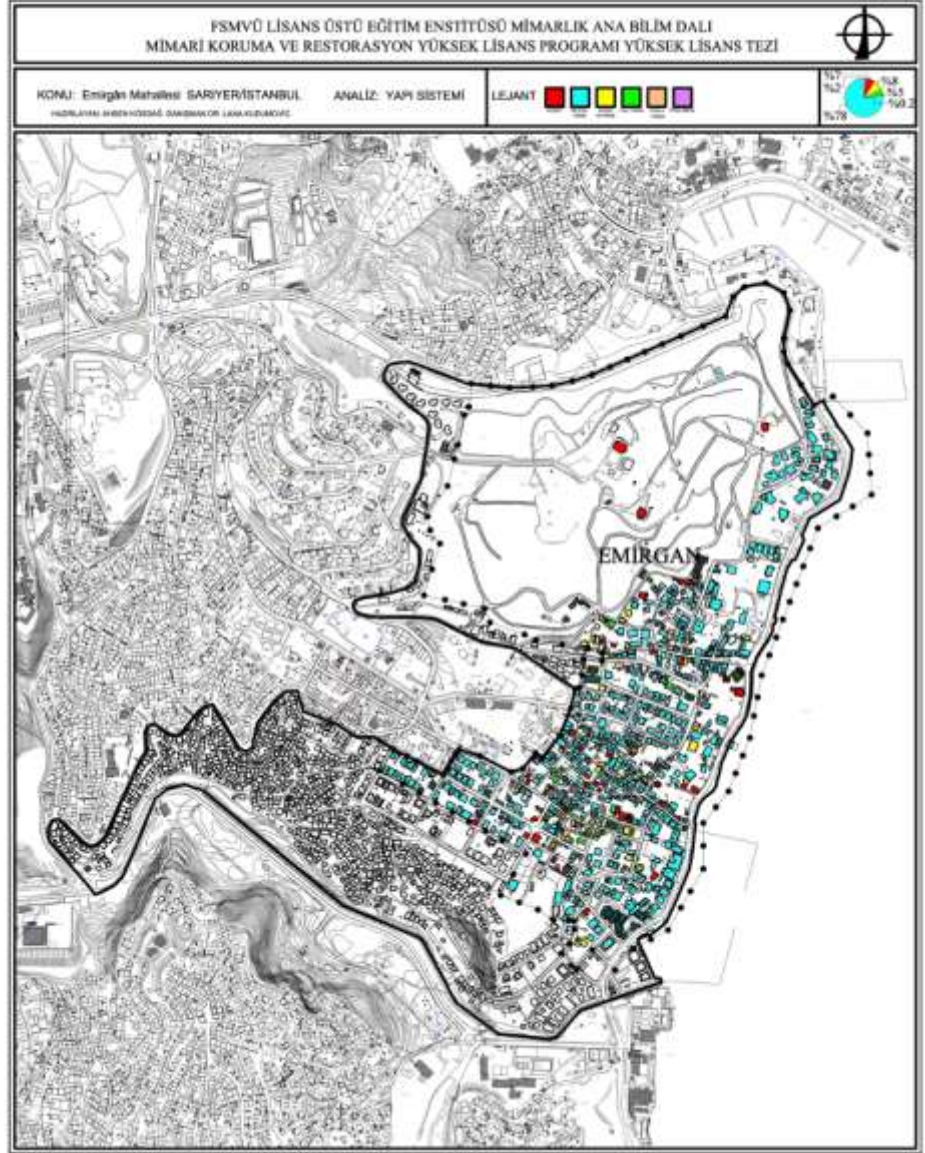
Analiz çalışmalarının yapıldığı sınırlar içerisinde, ahşap karkas, yığma taş, yığma tuğla, betonarme zemin üzerine ahşap karkas ve betonarme sistemde inşa edilmiş yapılar günümüzde mevcuttur. Parsellerde bulunan yapıların %7'si ahşap karkas, %5'i taş yığma, 0.2%'si yığma tuğla, 77%'si betonarme, 8%'i betonarme + ahşap karkas sistemli yapılardır.

Şekil 2.8 Yapı Sistem Grafiği

Bölgede, Cumhuriyet dönemine kadar konut mimarisi için ahşap karkas sistem kullanılmıştır. Anıtsal yapıları oluşturan ibadet, çeşme gibi yapılarda yığma taş tekniği tercih edilmiştir. Yaşam koşullarının değişmesi, mimarlık teknolojilerinin gelişimiyle betonarme yapıların yaygınlığı her geçen gün artış göstermiştir. Geleneksel yapı sistemlerinin kullanımı azaldıkça, uygulama alanında bilgi sahiplerinin de sayısı azalmıştır.

Tescilli parsellerde uygulanan rekonstrüksiyon projelerinde, temel ile çoğunlukla zemin kat betonarme olarak inşa edilmiş, zemin üstü katlar ve çatı ahşap karkas sistemlerle tamamlanmıştır. Temel ve zemine oturan katların betonarme yapılmalarının sebeplerinden biri depreme karşı önlem almaktır. Kalan kısımların ahşap sistemle tamamlanmasının amacı ise kültürel mirası, geleneksel ve tipolojik özellikler beraberinde sokak silüetlerini korumaktır. Başarılı örneklerini görsek de fazla katlar, tipolojiye uygun olmayan cephe elemanlarının kullanıldığı bazı yapılar taklit unsurları taşımaktadır. Aynı şekilde betonarme yapılmış ancak ahşap görünümlü cephe elemanları ile kaplanmış, eli böğründesiz cumbaları, uyumsuz kat yükseklikli yapılarda kötü uygulamalara örnek gösterilebilir.

Şekil 2.9 Yapı Sistem Analizi

Yapılan analiz sonucunda, mevcut durumda parsellerde yer alan yapıların taşıyıcı sistemleri belirlenmiş ve belgelenmiştir.

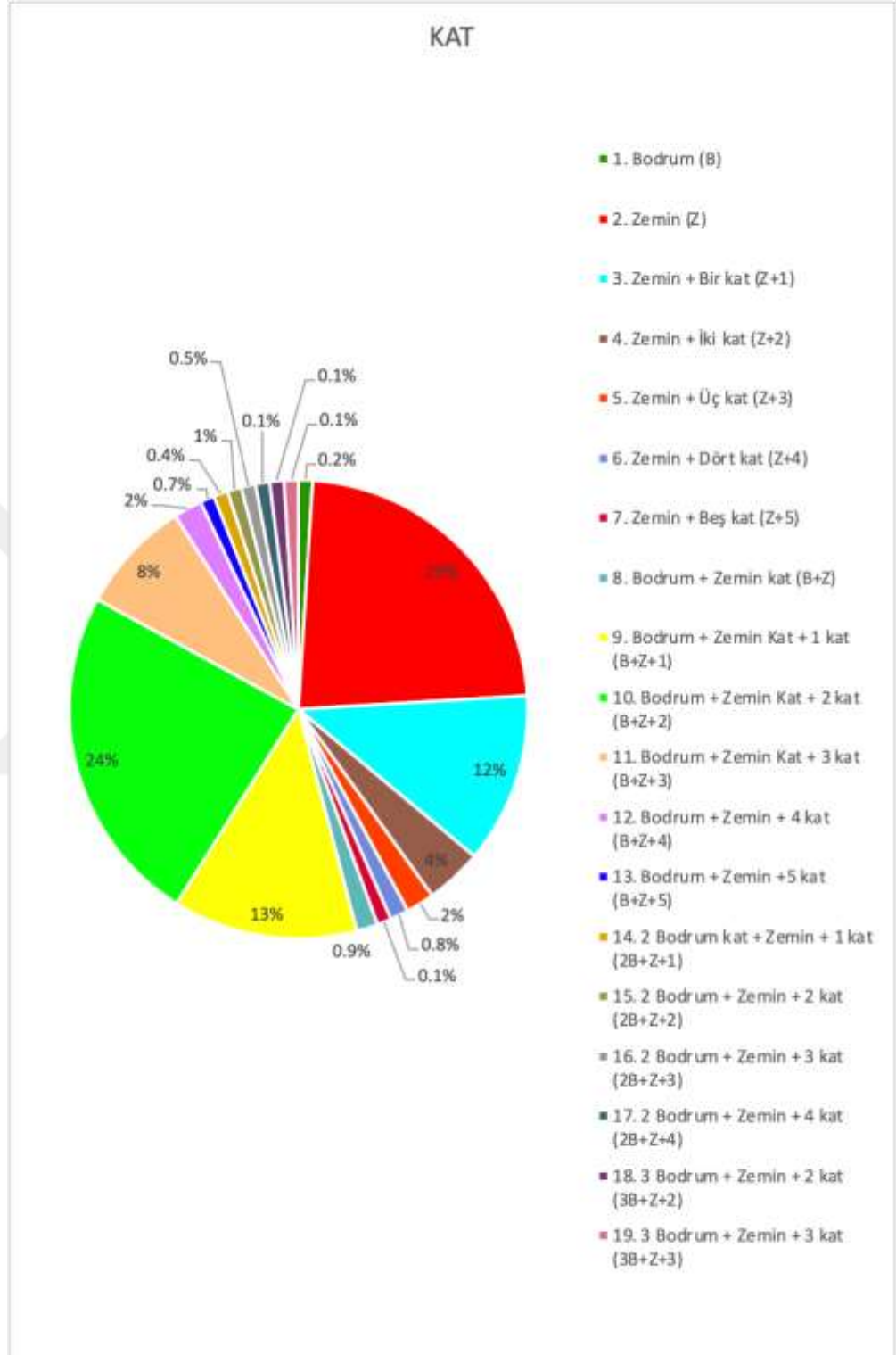
2.1.4. Kat Analizi

Boğaziçi öngörüm hudutları içerisinde kalan alanda, eski eser binaların rölöve, restitüsyon projeleri, bakım ve onarımlarıyla mevcut gabari sınırları içerisinde kalmaları gerekmektedir. Boğaziçi kanunda da belirtildiği gibi, görünüm, estetik, siluet ve mimari özellikler gibi belirli değerlerin korunabilmesi için imar planına

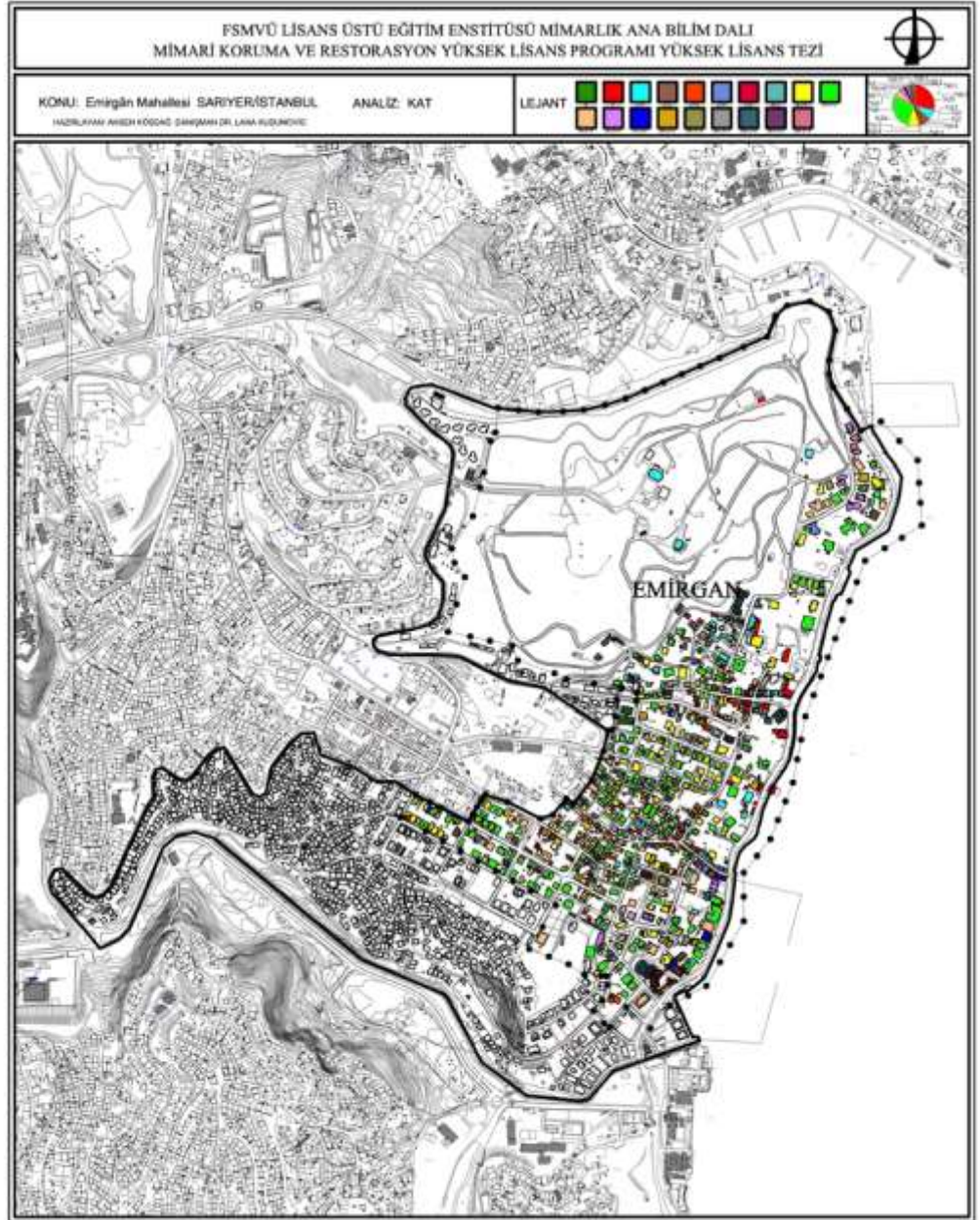
uyulması aksi takdirde izinsiz, kaçak yapılan yapı ve katların yıkılmasıyla beraber cezai işlem uygulanacağı belirtilmiştir.

İncelenen arazideki yapıların kat adetleri zemin altı bodrum ile zemin üstü beş kat arası değişiklikler göstermektedir. En düşük gabari eksi kotlarda görülürken, en yüksek gabari ise +18.00 kot seyrindedir. Bu minvalde, kat adetleri on dokuz alt başlıkta toplanarak tahlil edilmiştir.

Zemin altı tek bodrum katı ihata eden sarnıç, umumi tuvalet gibi yapılar genel dağılımın %0.2'lik kısmını oluşturmaktadır. Zemin toprak kotunda tek katlı (Z) müstemilat, hizmet birimleri vb. yapılar %23'lük kısımdır. Müstakil konut ve bazı ticaret birimlerini kapsayan zemin ve üzeri bir katlı (Z+1) yerleşimler %12, zemin ve üzeri iki kat (Z+2) %4, zemin ve üzeri üç kat (Z+3) %2, zemin ve üzeri dört kat (Z+4) %0.8, zemin ve üzeri beş kat (Z+5) %0.1, bir bodrum ve üzeri zemin kat (B+Z) %0.9, bir bodrum, zemin ve üzeri bir kat (B+Z+1) %13, bir bodrum, zemin ve üzeri iki kat (B+Z+2) %24, bir bodrum, zemin ve üzeri üç kat (B+Z+3) %8, bir bodrum, zemin ve üzeri dört kat (B+Z+4) %2, bir bodrum, zemin ve üzeri beş kat (B+Z+5) %0.7'lik kesimi oluşturur. Arazinin eğiminden kaynaklı kot farklılıklarının olduğu parsellerde birden fazla bodrum katı olan yapıların dağılımı, iki bodrum, zemin ve üzeri bir kat (2B+Z+1) %0.4, iki bodrum, zemin ve üzeri iki kat %1, iki bodrum, zemin ve üzeri üç kat (2B+Z+3) %0.5, iki bodrum, zemin ve üzeri dört kat (2B+Z+4) %0.1; üç bodrum, zemin ve üzeri iki kat (3B+Z+2) %0.1 ve üç bodrum, zemin ve üzeri üç kat (3B+Z+3) %0.1'lik parçayı oluşturur.

Şekil 2.10 Kat Adet Grafiği

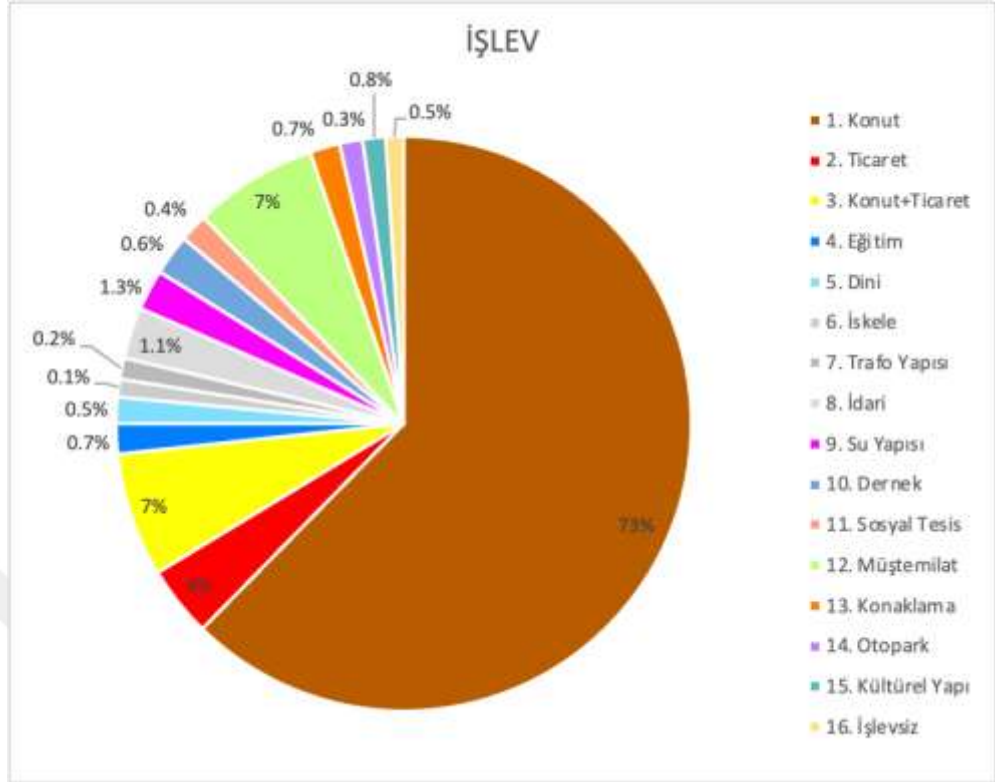
Şekil 2.11 Kat Analizi

2.1.5. İşlev Analizi

Yapıların tasarımı aşamasında yön veren en önemli kriter hangi işlevde kullanılacağıdır. Kullanım gayesine göre şekillenen yapılar farklı amaçlara hizmet etmeye başladıkları zaman, birtakım değişimlerle uğramaktadır. Bu durum kimi zaman özgünlüğün kaybedilmesi, kimi zaman statik durumun zayıflaması gibi olumsuz sonuçlara neden olur.

Tarih boyunca korumaya yönelik alınan karar ve uygulanan düzenlemelerde, işlevin özüne mahsus kalması vurgulanmıştır. Örnek vermek gerekirse, 1931 senesinde çıkan CartaDel Restauro'nun dördüncü maddesinde, anıtların, özgün işlevine aykırı olmayan, uyarlamalarında yapıya hasar vermeyecek şekilde yapılabilmesi ve kullanılmasına değinmektedir. 1964 yılında alınan Venedik Tüzüğü Kararlarında ise, plan ya da süslemelerin bozulmadan işlevsel değişikliklerin yapılabileceği yazmaktadır. 1987 Washington Tüzüğü'nde yeni işlevlerin tarihi kentsel alanın karakteriyle uyumlu olmasına; 1999'da alınan ICOMOS kararları, geleneksel mimari yapılarda yeni uyarlamaların bütünlüğe, karaktere ve biçime saygı gösterecek şekilde etik çerçevede olması gerektiğine değinilmiştir. Türkiye'de bu hususa yönelik Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından, taşınmaz kültür varlıklarının yeniden işlevlendirilmeleri kısmında, yapılacak eklerin bütünlüğü ve niteliği bozmaması yönünde alınmış karar uygulanmaktadır.

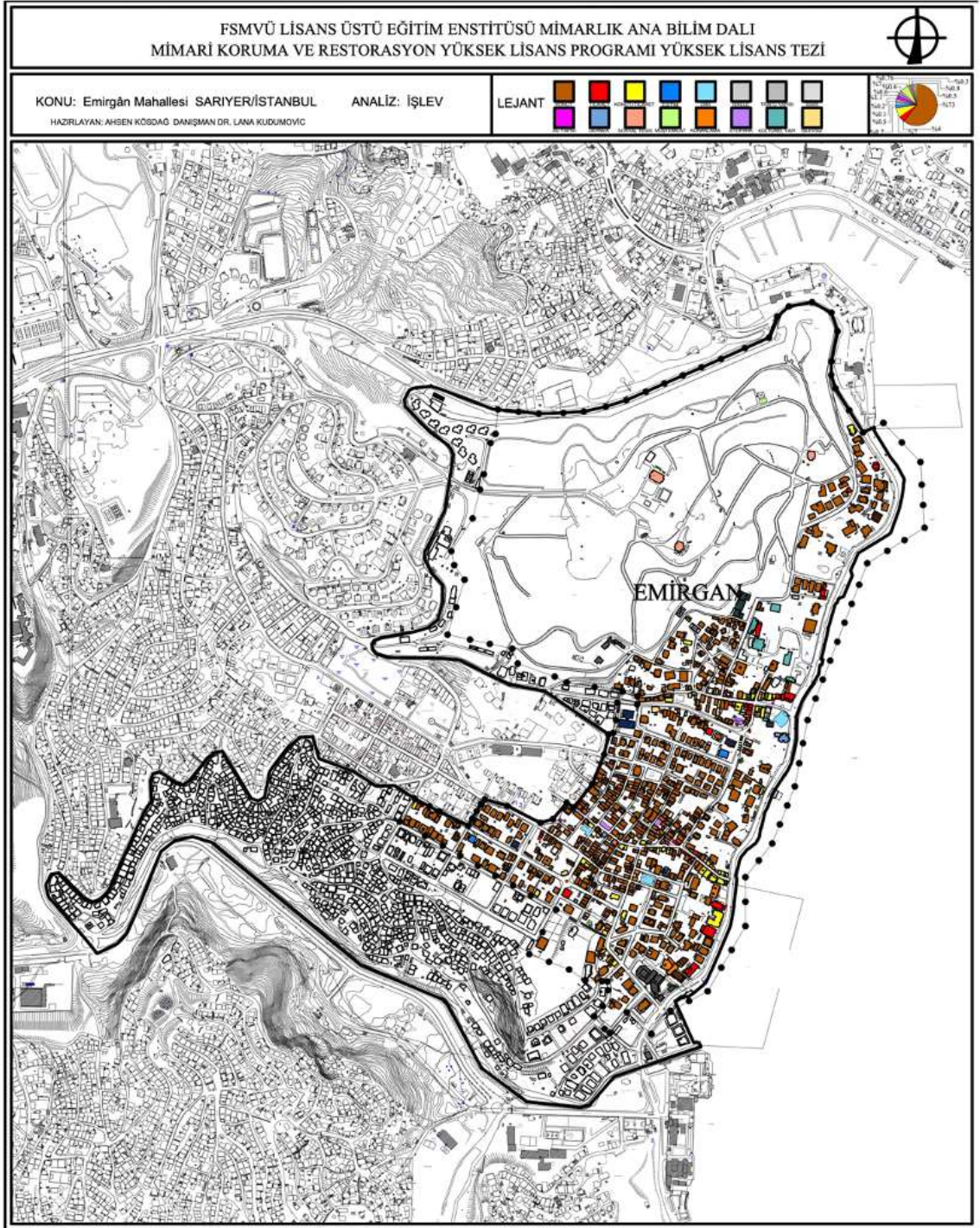
Analiz çalışmasının yapıldığı sınırlar içerisinde on altı farklı işlevlerde kullanılan yapı grupları mevcuttur. Bunların bir kısmı özgün fonksiyonlarında tasavvur ederken, bir kısmı ise yapılış gayesinden başka misyonlarda hizmet sunmaktadır. Günümüzde bu yapıların, %73'ü konut, %4'ü ticaret, %7'si konut ve ticaret bir arada, %0,7'si eğitim birimleri, %0,5'i dini yapılar, %0.1'i iskele, %1.1'i idari birimler, %1.3'ü su yapıları, %0.6'sı dernek kuruluşları, %0.4'ü sosyal tesisler, %7'i ek hizmet birimleri olan müştemilatlar, %0.7'si konaklama alanları, %0.3'ü otopark alanları olarak hizmet vermektedir. %0,5'lik bir dilim ise her hangi bir işlevi olmayan yapılardır.

Şekil 2.12 İşlev Grafiği

İşlevsel durumları saha çalışmalarında tespit edilip, vaziyet planı üzerinde gösterilmiştir. Ardından daha iyi anlaşılması için yüzelik dilimler hazırlanmıştır. Çalışmada çıkarılan sonuç, yerleşik yaşamın baskın olduğu mahallede, konut yapısı en yaygın olandır. Ardından müştemilat yapılarıyla beraber konut ve ticaretin bir arada kullanıldığı yapılar gelmektedir. Mahallenin dış sınırı olan sahil şeridi sosyal yaşamın ağırlıkta olduğu kısımdır. Turizm ve ziyareti önemli yönde sağlayan değerli manzara noktalarına sahip sosyo kültürel mekânlara sahiptir.

İç kısımlara doğru mahremiyet ve sakinlik başlar. Konut yapıları yoğun olarak eğimli alanda yayılım göstermiştir. Eğitim yapıları da bu alan içerisinde. Su yapıları ise bölgede farklı alanlara yayılmıştır. Büyük bir kısmı kullanılan çeşmelerin maalesef bazılarında su akmamaktadır. Bazı yapılar özgün işlevinde kullanılmayarak muhdes eklere maruz kalmıştır. Bu davranışta özgün kimliklerini zedelemiştir. Misal olarak kahve dükkânı olarak kullanılan muvakkithane, giriş kısmı dükkâna çevrilmiş geleneksel konutlar, suyu akmayan çeşmelerin işlevsizleşerek yok oluş sürecine girmesi kültürel mirasın korunamamasının acı örnekleridir.

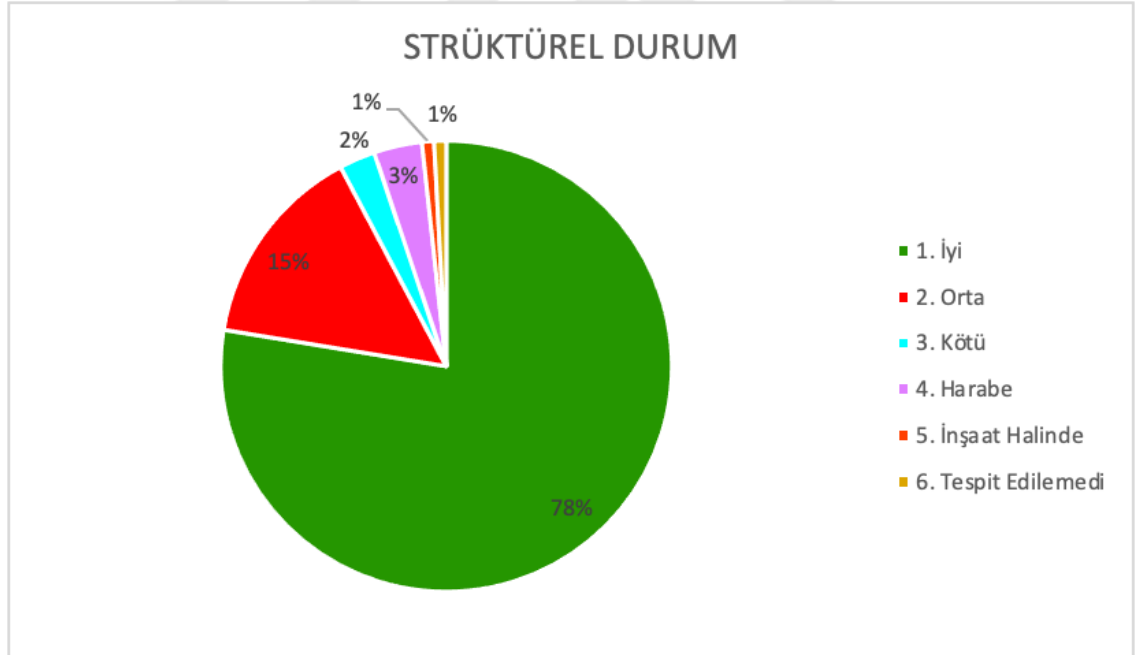
Şekil 2.13 İşlev Analizi

2.1.6. Strüktürel Durum Analizi

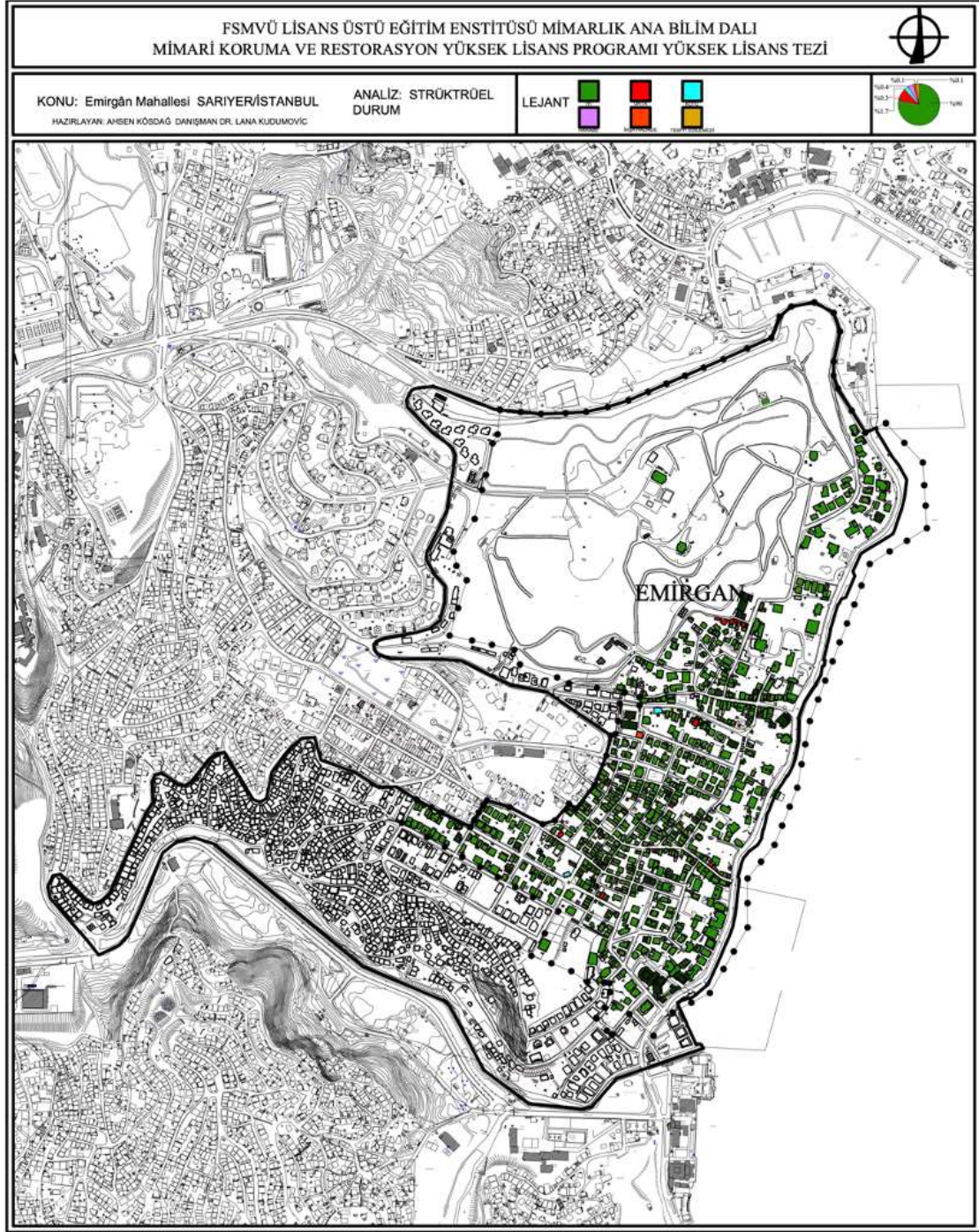
Çalışma alanının bütününe kapsayarak, yapıların strüktürel durumları incelenmiştir. Taşıyıcı sisteminde bir sorun olmayan, statik olarak sağlam, içinde

yaşama ve kullanışa elverişli yapılar iyi, dıştan bakıldığında bir sorun görülmeyen ancak bazı malzemelerde ufak bozulmaların meydana geldiği küçük müdahalelerle daha konforlu hale getirilebilecek yapılar orta, geniş ölçüde etkili ve ayrıntılı müdahale gerektiren, eğer önlemler alınmazsa içinde yaşamanın tehlike arz edebileceği yapılar kötü; içinde yaşamanın mümkün olmadığı ve yıkılma tehlikesi olan yapılar harap, parseller üzerinde yeniden yapılan, restore edilen yapılar için inşaat halinde ve kayıtlarda yapı gözükken ancak mevcut durumda boş olan parseller içinde tespit edilemedi kavramları kullanılarak sınıflandırılmıştır.

Yapı stokunun %78'nin yapısal durumu iyidir. %15'i basit müdahaleler gerektirmekte ve orta dereceli sınıftadır, %2'sinin ise durumu kötüdür. Harabe yapıların oranı %3'tür. Gerekli restorasyon projeleri hazırlanmaz ve bakımlara yapılmazsa halen kültürel miras niteliği taşıyan yapılar kaybedilecektir. Yeni yapılan inşaatların oranı %1'iken, tespit edilemeyen yapı oranı da %1'dir.

Şekil 2.14 Strüktürel Durum Grafiği

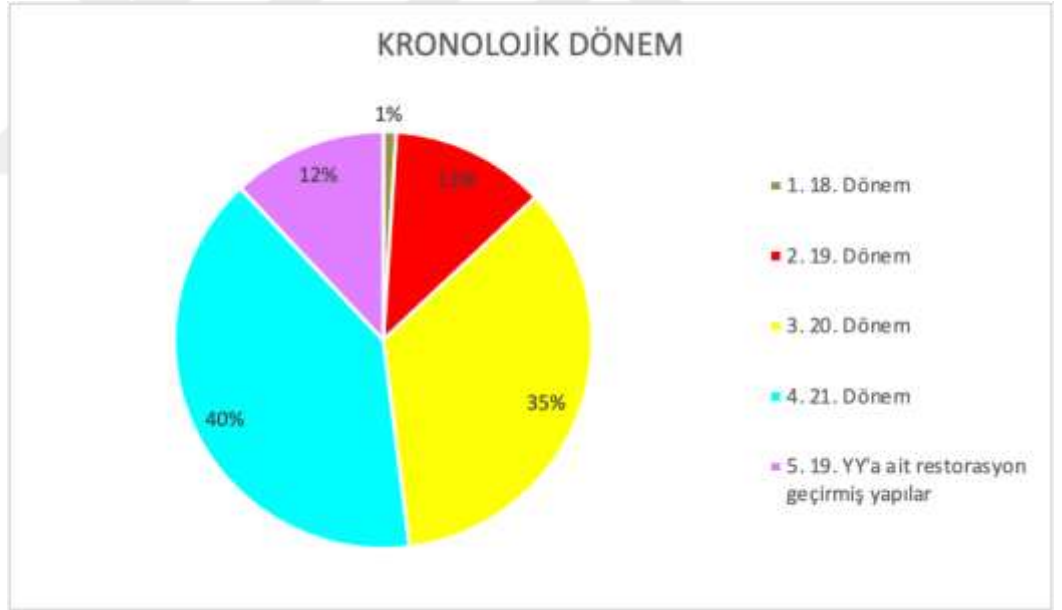

Şekil 2.15 Strüktürel Durum Analizi

2.1.7. Kronolojik Dönem Analizi

Önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi Emirgân'da yaşam 16. yüzyıla dayanırken ilk iskân hareketi 18. yüzyılda başlamıştır. Ancak çıkan yangınlar, yapılan

yol çalışmaları, yapıların kullanılmaması, yapısal özelliklerin bozulması gibi sebeplerden kaynaklı olarak, 18. yüzyıl ve öncesi yapıların büyük bir çoğunluğu günümüze ulaşamamıştır. 18. dönem yapıları sadece %1'lik dilimi kapsamaktadır. Bölgenin parsellenmesinden sonra asıl yerleşim 19. yüzyılda başlamıştır. Bu döneme ait yapılar günümüzde %12'lik dilimi oluşturur. Ancak bu yüzyıla ait fakat geçirdiği değişim, bozulma ve statik olarak zayıflaması neticesinde %12'lik bir kısım ise restore edilerek ve rekonstrüksiyon uygulaması olarak mevcut durumda yer almıştır. Yerleşim ve yapılaşma 20. yüzyılda betonarme olarak devam etmiştir. İçlerinde döneminin önemli mimari akımlarını da yansıtan yapıların olduğu grup %35'lik bir alandır. Geriye kalan %21'lik kısım ise son 21 seneyi kapsayan, 21. yüzyıl yapılarıdır.

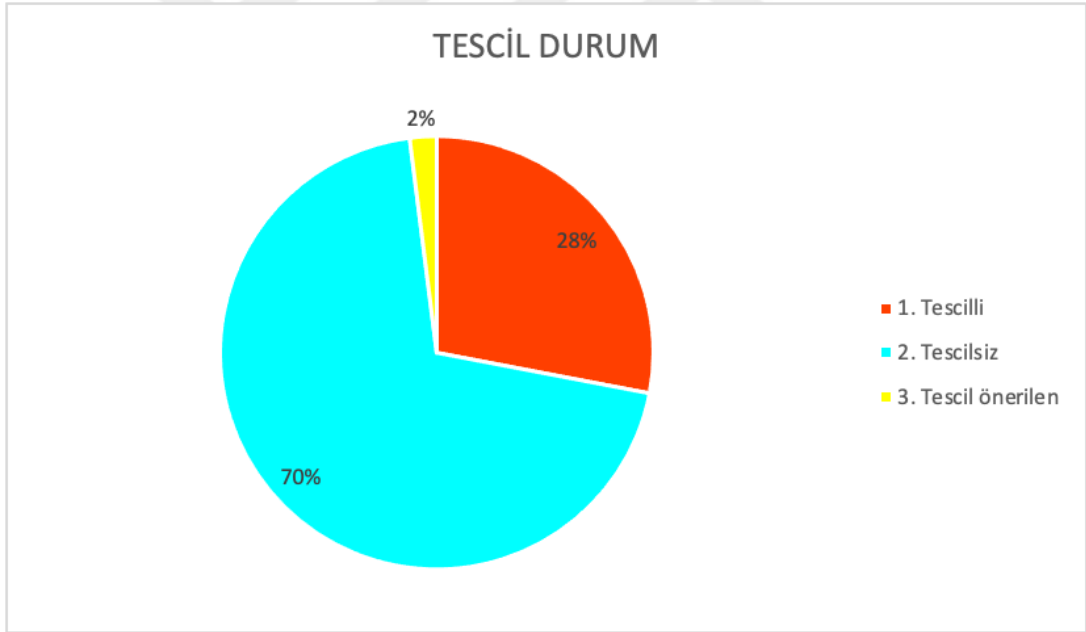

Şekil 2.16 Kronolojik Dönem Grafiği

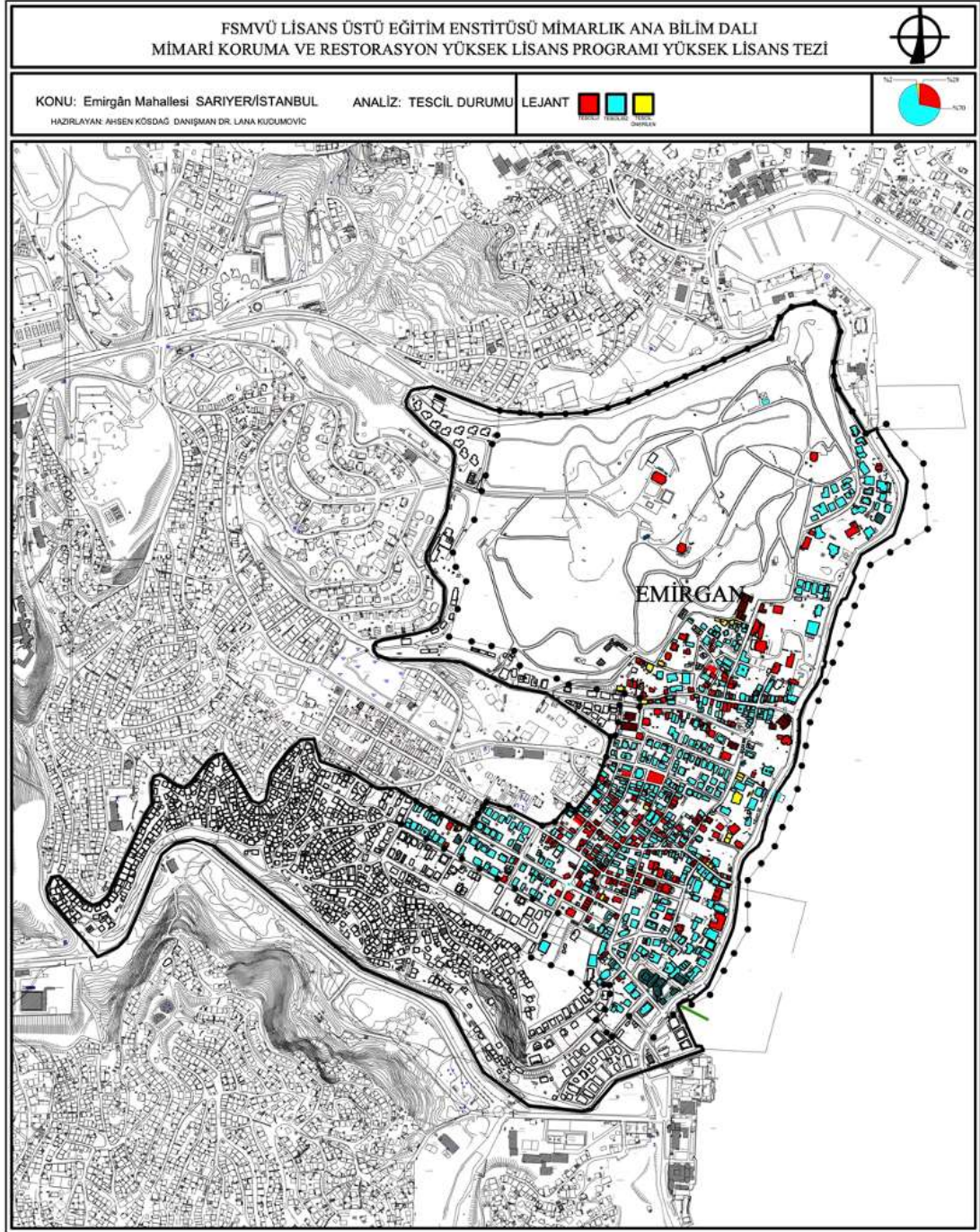
Araştırmalardan da anlaşılacağı üzere, dört farklı dönemi barındıran Emirgân adete bir mimari patoloj gibidir. Her ne kadar kaybolan pek çok yapı, belirli bölgesel özellikleri içermeyerek bütünlüğü bozan yapılar var olsa da, geleneksel, ulusal ve modern mimarinin önemli örneklerini barındıran envantere sahiptir.

2.1.8. Tescil Durum Analizi

Çalışılan had içerisinde koruma ve belgelemeye yönelik en önemli araştırmalardan biri yapıların ve parsellerin tescil durumudur. Tescilli parseller kontrolsüz ve izinsiz ananevi doku hususiyetine uygun olmayan, niteliksiz görünümlere sahip, aykırı ve çarpık kentleşmenin önüne geçmektedir. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat varlıklarını koruma kanunu kapsamında tescilli yapı grupları ve çevre ilişkilerine yönelik önemli düzenlemeler mevcuttur. Tescilli yapılara yönelik, korumanın sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması, onarımları için gerekli katkı paylarının sağlanacağı belirtilmiştir. Bu madde, alanda bulunan yapıların %28'ini kapsar. İncelenen alanların %70'i tescili olmayan yapı ve parsellerdir. Geriye kalan %2'lik kısım ise, tescilli olmayan ancak malzeme, cephe gibi değerler bakımından dönemsel özellikler taşıdığı için tescile önerilmiştir.

Şekil 2.18 Tescilli Durum Grafiği

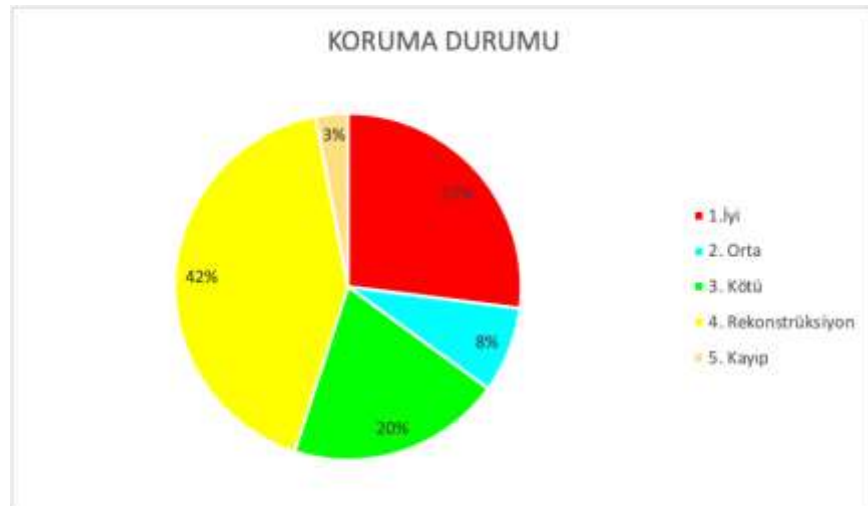

Şekil 2.19 Tescilli Durum Analizi

2.1.9. Koruma Durum Analizi

Çalışma sahasında mevcut olan tescilli yapılar konu alınarak hazırlanan koruma durumu analizinde, dönem unsurları, muhdes ekler, uygulama ve müdahalelerin yapıda oluşturduğu durumlar dikkate alınmıştır.

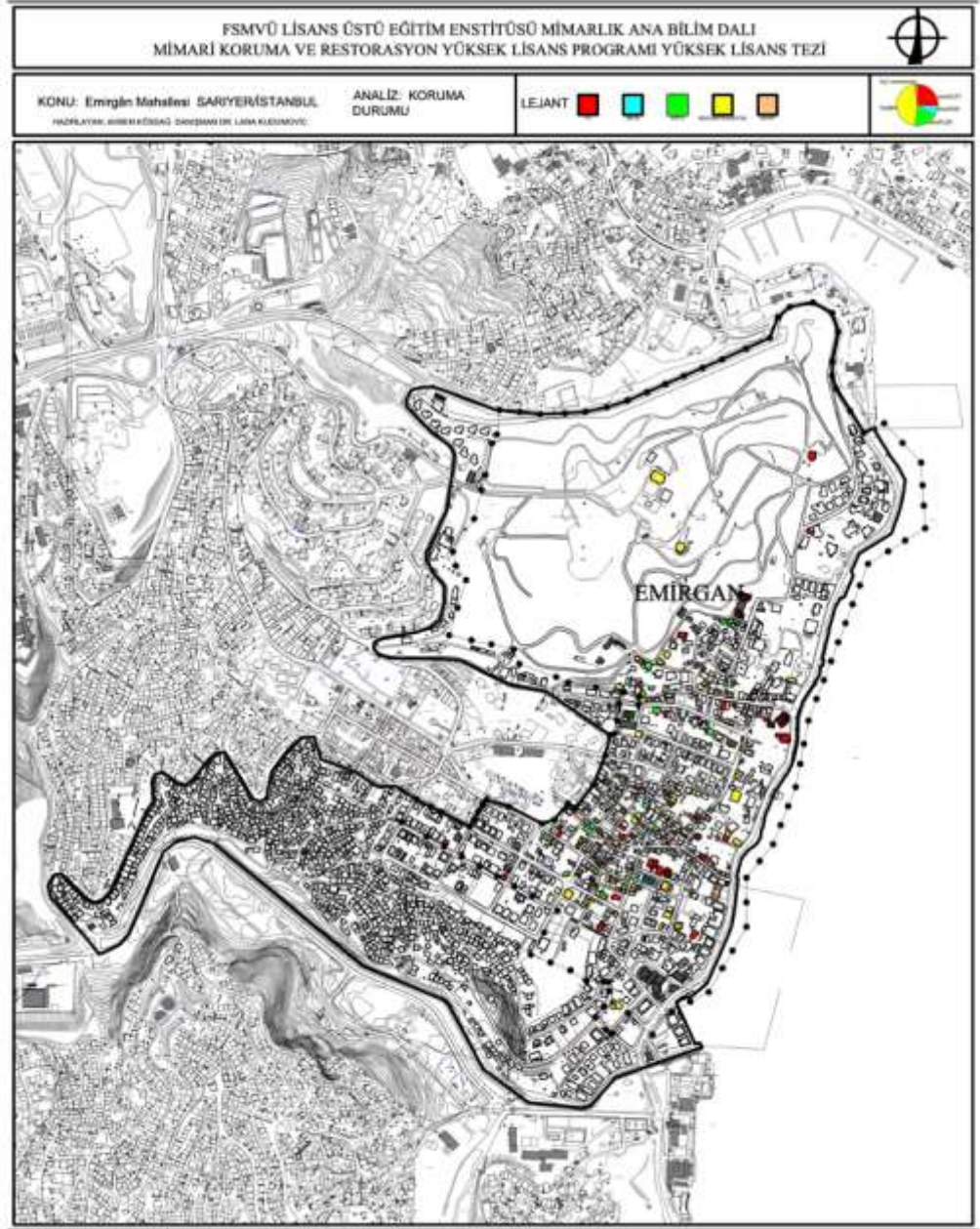
İncelenen yapıların %27'si plan ve cephe boyutlarında tipolojik olarak özgünlüğünü yitirmeden, hunharca kullanılmayan, bilinçli bakımları yapılmış korunmuşluk derecesini iyi olarak belirtebileceğimiz kültürel miraslardır. Müdafaa derecesi orta olan %8'lik kısım ise, ihtiyaçlar ve değişen yaşam koşullarında muhdes eklemeler yapılmış, özgünlüğünü belirli ölçüde kaybederek günümüze ulaşmış yapılardan oluşmaktadır. Bu grup belge niteliğini halen korumakta, ilk inşa edildikleri ve eklemelerin yapıldığı dönemlerden izler taşımaktadır. Zaman içinde iç ve dış etkenlerde kaynaklı bozulmalar meydana gelmiş, parça kaybı yaşamış, mimari öğelerinde aslına uymayan uygulamalara gidilmiş, bazılarında kaçak kat inşa edilmiş yapıların korunmuşluk derecesi kötüdür. Bir kısmı betonarme olarak inşa edilmiş ancak cepheleri eski mevcudiyetleriyle taklit edilmiş rekonstrüksiyondur. Bahsi geçen grup, çalışılan yapıların %20'lik kısmını oluşturmaktadır. Oldukça büyük bir dilime sahip olan yapılar, özgün kimliğinden pek çok değer kaybetse de, geldikleri dönem itibarıyla belgesel nitelik taşımaktadır.

Şekil 2.20 Koruma Durum Grafiği

Kısmi veya büyük ölçüde yitirilmiş olan korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları tescil edildikleri için, kültür varlığına, kültürel çevreye olan katkıları açısından; yapı kalıntısı, fotoğraf, rölöve, yazılı belge gibi arşiv ve kaynaklardan

yararlanılarak, bulunduğu parselde oturma alanına, cephe, plan şeması, gabari gibi özelliklerine sadık kalınarak, zemin ve bodrum katlarda beton kullanımına tanınan müsaade hariç kalan kısımlarda özgün yapı tekniği kullanılarak rekonstrüksiyonları yapılmaktadır. Tescilli yapıların %42'si bu özellikleri taşıyan rekonstrüksiyondur. Çalışılan sınır içerisindeki yapıların %3'ü mail-i inhidam vaziyettedir. Boşaltılmış yapıların fiziki koşulları ve güvenlik önlemleri çok zayıftır.

Şekil 2.21 Koruma Durum Analizi

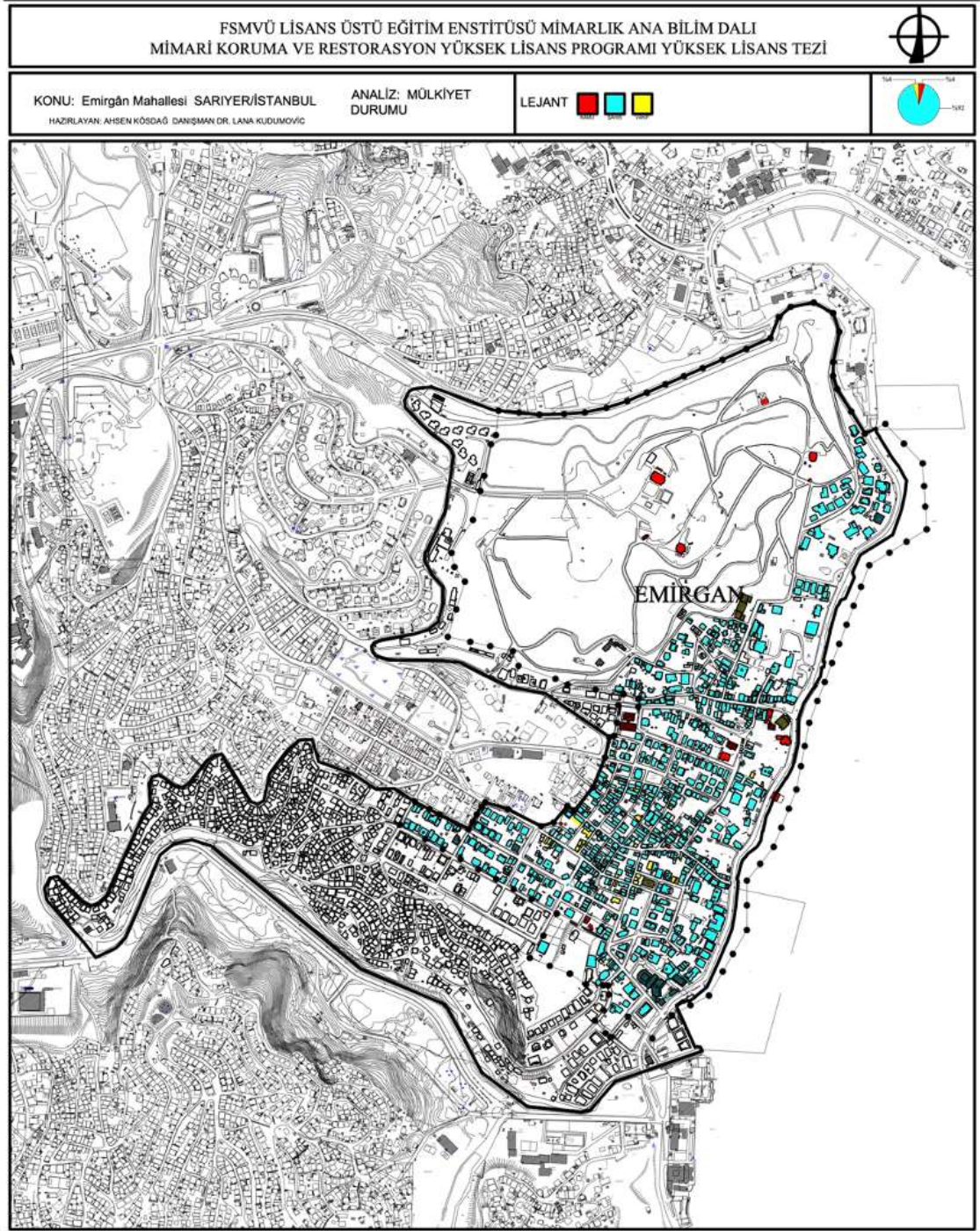
2.1.10. Mülkiyet Durum Analizi

Kültür varlıkları mülkiyet durumunda haklar daha kısıtlı olduğu için tarihi eserler üzerinde istenilen tutum uygulanamaz. Bu uygulamanın en önemli sebeplerinde biri, bahsi geçen yapıların kamusal yarar, miras ve toplumsal değerlere sahip olması sebebiyle kötüye kullanım, toplumsal hakların aleyhine gelişecek ve belge niteliği taşıyan eserlerin göreceği zararı engellemektir. 2863 sayılı koruma yasasına göre kamu, kurum veya kuruluşların mülkiyetinde olan tescilli kültür varlıklarının onarım ve bakım uygulamaları kendi sorumluluklarındadır. Ancak uygulama sonucunu gösteren rapor ve belgeler koruma kurulu tarafına sunulduktan sonra, yetkili kişiler tarafından kontrol edilip uygun görüldüğü takdirde müdahalelere izin verilmektedir.

Çalışma sınır hattı içerisinde kalan tüm yapıları kapsayan analiz sonucu, yapıların %4'ü kamu, %92'si şahıs, %4'ü de vakıf mülkiyetindedir. Dini, dernek yapıları vakıf grubuna girerken, eğitim yapılarıyla beraber kuru köşkleri gibi halka açık alanlar kamu yapıları grubuna girmektedir. Şerifler Yalısı kamu mülkiyetindedir ve vakıf tarafından kiralanmıştır. Geriye kalan mülk tapuları şahıslar adına kayıtlıdır.

Şekil 2.22 Mülkiyet Durum Grafiği

Şekil 2.23 Mülkiyet Durum Analizi

Bölgede, boş ve kamuya açık alanların dolu alanlara baskınlığı görülmektedir. Bu durum bölgenin yaşam standartlarını yükseltmekte, nefes alanları oluşturmakta, sirkülasyon geçişlerini sağlamaktadır.

Konut yerleşiminin yaygın olduğu bölgede, ticaret aksı, bölgenin farklı noktalarında oluşum göstermiştir.

Boğaziçi öngörüm alanında yer alan Emirgân'da, yapıların ortalama yüksekliği 12 metre seyrindedir. Fakat 12 metreden yükse olup, 18 metreye kadar ulaştığı örneklerde mevcuttur. Kaçak ve sonradan eklenmiş katlar bölgenin yapılaşma geleneğine, görünüşüne zarar vermektedir.

Tescilli parsellerin %10'luk kısmında bulunan ahşap sivil mimari yapıları, bakımsızlık, yangın, terk edilme gibi sebeplerden dolayı kaybedilmiştir. Yerlerine, betonarme sistemlerle, cepheleri taklit edilerek yeni uygulamalar yapılmıştır

Sentez ve analiz çalışmalarından yola çıkarak bölgeyi daha iyi tahlil edebilmek için güçlü-zayıf yönleri, tehditler ve fırsatları içeren analiz çalışması yapılmıştır.

2.2.1. GZTF Analizi

Emirgân mahallesinde belirlenen çalışma alanı içerisinde gerçekleşen incelemeler sonucunda bölge analizleri tamamlanmıştır. Bunlardan yola çıkılarak, çalışılan dokunun fiziksel, çevresel ve iç faktörlerinin, olumlu ve olumsuz yönlerinin belirlenmesinde GZTF analizden istifade edilmiştir. Bu çalışma, bölgeye yönelik geliştirme çalışmalarında, alınan kararlarda ve önerilerde etkili olmuştur.

Şekil 2.25 GZTF ANALİZİ

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER	TEHDİTLER	FIRSATLAR
Uzvi yapısının, kentsel oluşumunda belirli ölçüde korumuş olması.	Tescilli yapı ve parsellerde, geleneksel yapım teknikleri yerine, betonarme sistemlerin, yanlış müdahalelerin tercih edilmesi.	Modern sistemlerin, kültürel mirasların üzerinde yanlış uygulanması.	Boğaziçi öngörünüm alanında oluşu.
Yapıların kesintiye uğradığı noktaların kullanım ve rekreasyon alanlarına elverişli.	Tescilli yapılara uygulanan muhdes eklemeler. Beraberinde gelişen dönemsel özellik ve nitelik kayıpları.	Korunan yerleşim dokusunda betonarme yapıların artış göstermesi.	Yeşil alan planlamasına yönelik mevzuatın olması.
Kamu kullanımına elverişli kıyı alanı.	Tarihi eser statüsündeki yapıların, asıl işlevlerinde kullanılmaması ve bu değişikliğe bağlı gelişen tahribatlar.	Kötü restorasyon ve taklit betonarme yapıların dönemsel özellikleri zedelemesi.	Kamusal alanların geliştirilmesi.
Farklı din ve mezheplere ait ibadet yapılarının olması.	Kullanılmayan ve gerekli bakımların yapılmadığı tescilli yapılarda oluşan strüktürel bozulmalar.	Çevresel, kullanım, vandalizm faktörleri.	Geleneksel tekniklerde yapılmış yapıların tescillenmesi ve korunması. Kültür varlıkları tescillenerek koruma sağlanması.
Tescilli binalarda ahşap karkas taşıyıcı sistemlerin büyük bir çoğunluğunun yapısal durumunun iyi olması.	Gelişen teknoloji ve değişen yaşam koşullarına bağlı olarak yeni yapılaşmanın tercih edilmesi.	Yanlış müdahaleler. Hususi kullanımda olan tescilli yapıların iç mekânlarında uygulanan uygunsuz müdahaleler.	Korumaya yönelik çıkarılan kanun ve yasalar.
Farklı dönemlere ait üslup çeşitliliği.	Sokaklardaki sakinlik ve hareketin az olması çocuk ve yaşlı kişiler için uygun yaşam alanı sunmakta. Ancak sokakların eğimi ve çocuk park alanlarının olmayışı sosyal yaşamları kısıtlamakta.	Sosyal değişim; Türk, Rum ve Ermeni toplumların yaşadığı bölgede Rum halkın azalması.	Emirgân korusunun, 2020 yılında kültürel peyzaj alanı kabul edilmesi.

Kültürel peyzaj alanının nitelikli oluşu.	Köklü bir tarihe ve yapı stoğuna sahip olmasına rağmen korusu ve sahili haricinde pek bilinmemektedir. Kültürel aktivite rotası keşfedilmemiştir.	Sinema geceleri, mehtap geceleri gibi mahalle halkının bir arada bulunduğu toplumsal etniklerin azalması.	Çeşitli kurumların bölgeye yatırımları. Sabancı Holding, Mehmet Ali Aydınlar gibi kişi ve kurumların, bölgenin korunma ve gelişimine katkı sağlaması.
Kültürel peyzaj alanının nitelikli oluşu.		Bölgenin eski sakinlerinin vefatları, taşınmaları; yeni gelenlerin toplumsal bir aradalığa ayak uyduramaması.	
Bölgede yaşayan halk bilinci ve çevreye olan saygılı tutumu.			
Farklı etnik grupların bir arada yaşaması.			
Peyzaj, sahil alanlarıyla beraber, ibadet, müze, restoran yapılarıyla oldukça zengindir.			

2.3. KENTSEL MORFOLOJİ

Bu bölümde, çalışma alanı fiziksel dokusunu tasvir eden yapısal öğeleri, dönüşüm ve başkalaşım süreçlerinde meydana gelen gelişmeler, mevcudiyetini koruyan unsurlar incelenmiştir. İlk olarak yapısal katmanı oluşturan, şekli sınıflandırılması yapılarak tipolojik çalışma hazırlanmıştır. Ardından tescilli yapı stokunun bulunduğu alan belirlenerek silüet üzerine çalışılmıştır. Mevcut silüet ve öneriler müteakibinde farklı kesimlere yönelik kültürel rotalar çıkarılmıştır.

2.3.1. Tipoloji Çalışması

Geleneksel mimarinin korunması kapsamında Emirgân mahallesi nezdinde yeterince çalışma yoktur. Tarih boyunca farklı dönemlerin gelişim sürecine tanıklık etmiş bölgenin, farklı yaşam tarz ve koşullarında yapılan kültürel miras niteliği taşıyan yapıların, yok olma tehlikesi, hızlı değişim sebebiyle sayılarının azalması, eserlerin

fazla duyulmamış olması gibi olumsuz etkenlere karşı; geçmiş dönemlerin, yaşanmışlıkları, kültürel değerleri, belge vasıflarını korunması ve daha iyi anlaşılması hedeflenmiştir. Çalışmada, ilk aşama olarak tescilli yapıların mimari elemanları gruplandırılmıştır. Sekiz ayrı başlık altında incelenen farklı nesnel gruplar, işlevsel özelliklerine göre ayrıştırılmıştır.

2.3.1.1. Giriş Cephe Düzeni

Geleneksel Türk evinde oluşum, iç mekândan dışa mekâna doğru bir oluşum göstermiştir. Ev tipine göre cepheler şekillenmiştir. Geleneksel Türk evi öznelinde yapılan bu yorum genellikle pek çok mimari yapılarda da etkili olmuştur. Şekillenen planlar iç mekanlara girişin nereden ve nasıl olacağını belirler. Bu bölümde, dış mekândan iç mekâna geçişlerin sağlandığı giriş cepheleri, tescilli yapılar üzerinde incelenmiştir. Cephelerin köşe kenarları, orta kısımları; bahçe içi geçişler olmak üzere üç farklı tip örneği verilmiştir. Hazırlanan çizelgede, buldukları ada ve parsel numaraları, kat adedi, cumba varlığı, var ise konumu, düşey cephe düzeni, taşıyıcı sistem malzemesi ve parsel düzeni hakkında bilgiler verilmiştir (Ek 1).

2.3.1.2. Payanda

Geleneksel mimaride, yapıların çıkma, cumba, konsol gibi kısımlarını eli böğründe olarak da bilinen payandalarla taşınır. Payandalar, düşey taşıyıcı elemanlardır. Çıkmalardan gelen yükleri karşılayarak bağlı oldukları duvara aktarır, dengeyi sağlarlar. Cumba, saçak gibi pek çok yerde kullanılan payandalar, isleme ve bezemelerle süslenmektedir. Böylelikle cephelerde taşıyıcı bir elaman olmakla beraber, görsel bir bütünlük de sunar. Çalışma sınırları içerisinde incelenen payandalar, ahşap malzemedan yapılmış, profilli elemanlardır. Ahşap karkas yapıların cumbalarını taşımaktadırlar. Buldukları cephelere uygun motiflere, estetik değer ve renklere göre biçimlendirilmişlerdir. Kimi yerlerde zemin kat pencere hizalarını asan uzunlukta, kimi yerlerde ise daha küçük boyuttadırlar (EK 1).

2.3.1.3. Cumba

Yapıların cephe özellik ve farklılıklarının en önemli belirleyici özelliklerinden biri, çıkma yaptıkları cumbadır. Cumbalar yapıların karakteristik özelliklerini yansıtır.

Cumbalar, yapıların zemin üstü katlarında, ana iskeletten taşarak sokağa çıkan kısımlarıdır. İç mekanlara geniş kullanım alanı ışık alınacak cephe oluşturur. Cumbalar birden fazla görüş açısına sahip oldukları için iç mekanlarda manzara açısından değerli noktalar. Cumbalar payanda, eli böğründe olarak geçen düşey elemanlarla taşınır. Emirgân mahallesinde bulunan ahşap karkas cumbalı yapılar, payandalar ile taşınmaktadır. Yapıların konumlarına göre bazen tek cephede, bazen birden fazla cephede bazen de tek cumba iki cepheyi saracak biçimdedir. Cumbaların bulunduğu ada, parsel numaraları, cephelerdeki konumu, biçimi, taşıyıcı sistemi ve kat adedi hakkında bilgiler verilmiş; plan, kesit, görünüşleri şematik olarak belirtilmiştir (EK 1).

2.3.1.4. Kapı

Yapılara girişleri sağlayan kapılar, cephe tipolojisinde bulunduğu konum, biçim, açıklık yönleriyle önemli bir mimari elemandır. Bölge tipolojisinin önemli başlıklarından birini oluşturan kapılar, açılır tek kanatlı, çift kanatlı, kemerli veya dikdörtgen gibi farklı biçim ve fonksiyonlara sahiptirler(EK 1).

2.3.1.5. Işıklık

Kapı üzerlerinde yer alan, diğer pencerelere oranla daha küçük boyutlara sahip, iç mekanlara girişi aydınlatmak amaçla kullanılan yapı elemanlarıdır. İncelenen yapılarda oval, dikdörtgen olmak üzere farklı boyut ve biçimlerde örneklerine rastlanmıştır(EK 1).

2.3.1.6. Pencere

Kapı üzerlerinde yer alan, diğer pencerelere oranla daha küçük boyutlara sahip, iç mekanlara girişi aydınlatmak amaçla kullanılan yapı elemanlarıdır. İncelenen yapılarda oval, dikdörtgen olmak üzere farklı boyut ve biçimlerde örneklerine rastlanmıştır (EK 1).

2.3.1.7. Pervaz

Pencere kasalarıyla, duvar arasında kalan çirkin boşluk görüntüsünü kapatmak amacıyla kullanılır. Tescilli yapılarda gördüğümüz pervazlar, pencere formlarına

uyumlu, farklı malzemelerde örnek veren, cepheye estetik değer ve hareket katan emsallere sahiptir (EK 1).

2.3.1.8. Parmaklık

Pencere, ışıklık gibi cephe boşluklarından girebilecek olumsuz dış faktörlere karşı tedbir alma amacıyla kullanılan unsurlardır. Görsel nitelik olarak da önem arz eden parmaklıklar farklı şekil ve bezemelerde uygulanır. Bu kısımda alanda mevcut olan parmaklık modelleri incelenmiştir (EK 1).

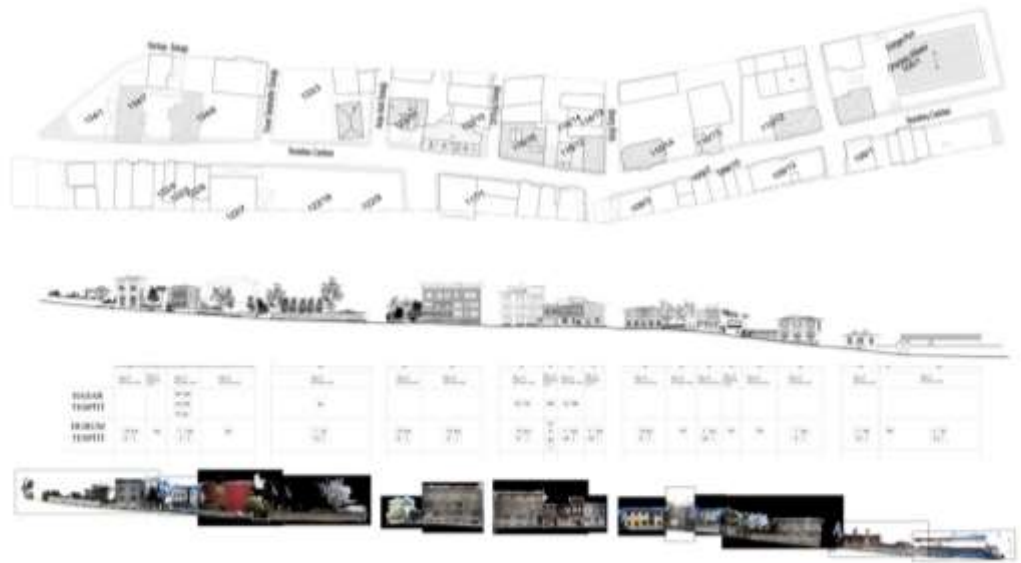
2.3.2. Siluet Çalışması

Kent siluetleri bölgenin karakterini anlatan, zihinlerde yer edinen önemli görsel unsurlardır. Bir sokak, mahalle veya kent silueti dönemsel değerler, iç ve dış çevre uyumu, oran bütünlüğü gibi niteliklerle değer kazanır. Günümüz İstanbul’unda maalesef nitelikli siluet görüntüsünü kaybettik. Ancak Boğaziçi’nin bazı noktalarında karakteristik görseli korunabilir. Emirgân mahallesi yeni yapılaşmayla beraber, Boğaziçi Öngörünüm alanında olmasının büyük katkılarıyla görsel niteliğini belli ölçüde korumaktadır. Elbette mahiyetini kaybetmiş, çevresiyle uyumu olmayan yapılar görmek mümkün. Ancak halen sokaklara nefes aldırın boşluklara, yeşil alana ve geleneksel yapılara sahip bir bölgedir (Ek B). Siluet çalışması için, mekânsal boşluklara, nitelikli ve farklı işlevlerde yapılara, kentsel koruma yönelmelerinde esas oluşturan içeriklerinde manzara noktasına sahip olan; Boyacıköy sırtlarındaki Sezai Bey Caddesi belirlenmiştir. Agisoft programında hazırlanan orta fotolar referans alınarak mevcut siluet hazırlanmıştır (bkz. Şekil 2.24, 2.25). Siluet çalışmasında mevcut durumun hasar ve durum tespitleri yapılmıştır. Böylelikle güncel sorunlar belirlenmiş, silueti iyileştirmeye yönelik öneri çalışmasının ilk aşaması gerçekleştirilmiştir.

KONU:
Kibritçi Çarşısı Konutları (İğnecik)
Emirgan Mahallesi İncekaya ve
Büyükdere Sırtı Çarşısı

HAZIRLAYAN: AHSEN KÖRÜDAĞ
DANIŞMAN: DR. LANA KURUMÇİVİCİ

FSMVÜ LİSANS ÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZİ
EMİRGAN MAHALLESİ SEZAI BEY CADDESİ SİLÜET ÇALIŞMASI

HASAR TESPİT			MEVCUT DURUM TESPİT				
BOYA DÖKÜLMESİ	BD	MALZEME BOZULMASI	MH	KONUT	KÖ	KONUT-TİCARET	KT
NERİLEME	NL	MÜHÜR ELEMANLARI	ME	DDİ	D	BAKICI	B
BELİRLERİN KALDIRILMASI	EK	YÜZLÜ KİRLİNMESİ	YK	MİBAFİBHANE	M	KULLANILMAYAN	KL
BİTKİLEME	BT	VİZYONEL ÇATLAK	YÇ	YAPININ ÇİNSİ			
YAPININ DURUMU			YAPININ ÇİNSİ				
İYİ	I	ORTA	D	BETONARME	B	AĞSAP KARKAS	A
KOYU	K	ŞİHABE	H	BETONARME-AĞSAP K.	BA	TAŞ YÜZME	TA
ARAZİ KULLANIMI							
KAT AZALTIMA	KA	ÇİPSE DÜZENLEME	ÇD				
YERİ TASARIM	YT	ÇATIYA MEDAHALE	ÇM				

Şekil 2.26 Sezaı Bey Caddesi Mevcut Silüet Çalışması

YER	YERİN ADI	YERİN YERİ	YERİN YERİ	YERİN YERİ	YERİN YERİ	YERİN YERİ	YERİN YERİ	YERİN YERİ	YERİN YERİ
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

MADDE 25/1				YAPININ ÖZELİ	
YERİN YERİ	01	YERİN YERİ	02	YERİN YERİ	03
YERİN YERİ	04	YERİN YERİ	05	YERİN YERİ	06
YERİN YERİ	07	YERİN YERİ	08	YERİN YERİ	09
YERİN YERİ	10	YERİN YERİ	11	YERİN YERİ	12

MADDE 25/2				YAPININ ÖZELİ	
YERİN YERİ	13	YERİN YERİ	14	YERİN YERİ	15
YERİN YERİ	16	YERİN YERİ	17	YERİN YERİ	18
YERİN YERİ	19	YERİN YERİ	20	YERİN YERİ	21
YERİN YERİ	22	YERİN YERİ	23	YERİN YERİ	24

MADDE 25/3				YAPININ ÖZELİ	
YERİN YERİ	25	YERİN YERİ	26	YERİN YERİ	27
YERİN YERİ	28	YERİN YERİ	29	YERİN YERİ	30
YERİN YERİ	31	YERİN YERİ	32	YERİN YERİ	33
YERİN YERİ	34	YERİN YERİ	35	YERİN YERİ	36

Şekil 2.27 Sezai Bey Caddesi Mevcut Silüet Çalışması

2.3.2.1. Siluet Önerileri

Washington Tüzüğü'nde belirtildiği gibi (1982), tarihi bir dokuda boş alanlara yapılacak yeni binalarda veya eski yapılar uyarlanırken, mevcut mekâna saygı gösterilmeli, uygulamalarda ölçek ve parsel boyutu dikkate alınmalı; yeni yapılaşmada çevreyle uyumlu, bölgeye değer katacak, çağdaş öğelere sahip yeni tasarımlar engellenmemelidir. Kent silüetinde boyut ve oran görüntü değerini belirler. Yatay ve düşeydeki boyut farkı su, yeşil bitki örtüsü, manzara noktaları, arazi eğimleri kent silüetlerinin karakterini oluşturan faktörlerdir. Emirgân mahallesi sokak görünüşleri, keyfiyetli bir kent görseli olarak vuku bulmuştur.

Bu çalışmanın amacı; mimari, estetik, manzara gibi sanatsal değerler beraberinde farklı işlevlere sahip yapı yoğunluğu olan Sezai Bey caddesinin fiziksel koşullarını korumak, yapısal performansını iyileştirmektir. Amsterdam Bildirgesi'nde (1975) belirtildiği gibi yakın geçmişli ve bugünün yeni yapıları, yarının kültürel mirası olacağından; modern yapıların çağdaş düzenlemelerle yüksek kaliteli bir görüntü sergilemesi için çaba gösterilmiştir. Tescilli yapılara müdahale doğrultusunda, 1920 tarihli haritalar, 1970-1980 yılları arasında sokak üzerinde çekimleri yapılmış film sahneleri kaynak olarak kullanılmıştır. Eski ve yeni durumları karşılaştırılarak nitelikli bir sokak görseline ulaşılması asıl gayedir. Betonarme yapılarda ise hiçbir dönemsellik anlam ifade etmeyen ve görsel karmaşaların giderilmesi için cephe düzenlemeleri önerilmiştir. Bu düzenlemede yasayan halk göz önünde bulundurularak, ihtiyaç ve yaşam koşulları ölçüt olmuştur (bkz. Şekil 2.28,2.29).

KURUM:
Kültürel Varlıkların Korunması Bölgesinde
Emirgan Mahallesi'nde İncelenen ve
Restorasyona Alınan Çarşı
HAZIRLAYAN: AŞKIN KÖKSÖĞ
DANIŞMAN: DR. LAYLA KUTLUMOVİC

FSMVÜ LİSANS ÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZİ
EMİRGAN MAHALLESİ SEZAI BEY CADDESİ SİLÜET ÖNERİSİ

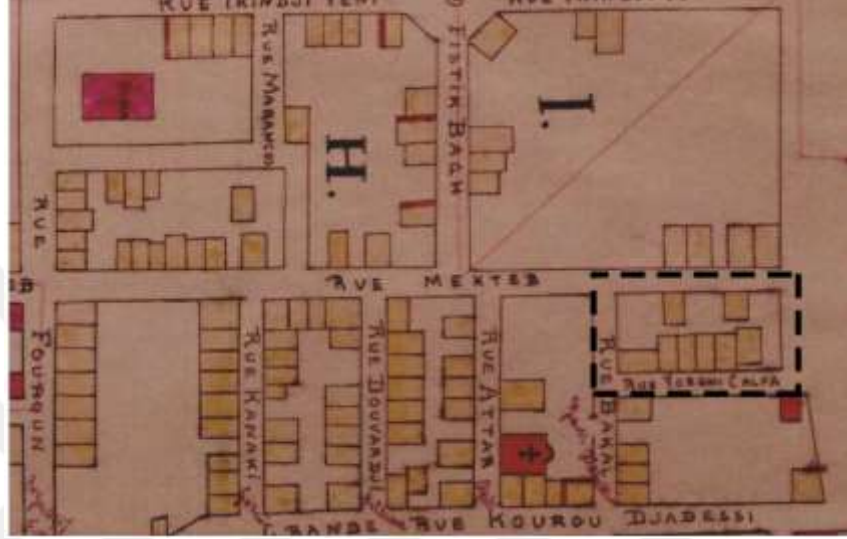
YERİ	NO	YERİ	NO	YERİ	NO	YERİ	NO	YERİ	NO	YERİ	NO	YERİ	NO	YERİ	NO	YERİ	NO	YERİ	NO
1	1	2	2	3	3	4	4	5	5	6	6	7	7	8	8	9	9	10	10
11	11	12	12	13	13	14	14	15	15	16	16	17	17	18	18	19	19	20	20

KAPSAMLI ÖZET			SİTİ ÖZET				
KAT PLANI	KA	YERİ DÜZLEME	CD	CEPHE TEMELİ	CT	MAZDARE DÜZLEME	MD
YERİ ÖZET	YT	ÇARŞI BÜYÜKLÜĞÜ	CM	MİMARİ KALDIRMA	YT	YERİ ÖZET	YT
BALIKÇI KALDIRIMI	İK						

Şekil 2.29 Sezai Bey Caddesi Silüet Önerisi

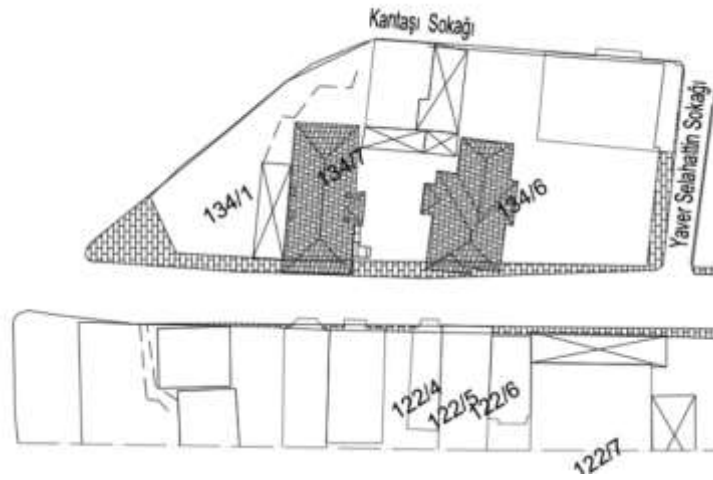
2.3.2.1.1. 134 Numaralı Ada

134 numaralı ada 7 ve 6 altı numaralı parsellerde bulunan iki yapı siluet çalışmasına dâhildir. 1920 tarihli haritaya bakıldığında parsellerin mevcudiyeti görülmektedir (bkz. Şekil 2.30).

Şekil 2.30 1920 Tarihli Boyacıköy planı (Salt Galata Arşivi)

Ancak yedi numaralı parselde bulunan yapı, yeni yapılmıştır. Altı numaralı parseldeki yapı ise özgündür. Mevcut durumda 134 numaralı ada üzerinde dört yapı yer alır. Altı ve iki numaralı parsellerde tescilli yapı bulunmaktadır (bkz. Şekil 2.31,2.32).

Şekil 2.31 134 ada vaziyet planı

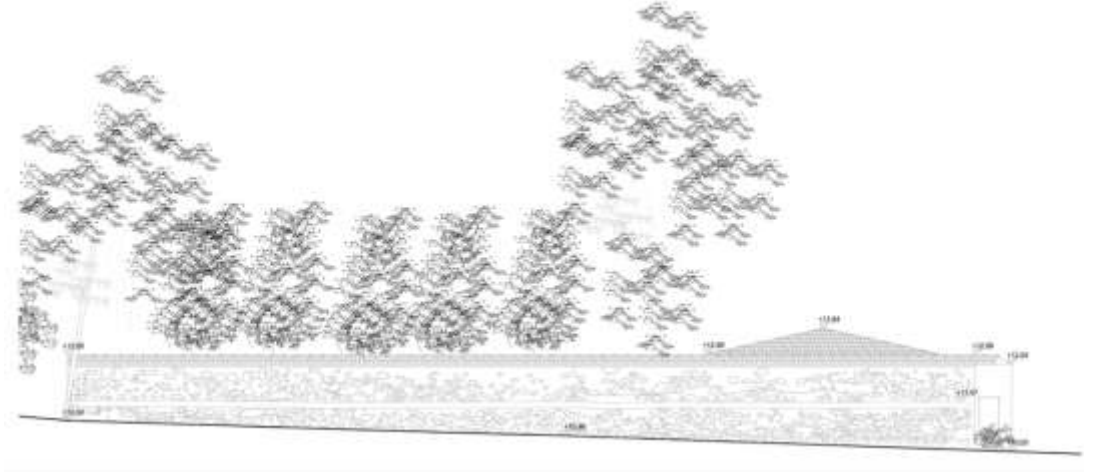
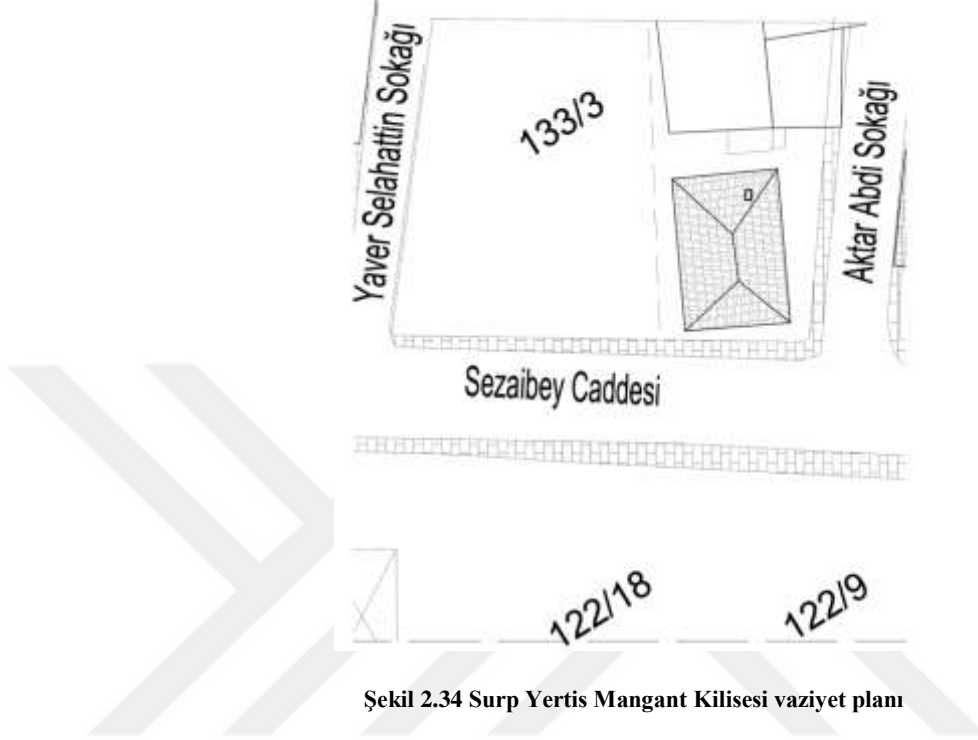
Şekil 2.32 134 ada mevcut siluet

Altı numaralı parselde bulunan yapı özgünlüğünü büyük oranda korumuştur. Bu yüzden, cephe temizliği, eksilen malzemelerin bütünlenmesi, pencere camlarında bulunan muhdes eklerin kaldırılması; bahçe duvarında ise oluşan bitkilenmenin temizlenmesi ve kapısının değişmesi önerilmiştir (bkz. Şekil 2.33).

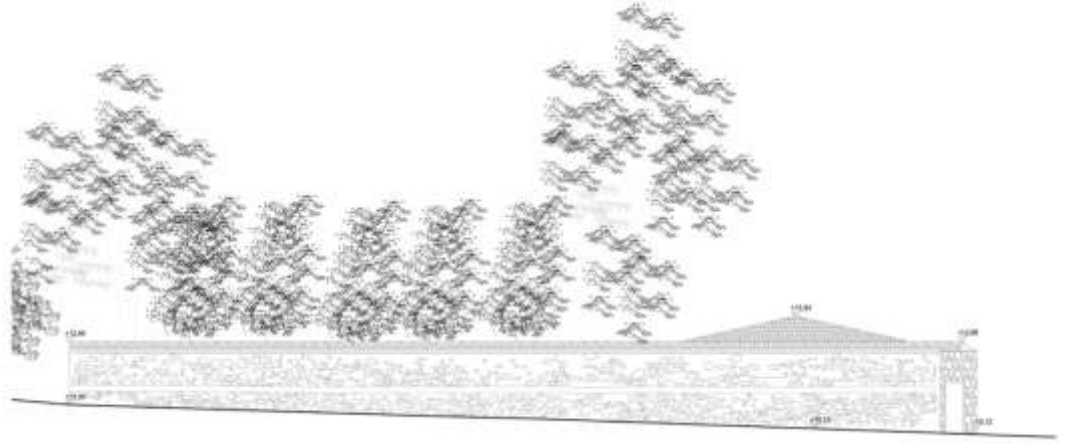
Şekil 2.33 134 ada 6 parsel siluet önerisi

2.3.2.1.2. 133 Ada

Şekil 2.35 133 ada mevcut siluet

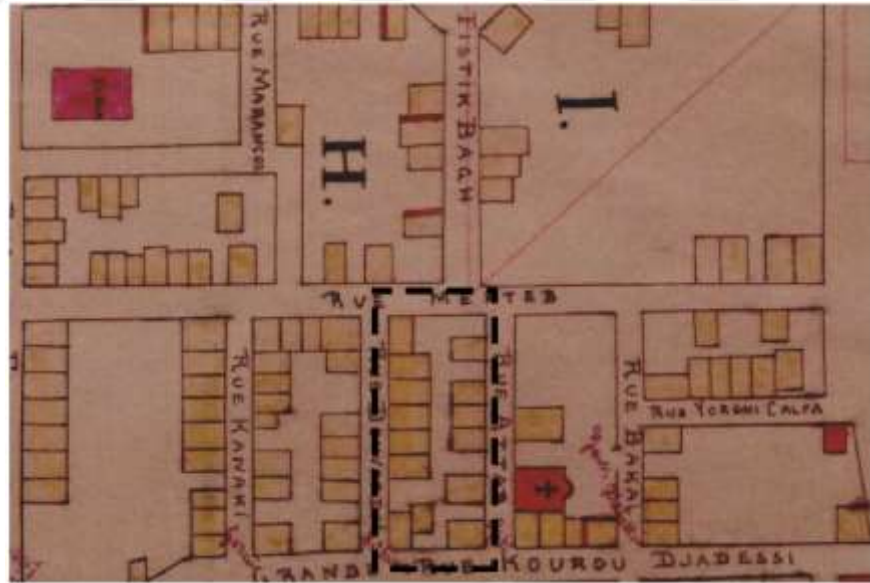
Bahçe duvarında meydana gelen bitlenmelerin temizlenmesi, duvar malzemesinde bütünlüğü sağlanması önerilmiştir (bkz. Şekil 2.36).

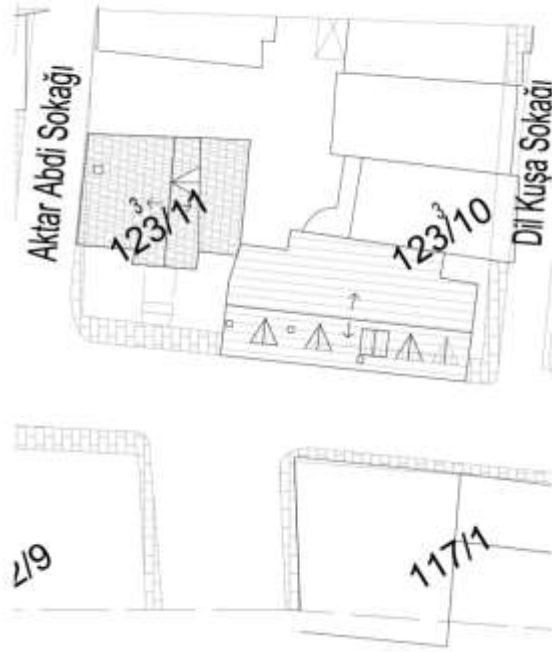
Şekil 2.36 133 ada siluet önerisi

2.3.2.1.3. 123 Ada

1920 tarihli, Fransızca hazırlanmış, haritada 123 numaralı ada üzerine parsel sınırları okunmaktadır. 10 numaralı parsel üzerinde yer alan yapı rekonstrüksiyondur.

Şekil 2.37 1920 Tarihli Boyacıköy planı (Salt Galata Arşivi)

Şekil 2.38 123 ada vaziyet planı

10 numaralı parsel üzerinde bulunan yapının 1977 yılındaki hali, Sezai Bey caddesi üzerinde çekilen Aslan Bacanak filminde görülmektedir (bkz. Şekil 2.39). Görselde yer alan yapının giriş cephesi Sezai Bey caddesi üzerinden sağlanmaktadır. Yapı toplamda dört katlıdır.

Şekil 2.39 Sezai Bey Caddesi (Aslan Bacanak Filmi, 1977)

Mevcut durumda 10 numaralı parsel üzerinde bulunan yapı, çatı katıyla beraber toplamda beş katlıdır. Kaplama malzemesi, cephe boşlukları ve düzeni fiziksel nitelik taşımamaktadır (bkz. Şekil 2.40).

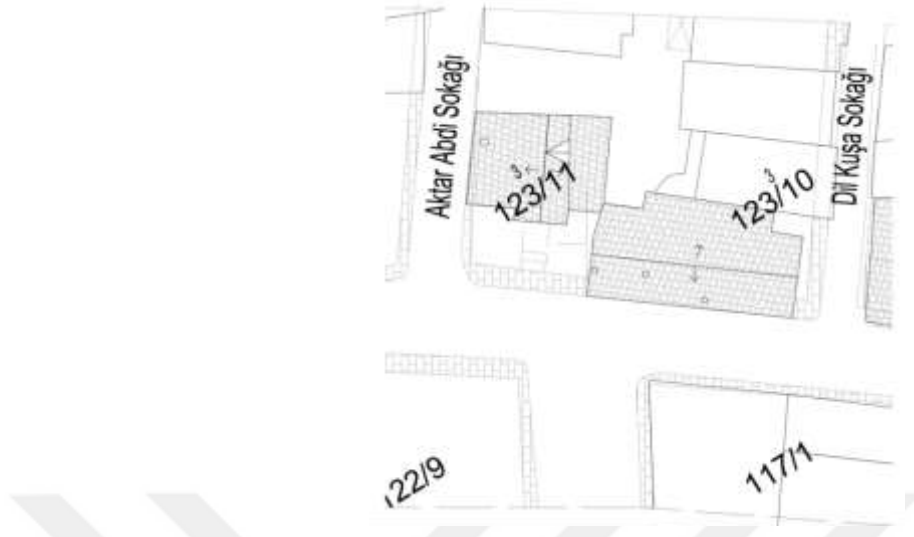
Şekil 2.40 123 ada mevcut durum silueti

2013 tarihli fotoğrafına dayanarak, 11 numaralı parselde bulunan yapıya renk değişimi önerilmiştir. Bahçe duvarı kaplamaları kaldırılarak siluet ile uyumlu hale getirilmiştir (bkz. Şekil 2.41).

Şekil 2.41 123 ada 11 parsel yapı (İstanbul Şehir Haritaları,2013)

10 numaralı parselde bulunan yapının, kullanıcılarını mağdur etmemek ve 1977 tarihli fotoğraflarına dayanarak çatıya açılan pencerelerin kaldırılması; cephe bütünlüğünü sağlamak için pencere boşluklarının orantılanması, panjurlar yerine modern güneş kırıcılar önerilmiştir (bkz. Şekil 2.43).

Şekil 2.42 123 ada önerilen vaziyet planı

Şekil 2.43 123 ada siluet önerisi

2.3.2.1.4. 116 Ada

Sezai Bey Caddesi üzerinde, 116 numaralı ada üzerinde bulunan dört yapı vardır. Bunlardan 14,13 ve 12 numaralı parseller tescillidir. 1972 tarihli görselden ve 1920 tarihli haritadan anlaşıldığı üzere, 15 numaralı parsel üzerinde bulunan yapı yıkılmış, ve silueti bozacak şekilde dört katlı olarak inşa edilmiştir (bkz. Şekil 2.44). 14 ve 12 numaralı parsellerde bulunan yapılar özgünlüğünü koruyarak ulaşmıştır. 12 numaralı parselde bulunan yapının ikinci katı balkona çevrilmiştir (bkz. Şekil 2.44, 2.48). 13 numaralı parselde bulunan yapı rekonstrüksiyondur. Bu parselde yer alan yapının yeniden yapılmadan önceki haline ait görselleri film sahnelerinde görebiliyoruz (bkz. şekil 2.46).

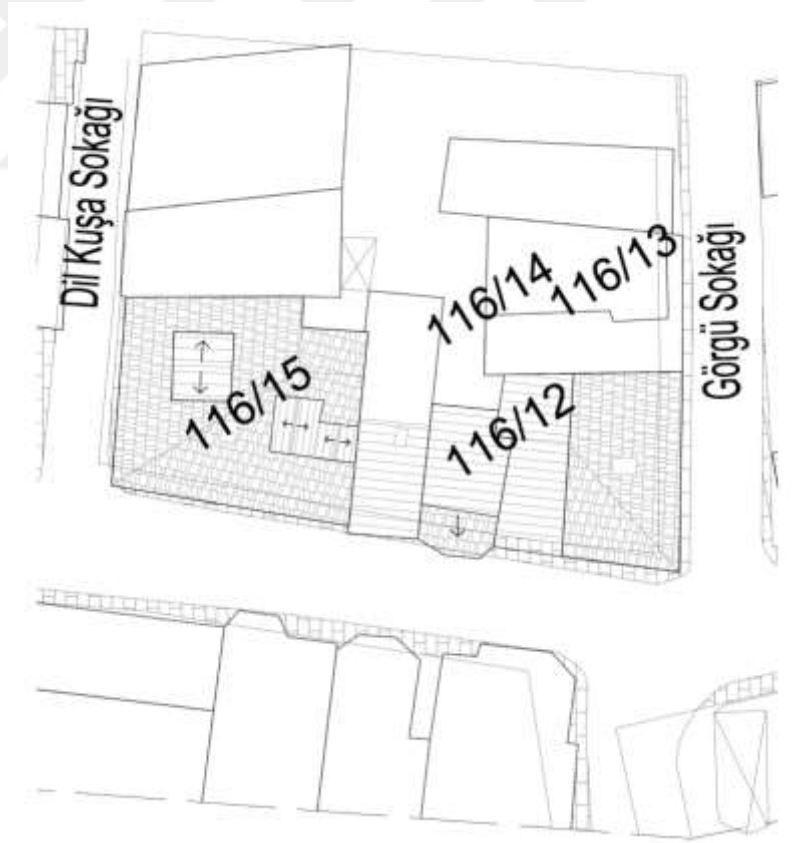
Şekil 2.44 116 ada 12 parselde bulunan yapının balkona çevrilen katı (Sev Kardeşim, 1972)

Şekil 2.45 116 ada 12 parsel (Sev Kardeşim film karesi,1972)

Şekil 2.46 116 ada 13 parsel (Aslan Bacanak filmi,1977)

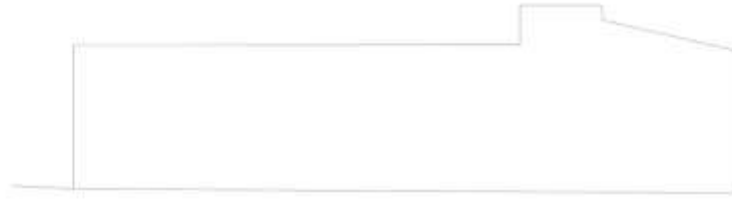

Şekil 2.47 116 ada vaziyet planı

Şekil 2.48 116 ada mevcut siluet

1970’li yıllara ait silüette yükseklik oranı varken, 15 numaralı parselde yapılan yeni uygulamayla bu görüntü kaybedilmiştir (bkz. Şekil 2.49). Kat azaltma öngörülse de sonradan eklenmiş, mahallerde yaşayan halkın mağduriyeti ve bu yaklaşımın gerçekleşme koşulunun güçlüğünden kaynaklı olarak önerilememiştir. Bunun yerine çatıya müdahale ve cephe düzenlenmesi tavsiye edilmiştir.

1970’li yıllar 116 numaralı ada silueti

2021 yılı 116 numaralı ada silueti

Şekil 2.49 Değişen siluet grafiği

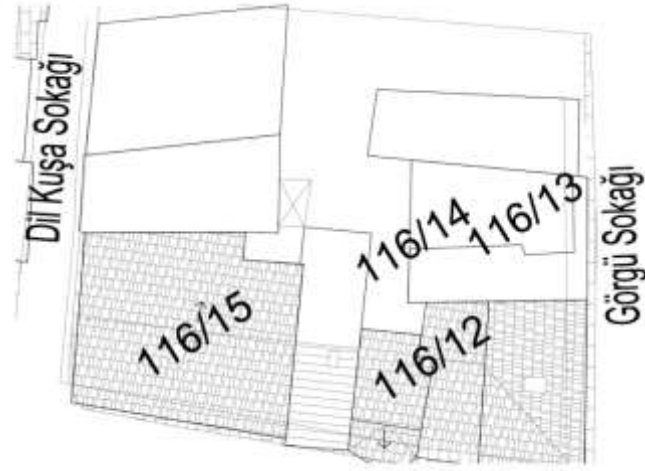
15 numaralı parselde bulunan yapının, pencereleri ve giriş kapısı cadde silüetine uygun bir biçimde değiştirilmesi, birinci kat korkuluklarının, cephede yer alan klima, kablo gibi görüntü kirliliğine sebebiyet veren eklerin kaldırılması; dış cephe kaplamasında malzeme bütünlüğünü sağlanması ve çatıda açılan boşlukların

cephe düzenine yaraşır bir şekilde kapatılarak uygun ölçülere getirilmesi, çatı örtüsüne malzeme bütünlüğü önerilmiştir.

14 numaralı parselde bulunan yapının cephe oranları özgündür. Cumbasını taşıyan payandayı kapatan eklentinin kaldırılması, mağaza vitrininin tasarlanan cephelere uygun bir biçimde değiştirilmesi, cephe temizliği önerilmiştir.

12 numaralı parselde bulunan yapının yüzeysel çatlakları malzemesinde bozulmalar mevcuttur. Balkona çevrilmiş olan kısmın özgün haline döndürülmesi, cephede oluşan çatlakların onarılması, kablo gibi eklentilerin kaldırılması, eski fotoğraflarına bakılarak giriş kapısının değiştirilmesi, çatı malzemesinin değiştirilmesi önerilmiştir.

13 numaralı parselde bulunan eski yapı taklit edilerek yeniden yapılmıştır. Ancak cephede kullanılan ahşap boyutları ve rengi, kullanılan giriş kapı orijinali yansıtmamaktadır. Bu duruma istinaden cephede kullanılan ahşap ve giriş kapısının değiştirilmesi önerilmiştir.

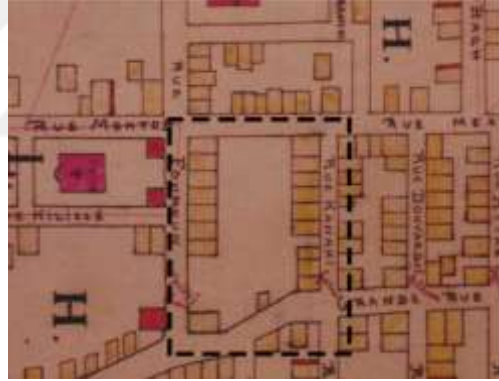
Şekil 2.50 116 ada önerilen vaziyet planı

Şekil 2.51 116 ada önerilen siluet

2.3.2.1.5. 110 Ada

Sezai Bey caddesi ile Görgü ve Fırın sokakların kesişimin de yer alan ada da siluete giren üç yapı bulunmaktadır. 1920 tarihli haritaya bakıldığında, iki parselin varlığı anlaşılmaktadır (bkz. Şekil 2.52).

Şekil 2.52 1920 tarihli Boyacıköy haritası (Salt Galata Arşivi)

1972 tarihli görüntüler de, 14 numaralı parselde yapıya rastlamak mümkün(bkz. Şekil 2.50). Ancak 1977'e ait parsel görüntüsünde ve 1982 yılına ait hava fotoğrafında parsel boş durumdadır (Şekil 2.53, Şekil 2.55). 2006 yılına kadar geçen süre zarfına ait parsel ile ilgili bir veriye ulaşılamamıştır. 2006 senesi hava fotoğraflarında, günümüzde yapının var olduğu görülmektedir.

Şekil 2.53 110 ada 14 parsel (Sev Kardeşim filmi, 1972)

Şekil 2.54 110 ada 14 parsel (Aslan Bacanak filmi, 1977)

Şekil 2.55 1982 hava fotoğrafı (İstanbul Şehir Haritası)

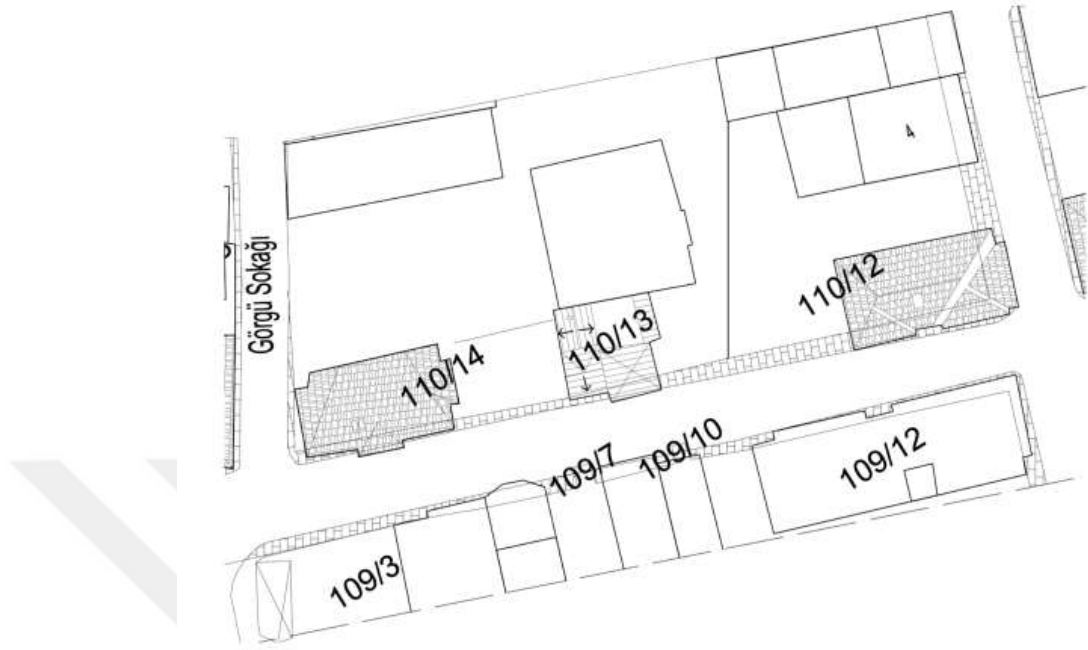
1982 hava fotoğrafı (İstanbul Şehir Haritası) 14 ve 13 numaralı parsellere ait 1972 senesine ait görüntüler, yapı cephelerine ait bilgi vermektedir. 14 numaralı parselde yer alan yapının girişi Sezai Bey caddesi üzerinde bulunmaktadır. Bu cephenin her iki tarafında payandalarla taşınan cumbalar görülüyor. 13 numaralı parselde bulunan yapının ise payandayla taşınan tek cumbası var. Bu iki yapıda ahşap karkas taşıyıcı sistemli yapılardır (bkz. Şekil 2.56).

Şekil 2.56 110 ada 14 ve 13 parseller (Sev Kardeşim filmi, 1972)

14 numaralı parsel ve üzerinde bulunan yapı hakkında bilgiye, 1920 ve 1972 tarihli belgelerle ulaşılmaktadır. Ancak mevcut durumdaki yapı, tescilli parselle özgün bir cephe içermeyen yapılmıştır. Eski halinde yapıya cadde üzerinden girilirken, günümüzde bahçe içinden geçiş sağlanmaktadır. İki adet cumba yerine cephenin ortasına konumlandırılmış, tek cumbaya yer verilmiştir. Cephe kaplamasında iki farklı malzeme kullanılmıştır. Giyotin pencere ve pencere pervazları yapıda sadık kalınan tek unsur olmuştur (bkz. Şekil 2.58).

13 numaralı parsel 1920 tarihli haritada bulunmamasıyla beraber 1970'li yıllara ait görüntüler de ortaya çıkmaktadır. Mevcut durum, eski yapının cephe özellikleri baz alınarak yapılmış, rekonstrüksiyonudur. Cephede kullanılan malzeme çeşitliliği ve rengi farklılık gösteren bir değişimdir (bkz. Şekil 2.58).

Şekil 2.57 110 ada vaziyet planı

Şekil 2.58 110 ada mevcut durum

12 numaralı parsel 1920 tarihli haritada görülmektedir. Yapıya ait ulaşılan en eski fotoğraf 1977 yılına aittir. O dönemde yapının cephesi boyalı, pencereleri pervazlı, cumbaları payandalar tarafından taşınan, ahşap panjurları olmayan bir yapı iken; günümüzde taklit edilerek uygulanmış, bir rekonstrüksiyon yapıdır (bkz. Şekil 2.56). Yapının, günümüzde de iki çıkması vardır ama düşey taşıyıcı elemanları mevcut değildir. İki farklı renkte boyalı cephe yerini; bodrum katta taş kaplamaya, zemin ve birinci katlarda ise farklı renkte boyaya bırakmıştır. Pencere altı kısımları ahşap malzemelerle kaplanmıştır. Pencerelere ahşap panjurlar eklenmiştir (bkz. Şekil 2.59).

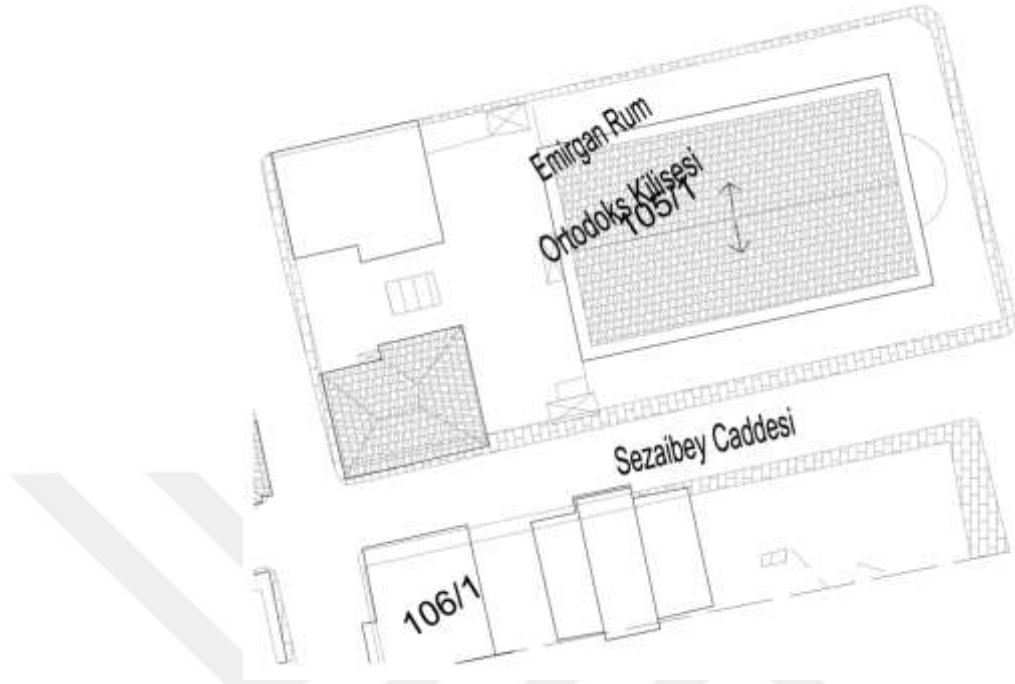

Şekil 2.59 110 ada 12 parsel (Aslan Bacanak, 1977)

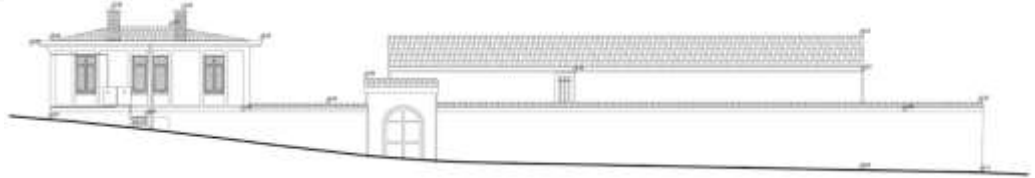
Genel durumların incelenmesi ardından hazırlanan öneri çalışmasında ilk olarak; 14 numaralı parsel için oran, boyut ve boşluklardaki özgünlüğe sadık kalınarak, bölge tipolojisine ve sokak silüetine uyum sağlayacak yeni tasarım önerisi hazırlanmıştır. Cumbalar çağdaştırılarak çıkmalara yer verilmiştir. Çıkmaların üzerinde bulunduğu cephe geriye çekilerek bahçe duvarı uzatılmıştır. Pencere oranlarında 1972 tarihli fotoğraflara sadık kalınmıştır. Pencereilerin dış cephede bulunan yüzeyleri alüminyum, iç mekânda yer alan yüzeyleri ise ahşap malzeme kullanılması önerilmiştir. Böylelikle dış etkenlerden korunurken, yeni ve geleneksel malzeme bir arada kullanılmaktadır. Pencereelerde ahşap görümlü güneş kırıcılara yer verilmiştir. Çatı kaplama malzemesi olarak metal kenet sistem önerilerek hem çağdaş hem de estetik görüntü kazanılmak istenmiştir. Yapının bahçe duvarında eklentiler kaldırılmış ve parsel boyunca uzatılmıştır. Ahşap desenli, modern bir görüntüye sahip ahşap kapı önerilerek cephede hem bir bütünlük hem de bir uyuma varılmak hedeflenmiştir. Bahçe duvarında basamakları anımsatan oturaklara yer verilmiştir (Şekil 2.60).

eklentilerin kaldırılması, cephesinin temizlenmesi ve komşu parselinde bulunan yapıların bahçe duvarlarıyla bir bütünlüğü oluşturması için yeni düzenleme önerisi de getirilmiştir (bkz. Şekil 2.62).

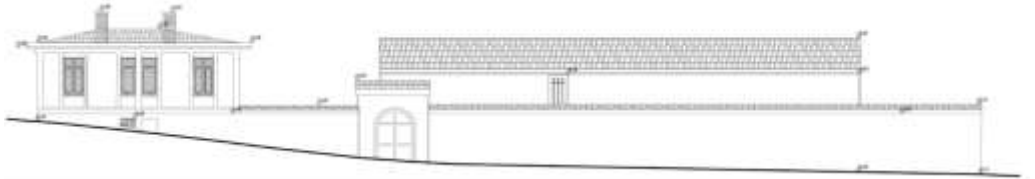

Şekil 2.63 105 numaralı ada vaziyet planı

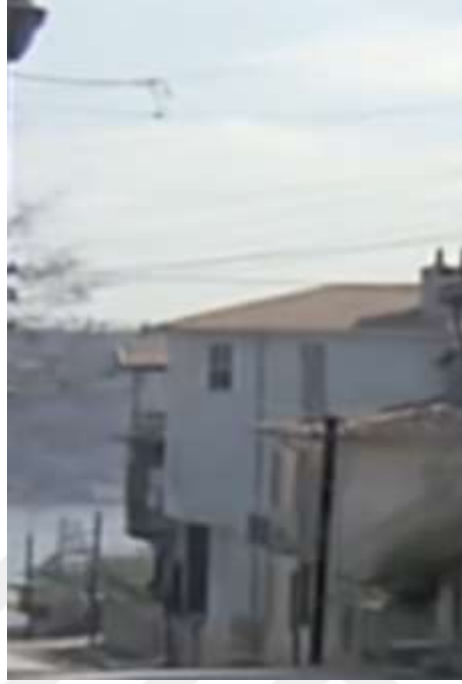
Şekil 2.64 105 numaralı ada mevcut silueti

Şekil 2.65 105 numaralı ada siluet önerisi

2.3.2.1.6. 106 Ada

106 ada, 12 ve 2 numaralı parsellerde bulunan yapılar Sezai Bey üzerindedir. 1972 tarihli fotoğraflarda bu parsellerde bulunan yapıların mevcut olduğu görülmektedir (bkz. Şekil 2.66).

Şekil 2.66 106 ada yapıları (1972 Sev Kardeşim)

12 numaralı parselde bulunan yapının giriş cephesi ve 2 numaralı parselde bulunan yapının da bahçe girişi Sezai Bey caddesi üzerindedir (bkz. Şekil 2.67). Bu yapılar özgünlüğünü büyük ölçüde koruyarak günümüze ulaşmıştır.

12 numaralı parselde bulunan yapının cephe rengi değiştirilmiştir. Yapı cephesinde boya dökülmesi, ahşap kepenklerde bozulmalar ve eksilmeler oluşmuştur. Cephede üç farklı malzeme bulunduğu için karmaşık bir görüntü oluşturmaktadır. Yapının çatı kısmı aslına uygun olmayarak örtülmüş ve balkon olarak kullanılmaktadır (bkz. Şekil 2.67). Bu sebeplerden dolayı çatıya müdahale edilerek özgün haline getirilmesi, eksilen malzemelerin bütünlenmesi, cephe renginin değiştirilmesi ve malzeme bütünlüğünün sağlanarak düzenlenmesi önerilmiştir (bkz. Şekil 2.68).

Şekil 2.67 106 ada mevcut siluet

Şekil 2.68 106 ada siluet önerisi

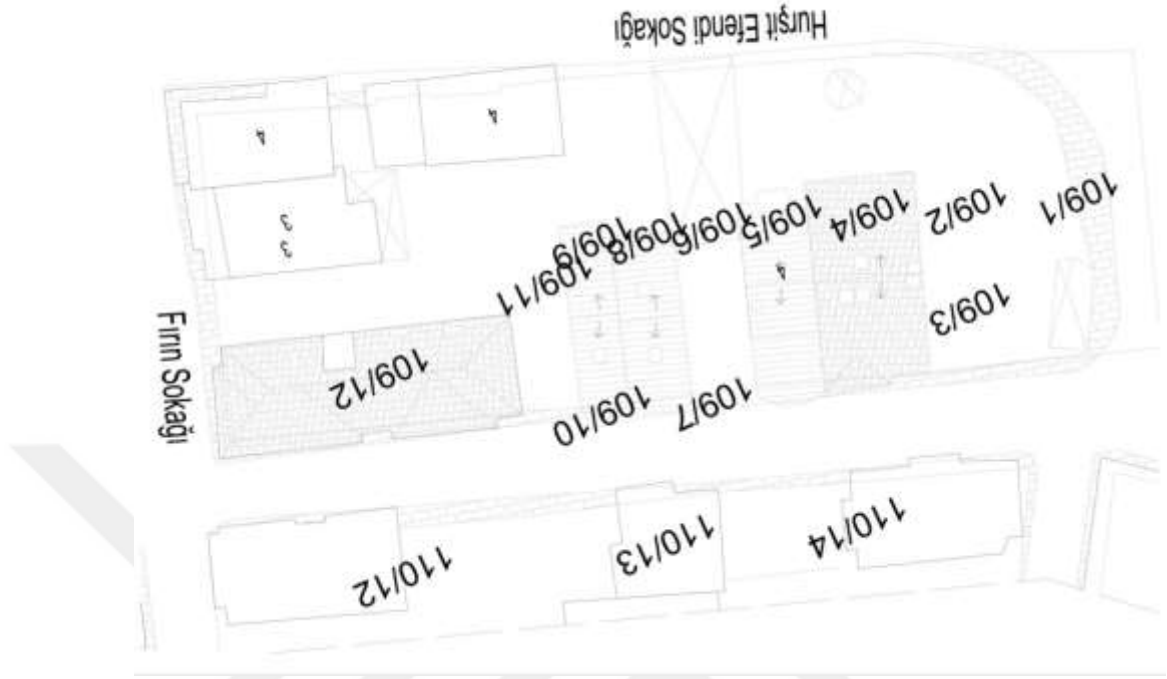
2.3.2.1.7. 109 Ada

Mevcut durumda ada üzerinde beş yapı bulunmaktadır. 1970’li yıllara ait görsellere bakıldığında, Sezai Bey caddesi üzerinde beş yapının bulunduğu ancak cephe genişliklerinin farklı olduğu görülmektedir (bkz. Şekil 2.69).

Şekil 2.69 Sezai Bey Caddesi (1972 Sev Kardeşim film sahnesi)

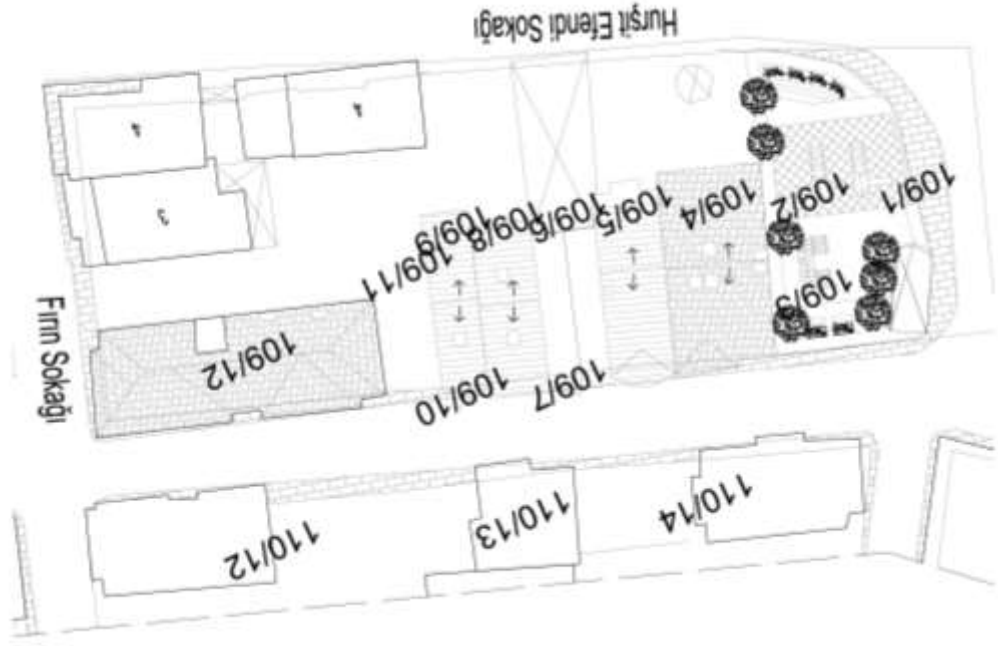
3 numaralı parselde herhangi bir yapı olduğuna dair bir veri bulunmamıştır. 4 numaralı parselde bulunan yapının eski halinde, zemin kat dükkân olarak kullanılmaktadır. Mevcut durumda rekonstrüksiyon olan yapıda bu cephe, iç mekâna dahil edilmiştir. Yapının cumba yeri ve payanda taşıyıcıları korunmuştur. Değişen işlev doğrultusunda pencere boşluklarının yerleri ve ölçüleri, yeni düzenlemeye uygun bir biçimde hazırlanmıştır. 5 numaralı parselde bulunan yapı, taklit edilerek yeniden yapılmıştır. Ancak pek çok detayı ile özgünlükten uzaktır. Çatı katına gizli bir kat çıkılmıştır. Betonarme olarak inşa edildiği için, özgün yapıda bulunan cumba taşıyıcısı payandalar yoktur. Cephede kullanılan farklı malzemeler uyumsuz bir görüntü sergiler. Ahşap giyotin pencereler yerine çift kanatlı, PVC pencereler kullanılmıştır. Aslına uygun olarak yapı girişi, cumba yeri ve biçimi uygulanmıştır. Geçmiş yıllara ait, 8 ve 10 numaralı parsellerde bulunan yapılar incelendiğinde tek bir girişi olduğu görülmektedir. Restore edilen yapıya, mevcut durumda iki farklı giriş verilmiştir. Yine 1970’li yıllara ait fotoğraflar incelendiğinde, 12 numaralı parselde bulunan yapı yerinde iki farklı bina mevcuttur. Ancak zaman içerisinde bu parseli tamamen kaplayacak şekilde yeni bir yapı konumlandırılmıştır (bkz. Şekil 2.71).

Şekil 2.70 109 ada vaziyet planı

Şekil 2.71 109 ada mevcut silüet

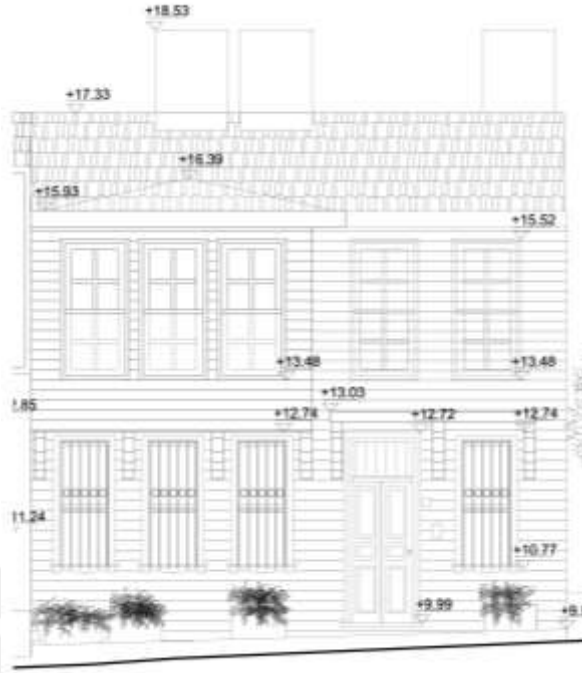

Şekil 2.72 109 ada önerilen vaziyet planı

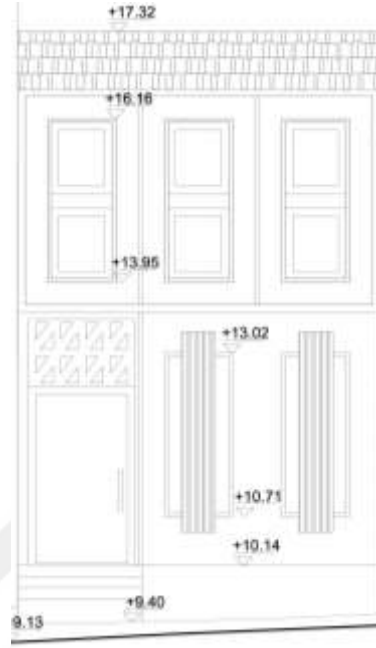
Şekil 2.73 109 Ada Siluet Önerisi

Adanın genel durumu incelendiğinde, 4 numaralı parselde bulunan yapı için, cephesinde bulunan taş kaplamalarının kaldırılması, bölge silüetine uygun bir biçimde boyanmasıyla beraber; 1972 tarihli görseller ile karşılaştırılarak pencere oranlarının küçültülmesi, payanda sayısının eski fotoğraflarındaki gibi dört adede çıkarılması önerilmiştir (bkz. Şekil 2.74).

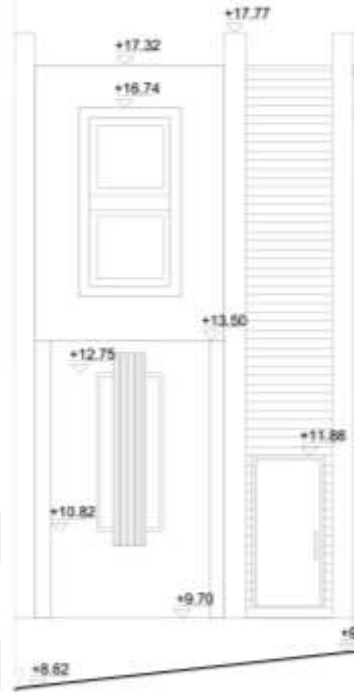
Şekil 2.74 109 ada 4 parsel önerisi

5 numaralı parselde bulunan yapıda bir özgünlük yönünden zayıf olma sebebiyle yeni tasarım önerisi getirilmiştir. Yeni tasarımda, silüet gabarisi korunarak bodrum, zemin üzeri bir kat önerilmiştir. 1972 tarihli fotoğraftan yola çıkılarak pencere ve kapı oranları korunmuştur. Zemin kat pencerelerinde korkuluk yerine modern sistem olan güneş kırıcılara yer verilmiştir. Bölge tipolojisinde yaygın olarak görülen kapı üzerinde yer alan ışıklık, modernize edilerek bir uygulama önerilisi getirilmiştir. (bkz. Şekil 2.75).

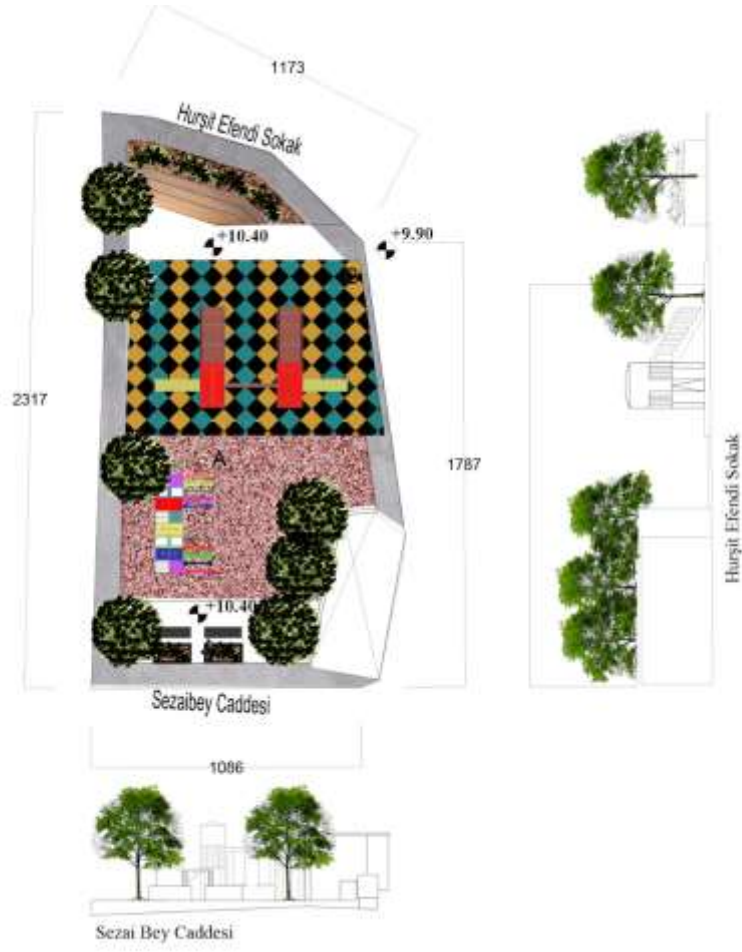
Şekil 2.75 109 Ada 5 Parsel Önerisi

Yedi numaralı parselde yapı bulunmamaktadır. Gelecekteki kullanımı, yanlış uygulamaların önüne geçilmesi düşünülerek konut tasarımı yapılmıştır. Bu parselde uygulanacak yapıda geleneksel yapılarla çağdaş yapıların bir arada konumlandırılırken uyumun yakalamak hedeflenmiştir. Bu maksatla yapının tasarımında; oran, ölçü, yükseklik, cephe hareketleri gibi faktörler etkili olmuştur. Geleneksel konut yapılarında payandalarla taşınan cumbalar görülmektedir. Bundan yola çıkılarak, dar cepheli ve diğer yapılardan geride kalan parselin birinci katı cumba mantığı ile uzatılmış, yüksek sütunlarla taşınmıştır. Cumbalarda yer alan giyotin pencereleri anımsatmakla beraber iç mekânda gün ışığından en verimli şekilde faydalanmak için alt kanadı sabit, üst kanadı öne makas pencereye yer verilmiştir. Zemin kat penceresinde, korkuluklar yerine hem bu vazifeyi görececek hem de yenilikçi bir görüntü kazandıracak güneş kırıcılar bulunmaktadır. Yapıya giriş parselde geriye çekilmiştir. Oldukça sade bir görünüme sahip giriş kapsının bulunduğu yüzey, hem doğal bir görüntü. Vermesi hem de geleneksel malzemenin sürdürülebilirliği adına ahşap cephe kaplaması uygulanmıştır (bkz. Şekil 2.76).

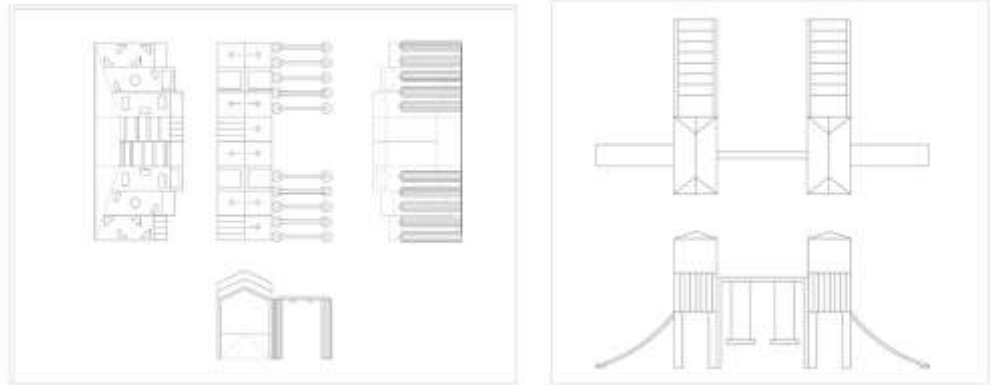

Şekil 2.76 109 Ada 6 Parsel Önerisi

3 numaralı parselde herhangi bir yapı izi bulunmamaktadır. Geçen yüzyıl içerisinde 109 numaralı adanın boşluk oranının azalması, bölge halkının gelişen ihtiyacı, GZTF analizinde çıkarılan sonuç üzerine parselin kamulaştırılması, çocuk oyun parkı ve oyun parkuru önerilmiştir. Oyun parkuru tasarımında, farklı yaş grubu çocuklara yönelik olması, kullanılan malzemelerin emniyeti, kurulan sistemin çocuk gelişimine olumlu katkılarda bulunması, tırmanma, engel aşma gibi aktivitelerle hem fiziksel gelişime hem de keyifli zaman geçirmeye yönelik olması hedeflenmiştir. Aynı zamanda park içerisinde, salıncak ve kaydırak bulunan alternatif bir oyun ünitesine yer verilmiştir (bkz. Şekil 2.77).

A DETAYI: LABİRENT OYUN ÜNİTESİ **B DETAYI: OYUN ÜNİTESİ**

Şekil 2.77 109 ada 3 parsel önerisi

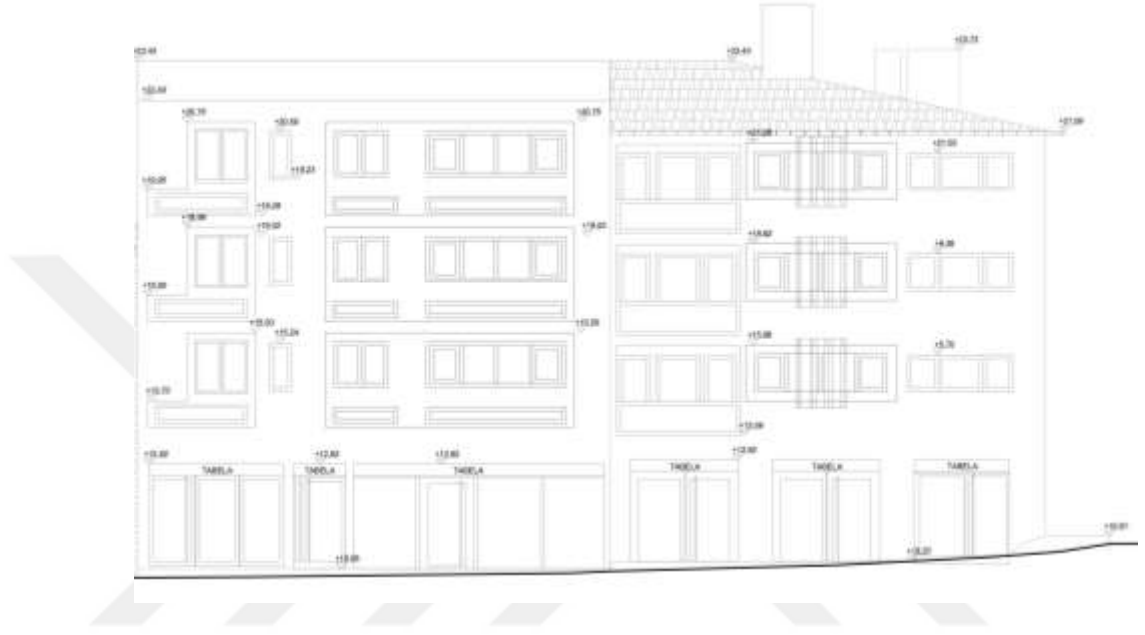
2.3.2.1.8. 117 Ada

117 numaralı ada da bulunan beş adet yapının girişi, Sezai Bey caddesi üzerindedir. Bu yapılardan 2,3 ve 4 numaralı parsellerde bulunanlar tescilli, 1 numaralı parselde bulunan iki yapı tescilsizdir. Tescilli yapılar rekonstrüksiyondur. 2 ve 3 parsellerde bulunan yapı cephelerinde lekelenmeler oluşmuştur. 4 numaralı parselde bulunan yapı yenilenmiş durumdadır. 1 numaralı parselde iki adet bitişik nizam yapı mevcuttur. Bunların zemin katları ticaret amaçlı kullanılmaktadır. Cepheleri karmaşık bir görüntüye sahiptir. 2 numaralı parselde bulunan yapı ile bitişik durumda olan binada sonradan eklenmiş kat mevcuttur. Bu durumda siluet gabarisini olumsuz yönde etkilemektedir (bkz. Şekil 2.79).

Şekil 2.78 117 ada vaziyet planı

1 numaralı parselde bulunan yapılara pencere boşlukları sabit tutularak, cephe düzenlemesinin getirilmesi, vitrin tasarımı yapılması ve cephe malzemesinde bütüncül yaklaşım uygulanması, sonradan eklenmiş katın kaldırılarak çatısının düzenlenmesi siluetin iyileştirilmesi amacıyla öngörülmüştür (bkz. Şekil 2.82).

Şekil 2.82 117 Ada 1 Parsel Önerisi

2.3.2.1.9. 122 Ada

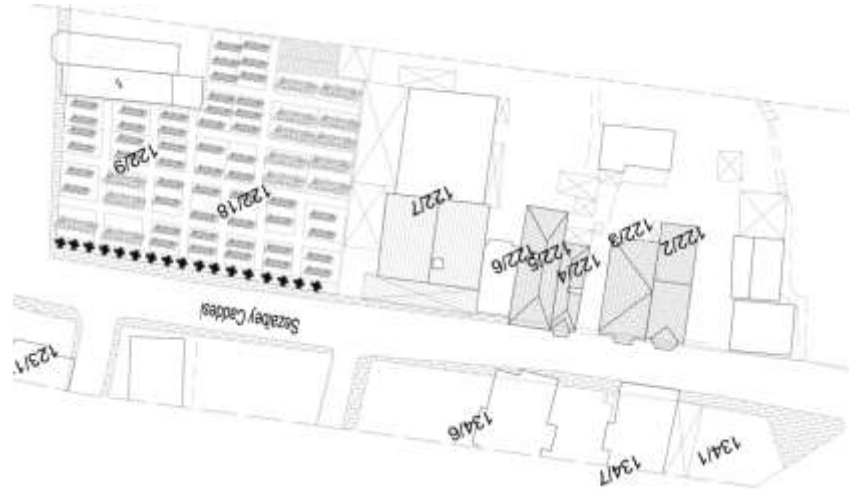
122 ada üzerinde bulunan 2,3 ve 4 numaralı yapılar tescillidir. 2 numaralı parselde bulunan yapı rekonstrüksiyon olarak yapılmıştır. 2,3 ve 4,5 numaralı parseller 1920 tarihli haritada da bitişik nizamdır. Ancak yedi numaralı yapı parseli mevcut değildir. Güncel durumda yedi numaralı parselde yeni yapı vardır. 9 ve 10 numaralı parseller 1920 yılından günümüze dek kullanım durumu pasiftir. 3 ve 4 numaralı parsellerde bulunan yapıların, cephe malzemelerinde bozulmalar meydana gelmiştir. 5,6 ve 7 numaraların parsellerin cephe görüntüsü, siluetteki görsel estetiği bozmaktadır (bkz. Şekil 2.84).

Şekil 2.83 122 ada vaziyet planı

Şekil 2.84 122 ada mevcut siluet

Şekil 2.85 122 ada vaziyet plan önerisi

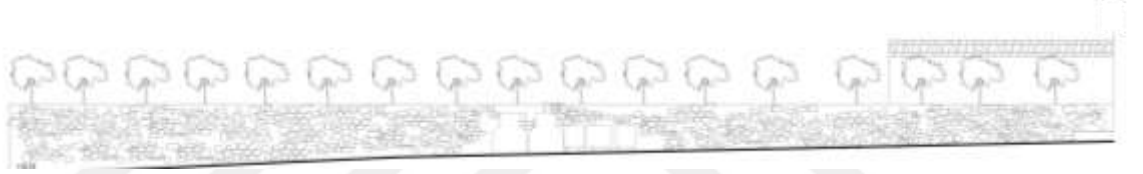

Şekil 2.86 122 ada siluet önerisi

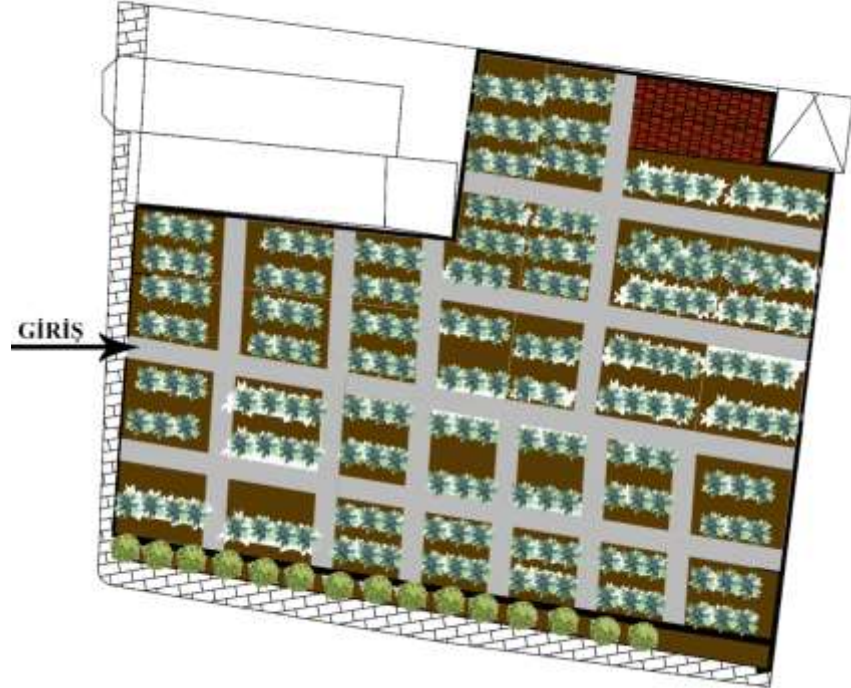
Sezai Bey cadde silüetini iyileştirmeye ve korunmanın sürdürülebilirliğine yönelik olarak, 3 numaralı parselde cephe temizliği ile çatı malzemesinin değiştirilmesi, 4 numaralı parselde bulunan yapının cephesinde oluşan lekelenme ve malzeme bozulmalarının onarılması önerilmiştir (bkz. Şekil 2.86).

5 numaralı parsel için cephe düzenlemesi getirilmesi, malzeme bütünlüğünün sağlanması, cephedeki farklılıkların sebep olduğu karmaşanın giderilmesi önerilmiştir (bkz. Şekil 2.87).

18 ve 9 numaralı parsellerde oluşacak kontrolsüz yerleşimin önüne geçilmesi, bölgenin Boğaziçi öngörünüm alanında olması fırsatı değerlendirilerek, halk yaşamını katkı sağlayacak, yeşil dokuyu ve dolu boş alan oranını muhafaza edecek şekilde kamulaştırılması önerilmektedir. Kamulaştırılan bu alanın, toplum yaşamına fayda sağlayacak biçimde, şehrin içinde geleneksel yaşam alışkanlıklarını devam ettirebildikleri, doğal yaşam ortamı sunulduğu aynı zamanda mevcut dokunun korunabileceği ve silüet kalitesini artırma amacıyla bostan olarak kullanılma düşüncesi sunulmaktadır. Yaklaşık bin metrekarelik alana sahip toplam alanın temizlenerek sebze ve meyvelerin yetiştirildiği alanlara parsellenmiştir. Alan içerisinde bostan için görevlendirilmiş kişilerin kullanımına uygun olarak prefabrik bir yapı konumlandırılmıştır (bkz. Şekil 2.89,2.90).

Şekil 2.89 122 Ada 9,18 Parsel Önerisi

Şekil 2.90 122 ada 9 ve 18 parsel bostan önerisi

2.4. KÜLTÜREL ROTA

Kültürel miras, nitelikli mimari yapıları, oluştuğu çevreleri ile beraber tarihsel ve kültürel değeri olan tüm kentsel ve kırsal alanları içermektedir (Amsterdam Bildirgesi, 1975). Emirgân mahallesi mimari, yaşam, sosyal mekanlar gibi alanlarda belirli ölçüde geleneksel kültürü korumuş bir yerleşimdir. Halkın ve özellikle genç kuşağın bilinçli oluşu, Boğaziçi öngörünüm alanında kalması kültürel geleneğin sürdürülebilmesi ve mimarlık mirasının yaşaması için en önemli sebeplerdendir. Denizin mavisine, tabiatın yeşiline açılan noktalarıyla adeta şehrin kasvetinden arınmıştır. Bölgenin tanınması, sahip olduğu değerlerin farkında olunması, korumaya katkı sağlamaktadır. Beraberinde bilinçli kullanmak çok önemlidir. Doğa ve mimari güzelliklere sahip Emirgân'ın tanınması, haberdar olunması, gelen ziyaretçilere önemli yerlerin tanıtılması kapsamında kamunun ilgisini uyandırmaya yardımcı olacak kültürel rotalar oluşturulmuştur.

Farklı etnik grupların bir arada yaşadığı ve bu topluluklara yönelik üç farklı dini mabedi ile kozmopolit yapısının görülmesi için “Dini Yapılar” başlığı altında bir gezi rotası çıkartılmıştır. İstanbul'un önemli rekreasyon noktası olan Emirgân Korusu'nun yanı sıra geniş sahil şeridi, Emirgân Parkı ile beraber önemli kentsel noktalarını ortaya çıkarmak ve bu noktalarında kültürel peyzaj noktalarına dahil edilmesi için “Rekreasyon Alanları” başlığında kültürel gezi rotası hazırlanmıştır. Önemli sosyalleşme alanlarında kültürel mirasıda gözler önüne seren yapıları içeren “Sosyo Kültürel Alanlar” rotası oluşturulmuştur. Bünyesinde oldukça fazla su yapısı bulunan Emirgân'ın bu yönde tanıtımını yapmak için ziyaretçilere yönelik “Su Yapılar” rotası hazırlanmıştır. (EkC)

3. BÖLÜM SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Icomos Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde belirtildiği gibi (2013), Türkiye coğrafyası kültürel mirasa hususunda uluslararası düzeyde zenginlik ve çeşitliliğe sahiptir.

Boğaziçi'nin mutena yerlerinden biri olan Emirgân Mahallesi, önemli kültürel envanterlere sahip bir bölgedir. Mesire ve sayfiye kullanımdan yerleşim meskeni oluşuna kadar uzun bir süreçten geçmiştir. 16. yüzyıla ait yaşam izleri taşınması, dönemin şehir merkezi dışında kalmasına rağmen saray ve çevre ahali tarafından tercih edilmesiyle muteber karakteri oluşmaya başlamıştır. Tercih edilmesinin en önemli etkenleri doğa güzelliklerinin zengin oluşudur. Zaman içerisinde gelişen ulaşım imkânları, 18. yüzyıl sonunda arazinin parsellenip halka açılması, kaliteli bir yaşam ortamı sunması, popüleritesinin artması nüfusun gelişiminde rol oynamıştır.

Mevcut vaziyette ise, İstanbul'un önemli kültürel peyzaj alanlarından Emirgân korusunu bünyesinde barındırması, uzun bir sahil şeridine sahip oluşu, Boğaziçi öngörünüm alanında kalması sebebiyle yapılaşmanın kontrol altında tutulması beraberinde şehrin kargaşalı ve kasvetli dokusundan farklı bir hâle sahiptir. Zaman içerisinde gelişen kullanım faaliyetleri, rant, değişen ihtiyaçlar gibi sebeplerden kaynaklı işlev değişikliği; yıpranma, bakımsızlık, modern dünyanın yaşam rahatlığına duyulan ilgi, imar ve yol çalışmaları sonucunda geleneksel yapılarda yok oluşlar yaşanmıştır.

Esmer ve Kudumovic'in aktarımına göre (2021), Karmaşanın ve kalabalığın yoğun olduğu İstanbul gibi kentsel alanlar açısından, kentsel koruma çeşitli düzeylerde başa çıkılması gereken kilit konulardır (s. 285). Emirgân yerleşiminin avantajı bu karmaşaya karışmamış ve kendini bu anlamda korumuş olmasıdır. Çalışma alanı sınırı içinde kalan kısımda toplu konut alanı olan site gibi toplu yaşam oluşumlarına rastlanmamıştır. Bölge halkında komşuluk, yardımlaşma, sevgi ve saygı çerçevesi içinde bulunma gibi manevi ve sosyal değerler himaye edilmiştir. Aynı zamanda yerel halkta var olan geleneksel ve kültürel mimariye sahip çıkma bilinci korumaya yönelik

çalışmaların en büyük destekçisidir. Bu münasebetle mahalle kültürünün sürdürülmesindeki en önemli etkenlerdir.

Plan bazında bakıldığında boşlukların dolu alanlardan fazla olduğu görülmektedir. Sokak ve caddelerde yeşilin baskınlığı, sirkülasyon alanları hissedilmektedir. Ancak yeni yapılaşmalarda, mimari dokuyu tehdit edici unsurlar vardır. Hal böyle olunca da olumlu yönlerin yanı sıra olumsuz gelişmeler ve tehditler ortaya çıkmaktadır.

Bunların başında, 1950'li yıllarda yol genişletme uğruna dönemsel özellikle sahip yapıların yıkılması olmuştur. Kültürel envanterin kaybı hususunda ilk büyük darbe bu yaklaşımda alınmıştır. Beraberinde boş parsellere yapılan bölge silüetine uygun olmayan, çok katlı, cephe düzenlerinde gelişigüzel uygulamaların görüldüğü yeni yapılardır. Restore edilmiş tescilli yapılarda yanlış malzemelerin kullanılması, karakteristik özelliklerini bozacak fazla kat eklenmesi, cephe malzemelerinde bölge tipolojisine uygun olmayan uygulamaların tercih edilmesi, niteliksiz muhdes eklemelerin yapılması karşılaşılan en büyük sorunların başında gelmektedir. Kötü taklit uygulamaları, yapı sisteminde özgün olmayan tercihler, bilimsel araştırmaları adeta yapılmadan uygulanmış rekonstrüksiyon yapılar ise günümüzde verdiğimiz en büyük kayıplardır. Sık sık değişen mevzuat, imar yasaları kültür varlıklarının korunmasına yönelik bir başka tehdit unsurlarıdır. İmar durumuna uygun olmayan, kaçak yapılaşmaların meşrulaştırılmasına yönelik alınan, 2018 tarihli 3194 sayılı imar kanununun geçici 16. maddesinde sit alanı, kıyı, orman gibi özel konumlara tabi alanlarda bulunan yapıların imar barışından yararlanamayacaklarına yönelik bir hüküm yer almamaktadır. Bu kanun kapsamında Emirgân sınırları içinde bulunan ve Boğaziçi Öngörünüm alanı dâhilindeki 951 ada 1 parsel, 103 ada 22 parsel, 155 ada 12 parsel, 113 ada 2 parsel üzerinde bulunan yapılar, kaçak kat, balkon vs. gibi bağımsız eklentileri için yapı kayıt belgesi almışlardır.

Bütün olumlu ve olumsuz değerlendirmeler neticesinde çalışmanın amacı, analiz ve belgelenmelerin sonucunda, çalışmanın asıl amacı mevcut durumda daha fazla kayıp verilmemesi; geleneksel yapı birikiminin, rekreasyon alanlarını, yeşil dokuyu, sahil şeridinin, kültürel farklılıkların bir arada yaşamasını korumak olmuştur.

İlk olarak 1. Bölüm Emirgân Yerleşimi başlığı altında, konum ve coğrafi özellikleri, tarihsel ve fiziksel gelişimi, mahalle bazında yapılan kentsel çalışmalar, bölgenin sosyal yapısı incelenerek gelişim süreci değerlendirilmiştir. Yine aynı bölümde, Emirgân Mahallesi Kültürel Varlıkları altında kentsel doku özelliği anlatılmıştır. Ardından sahip olduğu değerler Kültürel Peyzaj Alanı, Anıtsal Yapılar, Sivil Mimari Örnekleri alt başlıklarında incelenmiş ve mevcut durumları böylelikle belgelenmiştir. Önemli bir Boğaz yerleşimi olma münasebetiyle konut oluşumu, değişen yaşam koşullarına bağlı gelişimi tetkik edilmiştir. Günümüzde ulaşamamış ancak buldukları dönemde Emirgân'ın kentsel dokusuna katkı sağlayan, teşkil sürecini etkileyen yapılar araştırılmıştır.

2. Bölüm Mevcut Durum Analizi başlığı altında, kentsel analizi yapılmıştır. Bu çalışma bölge dokusunu tanımaya katkı sağlamıştır. Böylelikle mevcut durumlar hali hazır haritalar üzerinde belgelenmiştir. Sentez ve analiz çalışmalarından yola çıkılarak, getirilecek önerilerin temelini oluşturan, mahallenin güçlü, zayıf yönleri ile tehdit ve fırsatlarının çıkarıldığı bir tablo hazırlanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda iyileştirme ve korumaya yönelik öneri stratejileri hazırlanmıştır.

Araştırmalar, incelemeler, sonucunda koruma ve geliştirmeye yönelik önerilen stratejiler şu şekildedir;

1. Boğaziçi öngörünüm bölgesinde olması olumlu yönde kullanılarak, boş parsellerin sirkülasyon geçirgenliği korunabilir.
2. Korumaya uzak mesafede kalan sokaklara çocuklar ve yaşlılar için mahalle içerisinde sosyalleşme alanları oluşturulabilir. Böylelikle mahallenin bir arada yaşam bağları istedikleri yönde kuvvetlenir, farklı kuşaklar bir arada etkileşim halinde olabilir.
3. Bölgeye gelen yoğun ziyaretçiye yönelik, bilgi ve kültürel etkinlik amacıyla işlev durumlarına göre gezi rotaları çıkartılabilir. Örneğin, dini yapılar, çeşme yapıları, rekreasyon ve sosyo kültürel alanlar.
4. Denize olan yakınlığı ve korusu ile bilinen mahallenin, zengin tarihini ortaya çıkarmak için belediyenin sosyal aktivitelerini yoğunlaştırması. Geleneksel mehtap geceleri gibi etkinlikler düzenlenmesi. Yapı parsellerindeki düzensiz

boşluklar, yapı kullanıcıların ve çevre halkının ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde kamusal düzenlemeler getirilebilir. Örneğin bisiklet park alanı.

5. Dik yokuşlu sokaklarda yaşayan halkın, hanelerine ulaşımı kolaylaştırmak için ring, dolmuş gibi hizmetlerin sunulması.
6. Koruma bilincinin yoğun olduğu halktan destek alınarak özgün yapılara ve mahallenin kültürel mirasına karşı farkındalık arttırılabilir.
7. Muhdes eklemelerin önüne geçilmesi için mülk sahiplerini olanaklar sunulması ve doğru yönlendirilmesi.
8. Kıyı şeridindeki yoğunluğu azaltmak. Hem kıyı şeridindeki hem korudaki insan yoğunluğu hafifletmek için, sahil tarafından koruya komşu olan Emirgân parkındaki boşluk değerlendirilerek daha cazip hale getirilebilir.
9. Bölgedeki yapı denetimi artırılarak, boş parsellere uygulanan usulsüz yapıların engellenmesi yönünde uygulamalar getirilmelidir. Oldukça ciddi maddeleri içeren kanun ve yasalar doğrultusunda, gerekli bilinçle yapılan kontroller sonuç verecektir.
10. Boğaziçi öngörüm bölgesi sınırları içerisinde yer alan yapıların, yapı kayıt belgesi almasının engellenerek, mevcut dokuyu bozan gelişmelerin kaldırılmasına ve kültür varlıklarının ileriye dönük korunabilmelerine yönelik imar yasaları düzenlenebilir.
11. Geleneksel dokuya sahip alanda, modern yapım tekniklerine olan eğilimin önüne geçebilmek için mevcudiyeti koruma ve devam ettirmeye yönelik teşvik edici planlamalar geliştirilebilir.
12. Kültürel mirasın ehemmiyeti hususunda bilinçlendirmeye yönelik çalışmalar yapılarak toplumlara koruma hassasiyeti işlenebilir.

Kentsel Morfoloji başlığı altında tipoloji çalışması yapılmıştır. Bütün bu tanımlamalar ve araştırmalar ışığında kültürel geleneğin korunması bağlamında Emirgân mahallesinin oluşumu, tarihi, üzerine yapılan çalışmalar araştırılmış, sosyal yapısı, dokusu, yaşam kültürü, yapısal özellikleri incelenmiş, mevcut durumun belgelenmesi ardından bölgenin karakteristik özelliklerini bünyesinde barındıran

Boyacıköy sırtlarında bulunan Sezai Bey caddesi üzerinde siluet çalışması hazırlanmıştır. Sonuç olarak Sezai Bey Caddesi siluetinde meydana gelen hasar, bozulma, kaybolma tehdidi yaşayan özgün hâller tespit edilip; koruma ve geleneksel mimarinin sürdürülebilirliğine yönelik siluet önerisi hazırlanmıştır. Çalışmalar ardından, Emirgân'daki kültür zenginliğinin farkındalığını arttırmak, tanıtmak, dışarıdan gelecek ziyaretçilerin bilinçli bir gezi yapabilmeleri için kültürel rotalar çıkarılmıştır.

Bütün bu çalışmaların sonucunda asıl hedef, geçmişe karşı azalan saygının güçlenmesi, mirasa sahip çıkmak bilincinin yaygınlaştırılması, belge niteliği taşıyan yapı ve elemanlarının korunması, silueti bozacak yaklaşımların önüne geçmenin beraberinde iyileştirmeye yönelik yapılabilecek girişimlerin ortaya koyulması olmuştur. Bir sonraki aşama olarak, bölgede mevcut olan nitelikli ve özgün sokakların siluet çalışmalarının yapılarak, gerekli ve doğru müdahalelerin uygulanması, geleneksel kültürün gelecek nesillere aktarılarak örnek bir yerleşim yeri profilini sunmaktır.

KAYNAKÇA

- Abdulla, P. J. (2014). *İstanbul Avrupa Yakası Boğaziçi Yali Bahçelerinin Mekansal Gelişimi Üzerine Bir Araştırma* [Yüksek Lisans]. İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Akalın, M. (2016). Kentsel Dönüşümün Karanlık Yüzü: Soylulaştırma, Yerinden Edilme ve Mekânsal Dışlanma. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 7(14).
- Akif, G. (2013). *Boğaziçi Kanunu'nun Boğaziçi Öngörünüm Bölgesindeki Koru Alanlarına Etkisinin İrdelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi.
- Akpınar, İ. (2013). *Boğaziçi, Emirgân Atlı Köşk Sakıp Sabancı Müzesi'nin On yılı*. Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi.
- Alasya, Z. (1977). *Aslan Bacanak*.
- Aleksandru, E. (1996). *19. Yüzyılda İstanbul Rum Ortodoks Kiliseleri* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Altan, A. U. (2002). *Görsel Bir Veritabanı Uygulaması: Boğaziçi Yalıları* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Arel, A. (1975). *Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci*. İTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Artan, T. (1994a). *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (C. 3). Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Artan, T. (1994b). *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İçinde *Boyacıköy* (C. 2). Kültür Vakfı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.

- Atasoy, N. (2004). *Kont Ostrog'dan Rahmi M. Koç'a Boğaziçi'nde Bir Yalı Hikâyesi*. Rahmi M. Koç Müzecilik ve Kültür Vakfı Yayını.
- Aysu, Ç. (1989). *Boğaziçi'nde Mekansal Değişim* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Ayverdi, H. (2002). *Boğaziçi'nde Tarih*. Kubbealtı Neşriâtı.
- Başar, D. (2020). 1924-1928 Yılları Arası İstanbul Şehremaneti Mecmuası'nda Şehircilik Açısından Su Konusu. *İstanbul Üniversitesi*, 9.
- Bayrak, O. (2004). *İstanbul Sözlüğü*. Tarih Düşünce Kitapları.
- Bekman, B. (2020). *XIX. Yüzyılın Dönüşen İstanbul'unda Mahalleler, Kollar Ve Belediyeler: Bir Envanter Ve Haritalama Çalışması* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Belge, M. (2011). *Dünya Mirası İstanbul*. Vakıf Bank Kültür Yayınları.
- Beşli, A., Çalıkçı, A. M., & Eraslan, Z. (t.y.). *Objektifden Yansıyanlarla Sultan II. Abdülhamid Döneminde Eğitim* (1. Baskı). Üsküdar Belediyesi.
- Bezci, N. (2019). *Arşiv Belgeleri Işığında Beylerbeyi ve Emirgân Camileri* [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Bucak, T., & Özkaya, E. (2014). Tarihi Köşkların Yiyecek–İçecek Sektörüne Kazandırılması: Beltur A.Ş. Örneği. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 15(2).
- Budayıcıoğlu, K. İ. (2004). *İstanbul—Emirgan Korusu Tarihi Köşk Bahçelerinin Restorasyonu Üzerine Araştırmalar* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

- Cahit, K. (1990). *İstanbul, Mekanlar ve Zamanlar*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı.
- Çuhadar, N. Ö. (2010). İstanbul'a Adanmış Bir Hayat:Çelik Gülersoy. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 8(16).
- Çukur, M. (1994). *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (C. 2).
- Dilek, Z. (2019). *Şerifler Yalısı* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Eğilmez, E. (1972). *Sev Kardeşim*.
- Ekicigil, R. (1983). *İstanbul Kültür Ansiklopedisi* (C. 3). Tercüman Gazetesi Kültür Yayınları.
- Eldem, Sedad Hakkı. (1974). *Köşkler ve Kasırlar II* (Milli Eğitim Basım Evi, C. 2).
- Eldem, Sedad Hakkı. (1979). *İstanbul Anıları—Boğaziçi Anıları*. Celtüt Matbaacılık.
- Eldem, Sedad Hakkı. (1993). *Boğaziçi Yalıları, Rumeli Yakası I*. Vehbi Koç Vakfı.
- Emirgân Yerleşmesi Ve Koruma Sorunları Üzerine Bir Araştırma*. (1999). [Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Erdenen, O. (2007). *Boğaziçi Kendini Anlatıyor*. Kitap İstanbul.
- Ergüler, M. (1996). *Sedad Hakkı Eldem Binalarının Analizi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Ermumcu, A. S. (2019). *İstanbul Sarıyer İlçesinde Bulunan Yali Camileri, Koruma Önerileri ve Değerlendirilmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.

- Ertuğ, N. (2001). *Osmanlı Döneminde İstanbul Deniz Ulaşımı ve Kayıkçıları* (1. Baskı). Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Esmer M., & Kudumovic L. (2021). *Degeneration of socio-urban fabric at Yenikapı and proposals for rehabilitation. Frontiers of Architectural Research, 10.*
- Eyice, S. (1963). *Reşad Ekrem Koçu İstanbul Ansiklopedisi* (C. 6).
- Eyice, S. (2007). *Bizans Devrinde Boğaziçi*. Yeditepe Yayınları.
- Fıratlı Nezh. (1954). Boğaz içinde Bir Bizans Sarnıcı. *Makale, 144.*
- Gökbilgin, M. T. (1992). Boğaziçi. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 6, ss. 251-262). TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Göktürk, H. (1963). İstanbul Ansiklopedisi. İçinde *Bostancıbaşı Defteri* (C. 6, s. 2989). Reşad Ekrem Koçu.
- Göktürk, H. (1968). *İstanbul Ansiklopedisi* (s. 5091-5100). Koçu Yayınları.
- Gülde, E. (2010). *KÜLTÜREL MİRAS VE TURİZM ÖNLİSANS PROGRAMI*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Gülersoy, Ç. (t.y.). Emirgân Parkı ve Köşkleri. *Eflatun Dergisi, 215.*
- Gülersoy, Ç. (1970a). *Boğaziçi Koruları*. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- Gülersoy, Ç. (1970b). *Boğaziçi Koruları, Emirgân Korusu*. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- Gülersoy, Ç. (1980). *Yıldız ve Emirgân Parkları ve Köşkleri*. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- Güngör, N. (2000). *Boğaziçi Büyüsü, İnkılap Kitapevi*.

Hergünel, C. (2010). *Geçmişten Gelen Esintilerle-Emirgân*. Heyamola Yayınları.

[Http://dSPACE.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/136984/001641937010.pdf?sequence=2](http://dSPACE.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/136984/001641937010.pdf?sequence=2) . (t.y.).

İlgazi, B. (2018). *Kentsel Yaşam Kalitesinin Sosyal Çevre Boyutu Sariyer Örneği*

[Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.

Karpat, K. (1969). Sosyal Yapı Değişimleri Açısından Türkiye’de Gecekondu

Sorunu. *Milliyet Gazetesi*, sy.

Kart, N. (2005). İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi. *Emirgân Parkı’nda*

Kullanıcıların Memnuniyet Derecelerinin Değerlendirilmesi, 55(1).

Kayra, C. (1990). *İstanbul, Mekanlar ve Zamanlar*. Akbank Yayınları.

Kömürciyan, E. Ç. (1988). *İstanbul tarihi: XVII. asırda İstanbul*. Eren Yayıncılık.

Kuban, D. (1969). *İstanbul’un Tarihi Yapısı, Tarihi Gelişme, Şehrin Yapısının*

Özellikleri Koruma Yöntemleri (İstanbul’un Tarihi Yapısı, Tarihi Gelişme,

Şehrin Yapısının Özellikleri Koruma Yöntemleri) [Nazım İmar Planı]. İstanbul

Belediyesi Nazım İmar Planı Bürosu.

Kuban, D. (1996a). *Bir Kent Tarihi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kuban, D. (1996b). *İstanbul Bir Kent Tarihi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Memiş, M., & Bezci, N. (2019). Arşiv Belgeleri Bağlamında Emirgân/Mirgün

Hamid-i Evvel Camiinin Tarihi ve Mimari Özellikleri. *Sosyal ve Kültürel*

Araştırmalar Dergisi, 5(9).

Mümtaz, A. S. (2011). *Eski İstanbul Konakları*. Kurtuba Kitap.

- Özcan, A. (1995). Feridun Ahmed Bey. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 12, ss. 396-397). TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Özcan, K. (2006). Tanzimat'ın Kent Reformları: Türk İmar Sisteminin Kuruluş Sürecinde Erken Plânlama Deneyimleri (1839–1908). *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*.
- Salman, Sakine Yıldız. (2004). *Boğaziçi Tarihi Sit Alanının Yok Olma Süreci Ve Kalan Sınırlı Değerlerin Korunma Olasılıkları* [Doktora Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Salman, Skine Yıldız. (2004). *Boğaziçi Tarihi Sit Alanının Yok Olma Süreci Ve Kalan Sınırlı Değerlerin Korunma Olasılıkları* [Doktora Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Salman, Y. (2015). *İstanbul Mimarlık Rehberi-Boğaziçi ve Asya Yakası* (1.Baskı). Mimarlar Odası Yayınları İstanbul Büyükşehir Şubesi.
- Salman, Y., & Kuban, D. (2006). Boğaziçi Tarihi Sit Alanının Yokoluş Süreci. *İTÜ Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 5(1).
- Şensoy, F. (2018). Şirket-i Hayriye: Osmanlı Boğaziçi Taşımacılık Şirketi. *Muhasebe ve Finans Tarihli Araştırmaları Dergisi*.
- Tağmat, Ç. D. (2020). BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA İSTANBUL RUMLARININ SOSYO-KÜLTÜREL FAALİYETLERİ. *BELLEK Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 89-105.
- Tekeli, İ. (2013). *İstanbul'un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü*.
www.academia.edu.

- Tugay E.Ç. ve Tugay M.S. (2002). “Boğazın Sularına Yansıdı Erguvan, Emirgân ve Atlı Köşk’te zaman...” Bir Kuruluşun Öyküsü - Sakıp Sabancı Müzesi. Sabancı Üniversitesi
- Uğur, Y. (2015). Osmanlı Şehirleri ve Şehirleşmesi. İçinde *Osmanlı İmparatorluğunda Çevre ve Şehir* (2015. bs, ss. 293-326). İstanbul Medeniyet Üniversitesi& T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Uluskan, S. B. (2007). Atatürk Dönem İnde İstanbul’un İmarı ve Henri Prost Planının Basındaki Yankıları (1936- 1939). *Erdem*, 16(48), 109-156.
- Uyanık, E. (2010). Tanzimat Döneminde Modern Eğitimin Yaygınlaştırılması Yolunda Pratik Bir Çözüm: Yarım Rüştüyeler. *Tarih Dergisi*, 9.
- Uysal, A. C. (2019). *1793 ve 1802 Yıllarında İstanbul Kıyıları* (1. Bakı). Hoşgörü Yayınları.
- Yağan, N. B. (2018). *İstanbul’un Tarihi Sayfiye Alanları ve Dönüşüm Süreçleri*. Libra Kitapçılık.
- Yavuz, M. F. (t.y.). Byzantion ve Çevresinde Yer Alan Kutsal Alanlar. *Dergi*, 8.
- Yenigün, S. (2006). *Boğaz’ın İncileri Yalılar Avrupa Yakası Boğaz Yalıları*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

ONLINE KAYNAKLAR

SALT ARAŞTIRMA: ÜLGEN AİLESİ KOLEKSİYONU

“Emirgân Camii'nin Muvakkithanesi” (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/205437> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

“Emirgân Hamid-i Evvel Camii'nin Girişi”

<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/205446> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

SALT ARAŞTIRMA HARİTA KOLEKSİYONU:

Mehmet Eşref. “İstanbul (Dersaadet) ve civarı ve Boğaziçi Haritası (Metre 1:60000 mikyasındadır.)” (1908). (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

“İstanbul Rehberi. Dördüncü Pafta. Rumeli Sayfiye Ciheti: Aya Stefanos-

Makriköy-Kuruçeşme-Arnavutköy-Bebek-Rumeli Hisarı-Boyacıköy-

Emirgân [1:5000]” (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021). <https://saltresearch.org/>

SALT ARAŞTIRMA KOLEKSİYONU:

“Emirgân İskelesi ve Yalılar” https://saltresearch.org/primo_library (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021)

SABANCI ÜNİVERSİTESİ SAKIP SABANCI MÜZESİ DİJİTAL

KOLEKSİYONLARI VE ARŞİVLERİ

“Emirgan Hamid-i Evvel Camii” (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

<https://www.digitalssm.org/digital/collection/emirgan/id/859/rec/1>

“Emirgan İlkokulu'nun Bahçe Kapısı”

<https://www.digitalssm.org/digital/collection/emirgan/id/857/rec/11> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

“Emirgân Çeşmesi”

<https://www.digitalssm.org/digital/collection/emirgan/id/1565/rec/73> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

“Emirgan İskelesi”

<https://www.digitalssm.org/digital/collection/emirgan/id/981/rec/70> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

“Beyaz Köşk”

<https://www.digitalssm.org/digital/collection/emirgan/id/997/rec/1> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

“Emirgan'da Sokak”

<https://www.digitalssm.org/digital/collection/emirgan/id/796/rec/9> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

“Boyacıköy Postane”

<https://www.digitalssm.org/digital/collection/emirgan/id/1560/rec/37> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

ŞEHİR HATLARI

“Emirgan İskelesi”

<https://www.sehirhatlari.istanbul/tr/iskeleler/emirgan-144> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

TÜRKİYE ERMENİLERİ PATRİKLİĞİ

“Boyacıköy Surp Yertis Mangant Kilisesi”

<http://www.turkiyeermenileripatrikligi.org/site/surp-yerits-mangants-ermeni-kilisesi-2-bolge-bogazin-avrupa-yakasi/> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

BOYACIKÖY SURP YERİTS MANGANTS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

<http://boyacikoyermenikilisesivakfi.org/tarihce.html> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

ICOMOS

“Amsterdam Bildirgesi (1975)”

http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf

(Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

“Historic Gardens (The Florence Charter 1981)”

http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0574338001536681624.pdf

(Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

“Tarih Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (Washington Tüzüğü-1987)”

http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0627604001536681570.pdf

(Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

“ICOMOS Ahşap Tarihi Yapıların Korunması için İlkeler 1999”

http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0596659001587378959.pdf

(Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

“ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi 2013”

http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf

(Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

EKLER

EK-1 TİPOLOJİ ÇALIŞMASI

Giriş Cephe Düzeni

FMMV LİSANS ÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANA BİLİM DALI MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZİ		EMİRGAN MAHALLESİ TİPOLOJİ ÇALIŞMASI		TİPİNOZ	
				GİRİŞ CEPHE DÜZENİ	
				PAFTA NUMARASI	
				01	
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					

Kapı

AKADİK Felsefi İnceleme, Araştırma ve Değerlendirme Tasarım ve Mimari Kurumları ve Mimarlık ve İç Mimarlık Tasarım ve Mimari Kurumları		FSMVÜ LİSANS ÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANA BİLİM DALI MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZİ		TİPOLOJİ	
EMİRGÂN MAHALLESİ TİPOLOJİ ÇALIŞMASI				KAPİ	
				PAFTA NUMARASI	
				04	
01			02		
03			04		
05			06		
07			08		
09			10		
11			12		
13			14		

Pencere

KURUM Fıratlı İnceleme Kurumu, Ağaçlar Eskişehir Mimarlık Enstitüsü ve Eskişehir İnceleme Kurumu		FSMVÜ LİSANS ÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANA BİLİM DALI MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZİ		TİPOLOJİ	
		EMİRGÂN MAHALLESİ TİPOLOJİ ÇALIŞMASI		PENCERE	
KURUMUN ADI		TİPOLOJİ		PENCERE	
KURUMUN ADI		TİPOLOJİ		PENCERE	
KURUMUN ADI		TİPOLOJİ		PENCERE	
KURUMUN ADI		TİPOLOJİ		PENCERE	
101					
102					
103					
104					

Parmaklık

<small>ADRS</small> <small>Devlet Güzel Sanatlar Enstitüsü</small> <small>Fine Arts Faculty</small> <small>Department of Architecture and Urban Planning</small> <small>Department of Architecture</small> <small>Department of Architecture</small>		FSMVÜ LİSANS ÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANA BİLİM DALI MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZİ		TİPOLOJİ	
		EMİRGÂN MAHALLESİ TİPOLOJİ ÇALIŞMASI		PARMALIK	PAFTA NUMARASI
YÜKSEK LİSANS TEZİ	YÜKSEK LİSANS TEZİ	YÜKSEK LİSANS TEZİ	YÜKSEK LİSANS TEZİ	YÜKSEK LİSANS TEZİ	YÜKSEK LİSANS TEZİ
					
					
					
					

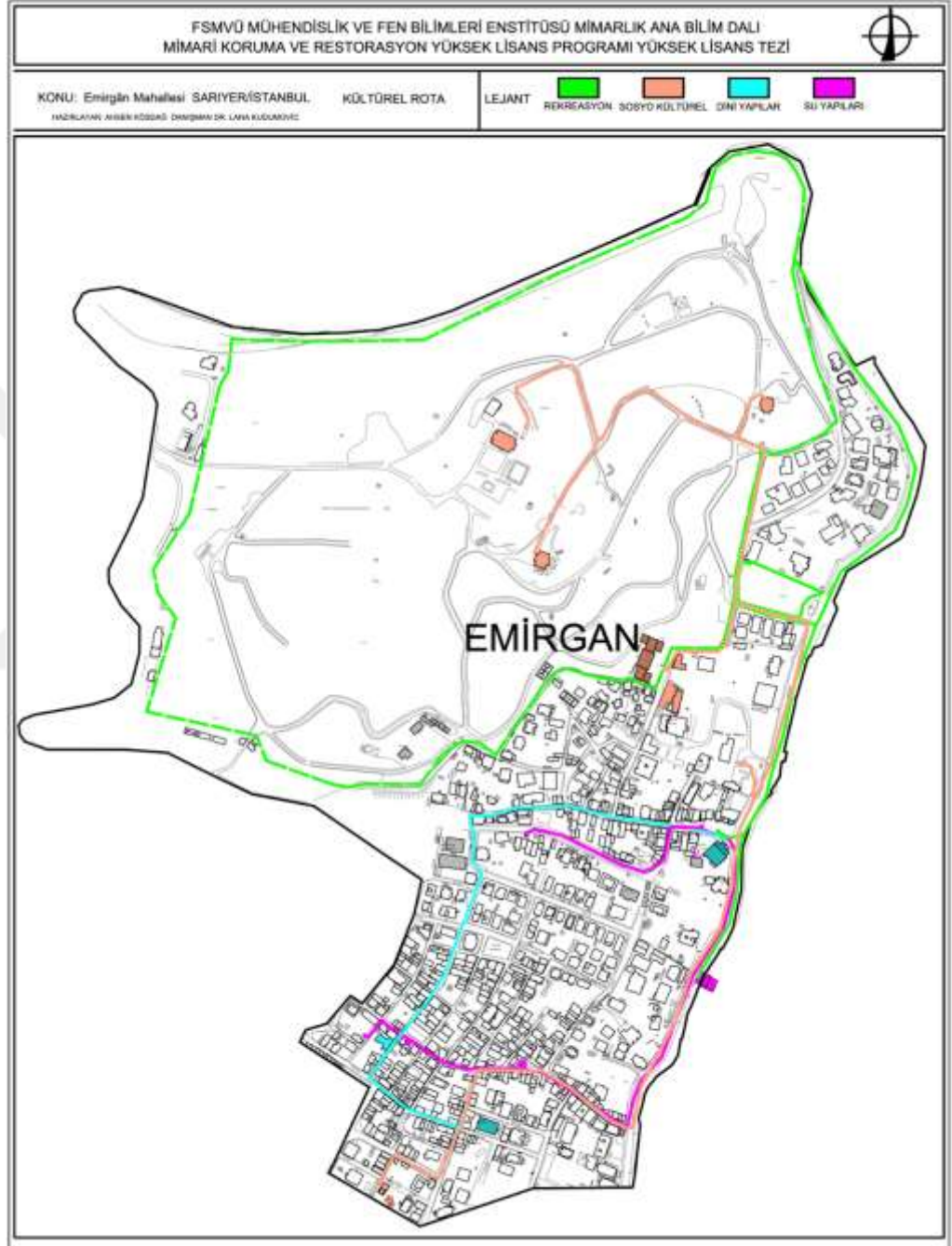
EK-B Siluet Çalışması

Kentsel Koruma Rehberi

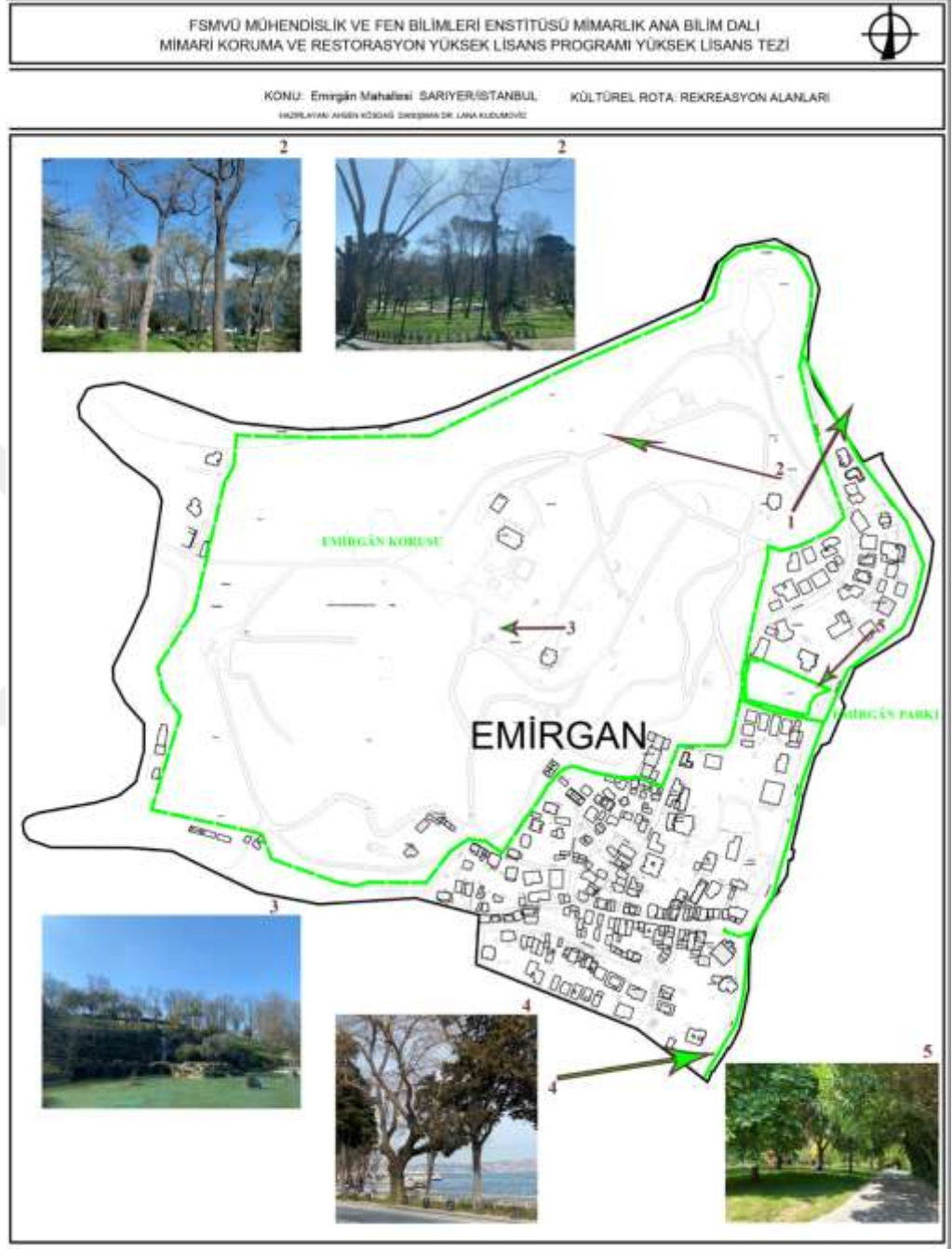

EK-C KÜLTÜREL ROTA

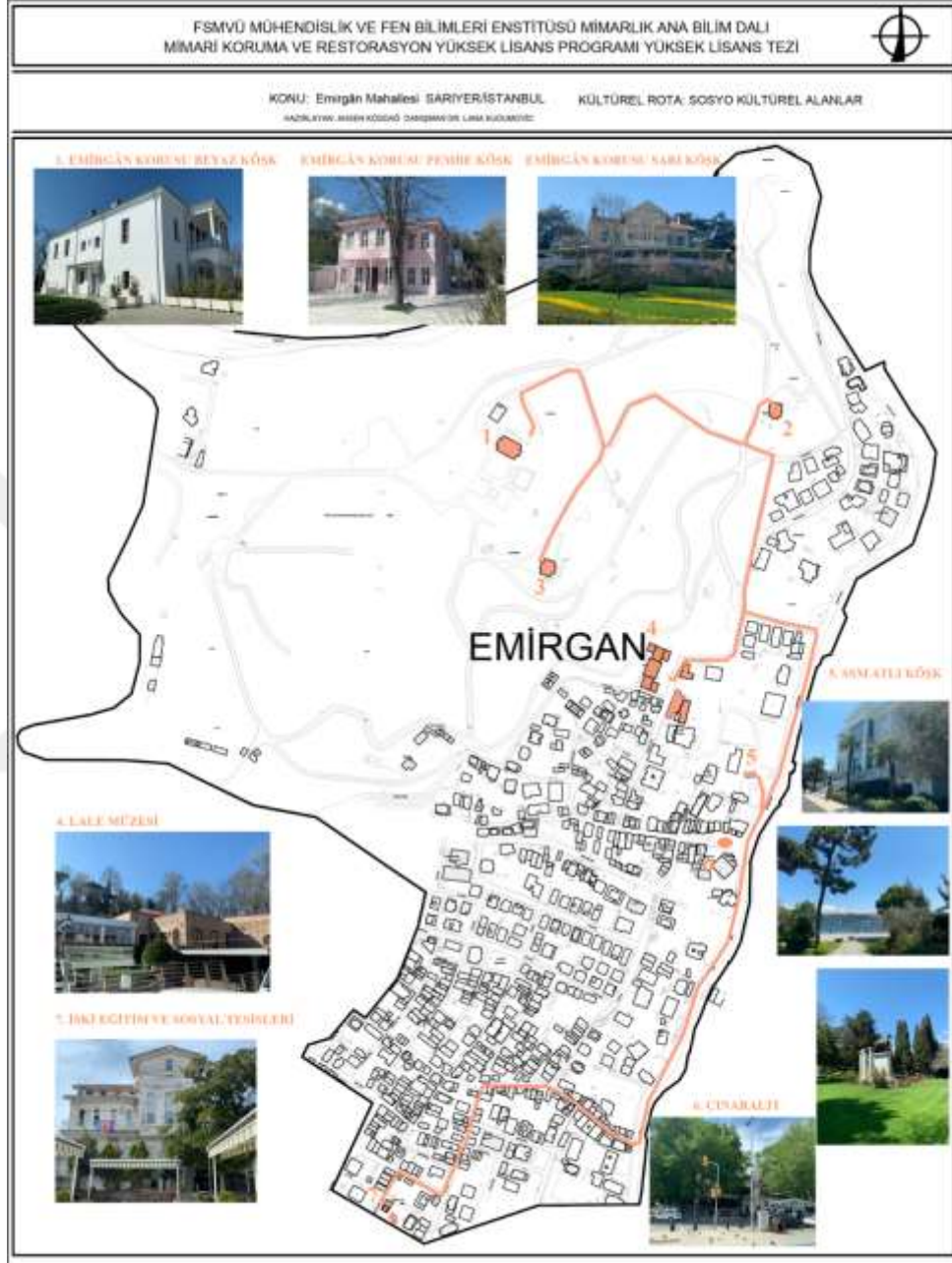
Kültürel Rota

Kültürel Rota Rekreasyon Alanları

Kültürel Rota: Sosyo Kültürel Alanlar

Kültürel Rota: Su Yapıları

